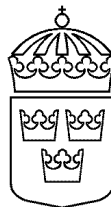

Riksdagens protokoll 1995/96:8

Fredagen den 13 oktober

Protokoll
1995/96:8

Kl. 9.00 – 14.11

1 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 7)

Allmänpolitisk debatt

Välfärdspolitik

Välfärdspolitik

Anf. 1 GULLAN LINDBLAD (m)

Herr talman! Vad är välfärd? Det kan synas vara en något underlig fråga när vi skall debattera välfärdssystemen. Jag har roat mig med att konsultera en del ordböcker och funnit att ordet betyder bl.a. ett lyckligt tillstånd, god levnadsstandard, välbefinnande och trygghet. Vackra ord kanske, men har vi politiker någonsin åstadkommit detta alla "välfärdssystem" till trots, och kan vi egentligen åstadkomma verklig välfärd?

Alla betraktar vi det av tradition som självklart att ett gott samhälle skall värna människor som är sjuka och gamla eller på annat sätt inte kan klara sin eller sin familjs försörjning. Social trygghet är en medborgerlig rättighet, står det t.ex. i det moderata partiprogrammet. Vi menar att staten/det offentliga skall ge en rejäl hjälp till människor som behöver hjälp – hjälp till självhjälp. Den moderata synen på välfärd är emellertid förankrad i människors eget ansvarstagande för sig själva och sina medmänniskor. Vi brukar tala om "det civila samhället" och dess betydelse för de enskilda människornas trygghet. Vi skiljer på välfärdsstat och välfärdssamhälle.

När staten tror att den kan ta över hela det sociala ansvaret för familjen och de enskilda människorna, leder det till att utgifterna för de sociala transfereringssystemen exploderar när tiderna blir sämre. Det är precis detta som inträffat i Sverige, herr talman, sedan vi alltför länge levt över våra tillgångar. Och vilka är det som drabbas svårast när byggstenarna i "välfärdsbygget" börjar plockas bort? Jo, det är ofta de som är svagast. Det är detta vi ser i dag när verkligheten tvingar även "sociala ingenjörer" att spara hårdast där utgifterna är som störst.

Den brutala verkligheten har talat sitt språk. Människor har efter decenniernas inlärda hjälplöshet råkat ut för en hård verklighet. Och det parti som varit bland de flitigaste tillskyndarna till ett alltför expansivt socialförsäkringssystem – dagens regeringsparti – står villrådigt när den egna politiken misslyckats.

Det är lätt för mig att säga i dag: Tänk om ni hade lyssnat till mig för 10–15 år sedan, när jag t.ex. varnade för att arbetsskadeförsäkring skulle spränga alla ekonomiska ramar eller när vi moderater gick

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

emot det s.k. timsjukpenningssystemet som gjorde det mer lönsamt att sjukskriva sig än att gå och jobba! Hur annorlunda hade inte Sveriges ekonomi sett ut i dag! Vi har haft många hårda debatter i dessa frågor i denna kammare genom åren, och då har jag fått höra att jag har varit cynisk och elak mot sjuka människor.

Jag har roat mig med att läsa i ett par gamla protokoll, det ena från den 10 december 1985, dvs. för tio år sedan, när jag diskuterade med en socialdemokratisk kollega – inget namn nämnt – om möjligheten att samordna sjuk- och arbetsskadeförsäkringen för att hejda kostnadsexplosionen. Svaret blev: ”Men det skulle innebära en uppenbar försämring av försäkringen. Vi accepterar inte – – – ett sådant resonemang.” Nu har vi ett sådant system efter det att den borgerliga regeringen genomförde det, och den nuvarande inte ändrat på det.

I en debatt den 18 april 1990, dvs. för drygt fem år sedan, frågade jag en utskottskollega om han inte var bekymrad över kostnadsutvecklingen inom arbetsskadeförsäkringen. Svaret var då: ”Jag förnekar inte – – att det är ett problem. Men jag hävdar fortfarande att detta inte är det stora problemet.”

Vid Försäkringskasseförbundets kongress förra veckan sade Sveriges socialförsäkringsminister: ”Vi har gjort missar.” Hon nämnde då bl.a. timsjukpenningssystemet och arbetsskadeförsäkringen, som blev alldeles för dyra. Jag välkomnar sinnesändringen och självkritiken, men sent skall syndaren vakna, säger det gamla talesättet.

”Socialdemokratin kan inte längre – – – drömma sig tillbaka till 60- och 70-talens traditionella välfärdspolitik.” Det har jag kunnat säga länge, men det verkligt intressanta är att detta sades i Dagens Nyheter den 7 oktober av tre socialdemokratiska borgarråd i Stockholm. De krävde av sin kommande partiledare att han eller hon måste ta ställning för privatiseringar, friskolor och andra alternativa driftsformer i kommunerna. Hörde jag rätt? Råder samma uppfattning här i riksdagen och i regeringen?

I ett frågesvar under sommaren har jag fått ett klart svar från socialministern rörande möjligheten till omtänkande inom sjukvården. Socialdemokraterna är inte beredda till något som helst omtänkande på det området. Landstingsmonopolet skall vara orubbat. Privatvården sätts på undantag. Hur är det med barnomsorg och hemtjänst? Kommer det omtänkande att ske som de tre borgarråden talar om? Det skulle jag gärna vilja ha ett svar på.

Den socialdemokratiska villrådigheten tycks vara utbredd. Det talaras i går i den ekonomiska debatten om ”kackel i en hönsgård”. I en artikel i Dagens Nyheter den 7 september säger de båda socialministerna att besparingarna har gått för långt och att de är beredda till höjningar av nivåerna så snart det sig göra låter. Men finansministern låter sig dess bättre icke bevakas.

Sjuk- och arbetsskadekommitténs arbete, som vi har väntat på länge, har gått i stå, enligt vad jag fått mig rapporterat, och kommer inte att bli färdigt i tid. Vad är det egentligen som gäller? Vad vill Socialdemokraterna egentligen med välfärdssystemen?

Herr talman! Vad krävs då av ett gott trygghetssystem? Det skall i första hand garantera trygghet för människor som har stora behov, dvs. erbjuda hjälp där hjälp verkligen behövs. Socialförsäkringarna skall inte innehålla drivkrafter som motverkar det egna ansvaret och den egna försörjningsviljan. Arbetslinjen måste gälla. Vi måste komma bort från system som mer eller mindre lockar till missbruk och fusk. Vad gäller den frågan skall jag be att få återkomma i nästa inlägg. Försäkringar bör innehålla en viss självrisk, t.ex. i form av karensdagar. Det handlar om ett eget ansvarstagande.

Ett bra trygghetssystem måste också vara stabilt så att människor skall kunna lita på det, till skillnad från dagens system, där vi t.ex. gör den ena besparingen efter den andra i pensionerna och i andra trygghetssystem. Systemet måste också innehålla incitament för ett eget sparande.

Vi moderater kommer på vår partistämma att diskutera en skiss till ett enhetligt socialförsäkringssystem för kortvariga inkomstbortfall vid såväl sjukdom som arbetslöshet. Det är i princip ett inkomstbortfallssystem med ungefär samma ersättningsnivå som i dag, dvs. ca 75 % av inkomsten, parat med möjligheten till en egen tilläggsförsäkring upp till en viss nivå, förslagsvis 85 %. Denna tilläggsförsäkring kan erbjudas av den allmänna försäkringskassan eller av försäkringsbolag. Ingen skall kunna nekas försäkring genom riskbedömning. Detta vill jag klart ha sagt i denna kammare. Försäkringen omfattar inkomster på förslagsvis fem basbelopp, där avgifter och förmåner motsvarar varandra.

Den propositionsförteckning som nu ligger på riksdagens bord är synnerligen mager på det sociala området. Enligt regeringsförklaringen kommer ett förslag till socialtjänstlag att föreläggas riksdagen under den här perioden. Jag skulle vilja fråga vad den kommer att innehålla. Skall vi riksdagsledamöter här i Stockholm sitta och bestämma en s.k. riksnorm eller skall vi lita på den kommunala självstyrelsen och på de kommunalt förtroendevalda i den frågan?

Kommer lagen att ta vara på den enskilda människans egen kraft, genom att ställa vissa villkor för rätten till bistånd? Kommer man verkligen att bry sig om den enskilde? Eller skall vi fortsätta i flummig 70-talsanda i socialpolitiken?

Herr talman! Vi lever i en ny tid, och en ny tid kräver nya lösningar. Flera av riksdagens partier har förslag till sådana lösningar, men vilka är Socialdemokraternas visioner inför morgondagens socialpolitik?

Anf. 2 ANDREAS CARLGREN (c)

Herr talman! Vi skall debattera välfärdspolitiken. Vad betyder det? Ja, det betyder inte att vi skall diskutera politik för att så många som möjligt skall ha bidrag, utan det betyder att så få som möjligt skall behöva bidrag. Om man är i en situation där man verkligen behöver stöd, skall man kunna få det utan att stå förödmjukad med mössan i hand.

Sverige är ett samhälle där alldeles för många människor är beroende av bidrag. Jag skulle vilja ta ett exempel från några av våra kommuner. Det är kommunerna Habo, Mullsjö, Tidaholm och Falköping.

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Där bor 62 000 människor. En sådan här vanlig dag är det 38 000 människor som vaknar och är i den åldern då vanliga människor i vanliga fall kan gå till jobbet. Så gör också de flesta av de 38 000. Det är 10 000 som går till barnstugor, ålderdomshem, sjukhus osv. för att arbeta i offentlig sektor. Det är 18 000 som vandrar i väg till bensinmackar, frisersalonger, verkstadsföretag och vad det kan vara i privat sektor. Men det är 10 000 människor som inte har något jobb att gå till, som försörjs med bidrag av något slag, antingen arbetslöshetsersättning, sjukersättning, förtidspension, arbetsmarknadsåtgärder eller socialbidrag.

Vad det visar är först och främst en mängd människor som drabbas av lidande, därför att de inte kan gå till ett jobb och försörja sig. Men det visar också att mycket av människors förmåga inte tas till vara. Det i sin tur kostar massor för samhället. Sammanlagt under ett år kostar bidragen till de här 10 000 människorna 1 miljard kronor, dvs. bara i några få av våra kommuner i Sverige.

Då är det också spännande att de människor som är drabbade av detta inte accepterar det. I de här kommunerna har man nu slagit sig samman och startat ett projekt över kommungränser, över byråkratiska regelgränser, över gränser mellan människor, och sagt att det finns bruk för alla, att alla skall kunna vara med och göra en arbetsinsats. Vi kan få erfarenheter av det här.

För det första skulle vi kunna slå ihop pengar från olika påsar och enkelt och obyråkratiskt samordna socialtjänst, arbetsförmedling och försäkringskassa för att se till att alla de människor som vill kunna försörja sig men inte kan det skall få ett bättre stöd att göra det.

För det andra visar det att det är bättre att vi ser till att människor finns med i generella försäkringar, men där samhället kan ställa krav på arbete, i stället för att de skall vara beroende av behovsprövade system med kravlösa bidrag.

För det tredje lär vi oss att arbete hela tiden skall löna sig mer än bidrag. Vi måste se till att få ett system som hela tiden mer gynnar arbete än bidragstagande.

Vi vet alla att livet kraschar ibland, och var och en av oss kan drabbas. Då måste vi kunna lita på att skyddsnätet gäller oss alla på lika villkor. Man skulle kunna säga att det är den generella välfärdspolitikens stolta tanke att det skall vara så. Samhället skall ha ett så tätt generellt skyddsnät att bara mycket speciella fall, som behöver speciellt stöd, skall kunna få det. Men utvecklingen går ju i stället åt motsatt håll. Förra året var det 715 000 människor som var beroende av socialbidrag i Sverige. Det var 40 % fler än 1990. Tänk er den oerhörda ökningen på de åren! I år räknar man med att socialbidragen kommer att kosta Sverige 10,5 miljarder kronor.

Nu pågår det många utredningar som skall försöka utreda nya lösningar för socialförsäkringarna. Det som är på gång är renodling av arbetslöshetsersättning och sjukförsäkring. Men risken är ju att vi gör ännu större maskor i samhällets skyddsnät och att ännu fler faller emellan. Det gäller människor som är långtidssjuka och samtidigt arbets-

lösa. Det gäller arbetshandikappade. Det gäller människor som har sjukskrivits för psykosociala problem. Listan kan göras lång.

Siffror som har kommit in till Arbetsmarknadspolitiska kommittén och Sjuk- och arbetsskadekommittén visar att det handlar om sammanlagt uppemot 50 000 människor. Dessutom skall man räkna med de 100 000 arbetslösa som saknar KAS eller a-kassa. I TCO räknar man med att det kan gälla sammanlagt uppemot ett par hundratusen människor, som inte får stöd i det generella systemet men som behöver stöd och i stället tvingas söka socialbidrag, med de förändringar som nu är på gång. Det är på väg att bli en av våra största välfärdspolitiska frågor.

Centerpartiet vill skapa grundtrygghet. Det innebär att väva maskorna i den generella trygghetens skyddsnät tätare, så att så få som möjligt skall behöva utnyttja behovsprövade selektiva bidrag. Det är dags att vi skapar förändring. Vi måste minska risken för att man skall falla igenom trygghetssystemen. Centerpartiet vill samordna skyddet vid arbetslöshet och ohälsa till ett sammanhängande system. Vi vill ha en heltäckande försäkring, som skyddar mot inkomstbortfall, oavsett orsaken till ofrivillig frånvaro från jobbet. Vad vill Socialdemokraterna?

Vi måste förbättra skyddet för dem som är allra mest utsatta. Centerpartiet vill höja den garanterade grundnivån så att den helst skall vara högre än socialbidragsnivån. Centerpartiet vill utforma reglerna så att fler omfattas av den generella tryggheten. Det är bättre att människor finns inne i generella försäkringar med krav än att de står utanför och får kravlösa bidrag. Centerpartiet vill att hela folket som arbetar skall omfattas av skydd vid arbetslöshet. Vad vill Socialdemokraterna?

Det kan väl inte vara socialdemokratisk välfärdspolitik att låta 100 000 arbetslösa stå utan samhällets generella stöd? Det kan väl inte vara socialdemokratisk välfärdspolitik att vara stenhård motståndare mot att låta alla som förvärvsarbetar omfattas av obligatoriskt skydd vid arbetslöshet? Det kan väl inte vara socialdemokratisk välfärdspolitik att hellre låta tiotusentals fler stå i kö för socialbidrag än att införa bättre generellt skydd genom Centerpartiets krav på grundtrygghet?

Jag tror att det är mycket viktigt att vi kan få en stor och omfattande debatt om de här frågorna. Jag tror att många av de förändringar som nu är på gång kan lösa en del problem, samtidigt som de riskerar att skjuta andra problem åt sidan och göra dem värre.

Just nu pågår utredningar där man diskuterar lösningarna för arbetslösa för sig, sjuka för sig, försäkringskassans organisation för sig. Risken är att vi i stället för att väva trygghetsnätet tätare sårar ut det så att risken att falla emellan blir större.

Därför måste också den här frågan ställas till Anna Hedborg: Är Anna Hedborg beredd att se till att vi får möjlighet att diskutera helheten i ett politiskt sammanhang och se till att skapa en helhet? Från Centerpartiets sida har vi mycket klart sagt att vi är beredda att vara med och samarbeta för att få andra lösningar. Vi tror att det är bättre för Sverige med samarbete, men det krävs en helhetslösning. Det är farligt om vi diskuterar alla dessa åtgärder för sig; då kan problemen bli större när vi måste göra dem mindre.

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Anf. 3 BARBRO WESTERHOLM (fp)

Herr talman! Hälso- och sjukvården, socialtjänsten och våra offentliga försäkringssystem är viktiga delar av den svenska välfärden. Målsättningen är att var och en skall kunna få stöd och vård på lika villkor när hälsan sviker eller när man på grund av olika omständigheter inte kan klara ut sin situation själv.

Det är viktigt att människor kan lita på de här välfärdssystemen, att skydds nätet finns där när vi som bäst behöver det, när människor behöver ta dem i bruk. Men under senare tid har det kommit oroande rapporter, den ena efter den andra, om de hot som Socialdemokraterna riktar mot välfärdssystemen. Vi läser om hårda besparingar inom hälso- och sjukvården och friställning av personal på grund av resursbrist. Sjukhusdirektörer och andra ledande personer med ansvar för resursfördelning och människors vård och omsorg avgår i protest mot det sätt som besparingarna sker på. Köerna inom hälso- och sjukvården växer, med den belastning på försäkringssystem i form av sjukskrivningar och det tryck på hemvård och hemsjukvård som det ger.

Nu vill man också sänka ersättningen i försäkringssystemen och frångå det som inte minst statsrådet Hedborg hävdade för ett år sedan. Då sade hon i den allmänpolitiska debatten att det är viktigt att värna om en försäkring baserad på inkomstbortfall och att frivilliga försäkringar aldrig kan vara ett alternativ om alla skall få del av försäkrings-skyddet.

Nu vill regeringen skapa just ett sådant system. Av den massmedi-ala debatten finner jag att det kan finnas motsättningar inom regering-
en, men om jag har förstått det hela rätt är det just den här sänkningen som gäller. Varför detta? vill jag fråga statsrådet. Jag hoppas också att vi i år, när statsrådet är mer varm i kläderna, kan få svar på de frågor som vi reser under den här allmänpolitiska debatten. Förra året fick vi ta om frågorna under en tisdagsfrågestund för att få svar.

Att Sveriges ekonomi inte är den bästa och att vi måste vidta besparingar är uppenbart. Men det gäller att spara på rätt saker, att vidta rätt åtgärder. Vi i Folkpartiet liberalerna är kritiska mot det sätt på vilket Socialdemokraterna gör besparingar i välfärdssystemet. Vi vill bevara den 80-procentiga ersättningsnivån i socialförsäkringarna, och vi ser besparingsmöjligheter inom sjukvården som inte behöver försämrade utan snarare kunde förbättra vården för de enskilda patienterna.

Till att börja med har vi socialförsäkringssystemet. En besparingspost som har aktualiserats här på sistone och som jag ser det som väldigt angeläget att komma åt är det bidragsfusk som Riksrevisionsverket lyft fram – socialförsäkringsutskottet, arbetsmarknadsutskottet och socialutskottet fick en redovisning häromdagen. Det här brådskar, eftersom det både kostar pengar och är demoraliserande att vi har system som kan felanvändas på det sätt som RRV visat. Jag skulle därför gärna vilja veta vilka åtgärder regeringen avser att vidta beträffande uppgifterna från RRV.

Ett annat hinder för effektivt resursutnyttjande – som också Andreas Carlgren pekade på här alldeles nyss – är att vi har system med barriärer emellan, vilket gör att vi inte effektivt kan utnyttja resurserna. Vi

har barriärer också mellan statliga, kommunala och landstingskommunala pengar. Den som gör en insats i de här systemen för att förbättra välbefinnande, välfärd och hälsa får så att säga inte hem vinsten. Vi behöver utveckla system med bättre morötter åt den som gör insatserna. Fler försök med gemensamma pengapåsar t.ex. för kommun, landsting och försäkringskassa bör göras. Här vore det intressant att veta om regeringen har fler försök i tankarna än de som t.ex. utförs i Stenungsund och på ett par andra håll.

Inom hälso- och sjukvården gör nu Socialdemokraterna förändringar som verkar illa överlagda och snarare försämrar för patienterna, samtidigt som de leder till ökade kostnader. Låt mig ge några exempel.

Ett av sjukvårdens största gissel har varit de långa köerna till en rad operationer och behandlingar. Innan vårdgarantin infördes kunde patienter få vänta flera år på behandling, med såväl de personliga problem detta innebär som det tryck det innebär på sjukförsäkring, hemsjukvård och hemvård samt naturligtvis även på arbetsplatsen. Genom införandet av vårdgarantin, som innebär att ingen patient skall behöva vänta mer än tolv veckor på behandling efter ställd diagnos, sjönk köerna radikalt för de ingrepp som vårdgarantin omfattade och också för många andra ingrepp.

Nu ökar köerna igen, vilket inte beror på dåligt arbete från sjukhusens sida utan på de gigantiska sparbeting som s-majoriteten tvingar vården till. Besparingarna leder till uppsägningar och omskolningskurser för den personal som inte kan sägas upp på grund av att den har anställningstrygghet. Bemanningen på vårdavdelningarna tunnas ut så att de återstående som arbetar där inte orkar längre.

Så länge anställningsgarantin gäller för personal finns inget skäl att flytta runt anställda från vårdarbete till olika kurser. Det kostar miljoner i onödan och drabbar vården mycket hårt. Vi tycker att vårdgarantin bör utökas till fler sjukdomstillstånd, inte ifrågasättas för dem som redan har den.

Jag ser en rad möjligheter att hushålla med våra krympande resurser, och jag tänkte exemplifiera med några av dem.

Man har försökt att göra läkare och annan sjukvårdspersonal mer kostnadsmedveten genom att införa administrativa system med patientavgifter, köp-och-sälj-system etc. Det här har medfört vissa positiva effekter, men de är otillräckliga. Betydligt effektivare vore att genomföra egenrevisionssystem för främst läkarna, eftersom det är de som beslutar om de mest kostnadskrävande insatserna. Om de får fortlöpande uppgifter om vad deras insatser i form av t.ex. förtidspensionering och sjukskrivning kostar – det har tidigare gjorts försök för läkemedel som också redovisats här i kammaren – är jag övertygad om att det skulle leda till en ökad kostnadsmedvetenhet och en reduktion av notan. För läkemedel har det givit en 10-procentig minskning, motsvarande ungefär en och en halv miljard. Får man till stånd en motsvarande besparing för sjukskrivningarna, som går löst på 34 miljarder, och förtidspensionerna, som uppgår till 21 miljarder, blir det avsevärda besparingar.

Prot. 1995/96:8

13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

En annan resurs som inte utnyttjas till fullo är det arbete som Statens beredning för utvärdering av medicinsk metodik gör. Här gör man utredningar där man värderar olika behandlingar, och det har utmynnat i ett ifrågasättande av värdet med sjukskrivning och förtidspensionering av människor med ryggont. Bästa behandling är att man är i gång. Det här kostar 20 miljarder per år, och man kan fråga sig om det här är riktigt när det har så liten effekt på sjukdomen i fråga.

Jag vill i det här sammanhanget också ta upp en intressant artikel från tidningen Der Stern, som kommit nyligen. Här redovisas en 33-procentig överkonsumtion av medicinska insatser hos normalbefolkningen. Man har fått fram siffran genom att jämföra hur 1 169 slumpmässigt utvalda läkare skulle vilja bli behandlade för 30 olika sjukdomar.

Det visade sig då att läkare gör en annan nytta-risk-bedömning när det gäller dem själva än när det gäller deras patienter. De är alltså mycket mindre benägna att genomgå de behandlingar som de ordinerar sina patienter. Man har också räknat fram att miljardbelopp i D-mark skulle kunna sparas om läkarna behandlade sina patienter på samma sätt som de själva vill bli behandlade. Jag tycker att det vore mycket intressant att göra motsvarande undersökning här i Sverige.

Det finns också mycket att göra på den organisatoriska sidan. I det här första inlägget hinner jag inte gå in på allt, utan jag återkommer i senare inlägg. Men jag vill här lyfta fram husläkarmodellen. Den måste behållas och utvecklas. På det sättet kan många patienter lätt få vård utan att det belastar akutsjukhusen. Den undersökning som har gjorts i Stockholms län visar att det här har varit en populär reform. Varför då nedrusta den?

Avslutningsvis: Enligt liberala värderingar har varje individ, också de med de allra sämsta förutsättningarna rätt att leva ett så värdigt liv som möjligt och rätt till samhällets resurser på samma villkor som andra. Vi prioriterar en satsning på välfärden framför en lägre moms på mat. Visst skall vi spara, men på rätt saker!

Anf. 4 ULLA HOFFMANN (v)

Herr talman! Välfärd är enligt Vänsterpartiet att skapa förutsättningar för ett värdigt liv, att skapa förutsättningar för en personlig utveckling genom att fördela samhällets resurser solidariskt. Vi kan inte garantera varje människa lycka, men vi kan genom omfördelningen i de generella välfärdssystemen garantera varje enskild individ ekonomisk trygghet för att han eller hon därigenom skall få resurser att utvecklas som människa.

En ekonomisk politik där full sysselsättning är det överordnade målet är en förutsättning för den generella välfärden. En bra offentlig sektor är ett medel att fördela välfärden rättvist. Genom den offentliga sektorn sprids marknadsmakt – något som är svårsmält för anhängarna av ”den perfekta marknadens” maktlöshet.

Den efterfrågan av produkter, tjänster och kunskap som uppkommer genom offentlig sektor är baserad på människans behov. Full sysselsättning och skäliga löner, en strävan efter ett jämlikt och jämställt

samhälle främjar tillväxten – det visar bl.a. studier av de asiatiska ekonomierna. Det stora problemet i dag är *inte* att svenska folket konsumerat offentliga tjänster utan den stora arbetslösheten.

Politiken för full sysselsättning och utbyggnaden av den offentliga sektorn har varit särskilt viktig för kvinnor. Dels har den varit en arbetsmarknad för kvinnor, dels har den varit en förutsättning för kvinnor att förvärvsarbeta, oberoende av vilken sektor de har arbetat inom. Det är *inte* populism att försvara den generella välfärden, det är *inte* populism att slå vakt om kvinnors rätt att kombinera förvärvsarbete med skötsel av små barn, det är *inte* populism att slå vakt om socialförsäkringssystemens inkomstbortfallsprincip och det är *inte* populism att anse att vi skall ha ett pensionssystem som inte missgynnar kvinnor.

Herr talman! Efter partiledardebatten stod det att läsa på Aftonbladets ledarsida att det är rätt att Socialdemokraterna avvisar samarbete med Vänsterpartiet. Vänsterpartiets politiska linje är enligt ledarsidan populistisk och ingenting för de politiker som vill lösa de ekonomiska och sociala problemen. Opinionssiffrorna spelar ingen roll, säger man vidare. Ingvar Carlsson bör i stället fortsätta centersamarbetet, för det som det handlar om – enligt det LO-ägda Aftonbladet men också enligt finansministern – är att Olof Johansson törs.

Resonemanget om att satsa på den som törs skära mest påminner mig om en serieteckning i Kvinnovetenskaplig tidskrift för några år sedan. En flicka och en pojke står och pratar med varandra. Så säger han: Ska vi tävla om vem som törs böja sig längst bakåt? Visst, säger hon och står kvar. Pojken böjer sig längre och längre bakåt. Till slut faller han på ryggen i backen. Kloink. ”Du vann”, säger flickan med upphöjt lugn.

Så har det alltså blivit i svensk politik; så har politiken utvecklats av de folkvalda. Det handlar tydligen om vem som törs fatta beslut som går tväremot det som folket via valresultat och opinionssiffror visar att det vill ha.

Vad är det då som Olof Johansson törs? I Centerns motion till proposition 25, Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, gör partiet totalt ned den s.k. Perssonplanen. ”Den långsiktiga strategin har — — — blivit ett dokument utan visioner och strategi för vad en långsiktig offensiv politik för en sanering av statens finanser kräver”, säger man. Det är ganska hårda ord från regeringens nuvarande samarbetspartner. Men Centern törs!

Häromdagen tillfrågades företrädare för Centerpartiet vad de riskerade att få ge upp genom samarbetet med Socialdemokraterna. Jag skulle vilja vända på frågan. Vad riskerar socialdemokratin att få ge upp genom samarbetet med Centern? Jag vill återigen citera ur Centerns ekonomimotion – Andreas Carlgren har stött det jag nu citerar: ”En sundare ekonomi förutsätter — — — systemförändringar i de nuvarande välfärdssystemen. — — — En grundtanke i dessa systemförändringar är att bryta automatiken i statens kostnadsutveckling.”

Den uppgörelse om kompletteringspropositionen som Centern och Socialdemokraterna gjorde utgör beloppsmässigt ca 3 % av den totala budgetförstärkningen. Det är en liten förstärkning. Sanningen är att

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Centern vill banta trygghetssystemen och göra statsbudgeten okänslig för arbetslösheten. För Centern handlar det om att lansera grundtryggheten – inte om att stärka den offentliga ekonomin. Den bästa saneringen av ekonomin är inte att skära i trygghetssystemen utan att få ned arbetslösheten!

En stark hemmamarknad har varit pådrivande för exportmarknaden genom en ständig efterfrågan och utveckling av produkter. Hemmamarknaden och exportföretagen har fungerat i någon form av symbios till gagn för tillväxten. En bantning av den offentliga sektorn – och omvänt utökat utrymme för marknaden – leder därför inte till ökad tillväxt. Den offentliga sektorn ger individerna resurser att anpassa sig till förnyelsekraven, och den bidrar dessutom till att upprätthålla efterfrågan i ekonomin när konjunkturerna vänder och resursutnyttjandet försämras.

Förutsättningen för att marknaden skall fungera är att folk har pengar att handla för. Förutsättningen för att människor skall konsumera är att de känner sig trygga och har tillförsikt inför framtiden. Privatsparandet är i dag ca 200 miljarder kronor, och sparkvoten visar inga tendenser att sjunka. I stället för att handla nödvändiga ting investerar de som får något över sina pengar i t.ex. privata pensionsförsäkringar. De som genom sänkningarna i nivåerna får ännu mindre över tvingas till kommunernas socialkontor, där de får stå i kö i baracker.

Vi delar uppfattningen att det bör vara mer ekonomiskt lönsamt att arbeta än att leva på bidrag, men detta innebär inte att ersättningsnivåerna i socialförsäkringarna – eller socialbidragsnivån – måste sänkas. I stället måste vissa yrkeskategorier inom t.ex. vårdområdet få sina löner uppjusterade. Det är det den pågående strejken handlar om – en justering av kvinnolöner.

Den offentliga sektorn och socialförsäkringssystemen bygger på solidaritet. I dag diskuteras solidaritet som en fråga om att avstå och att människor måste ta större personligt ansvar för sig själv och sina anhöriga. Med den innebörden av solidaritet kan de välbeställda köpa sig fria för att slippa se konsekvenserna av sitt eget välstånd, och allt större ansvar för t.ex. äldre- och barnomsorg kan läggas på kvinnorna – antingen genom att kvinnorna "går tillbaka till spisen" eller genom att hembiträden anställs.

Med inkomstbortfallsprincipen som kompass måste vi analysera varje förändring i systemen, så att vi inte på omvägar hamnar i ett grundskyddssystem, med det systemskifte som det medför. Det senaste exemplet på vad som händer om vi lägger nivåerna för lågt är Kommunals planer på att försäkra sina medlemmar så att de skyddas mot försämringarna i sjukförsäkringarna.

Ett solidariskt system måste bygga på folkmajoritetens deltagande och egenintresse, dvs. ett samhällskontrakt mellan klasserna. Samhällskontraktet förutsätter att t.ex. medelklassen solidariskt och progressivt betalar via skatter och sociala avgifter och som en uppfyllelse av kontraktet får ut en rimlig del. Det minskar intresset för och betydelsen av avtalsförsäkringar och privata lösningar.

Herr talman! Vänsterpartiet reserverade sig i Pensionsarbetsgruppen mot förslaget till nytt pensionssystem. Den främsta anledningen var att det innebär en försämring av pensionerna för stora grupper av befolkningen, främst kvinnor. Då hävdade majoriteten i riksdagen och de stora fackförbunden – inte minst LO – att Vänsterpartiet hade fel. Tvärtom skulle pensionerna bli högre eller åtminstone likvärdiga. I dag visar beräkningar, publicerade i bl.a. Dagens Nyheter, att Vänsterpartiet hade rätt. Efter 40 års förvärvsarbete kan en nybliven pensionär räkna med ca 50 % av slutlönen. Det skall jämföras med nuvarande system, som ger 65 % av slutlönen efter 30 års förvärvsarbete.

Genomförandegruppen, där Vänsterpartiet inte får delta, har nyligen presenterat en promemoria om hur livsinkomstprincipen skall genomföras. I den ligger alla de försämringarna för kvinnorna kvar. Dessutom har man lyckats lägga till ytterligare en väsentlig försämring för kvinnor.

Genom att fördela arvsvinsterna efter hur mycket var och en har på sitt pensionskonto i stället för att använda dem för att sänka delningstalet, kommer utfallet för kvinnor att bli ännu sämre än enligt ursprungsförslaget.

Jag vill peka på ytterligare en reform som i genomförandegruppen fått en annan innebörd. Den borgerliga majoriteten tillsammans med socialdemokraterna beslutade att gifta makar skall kunna dela pensionsrätten för att därigenom kompensera de kvinnor som varit hemmafruar. För att kvinnors än så länge längre livslängd inte skulle belasta samhället beslutades att man skulle införa en kvinnovaluta och en mansvaluta. De pensionspengar en man ger till kvinnan räknas nämligen ner med 19 %, och de som en kvinna ger till sin make räknas upp med 23 %.

Vänsterpartiet motsatte sig delad pensionsrätt, eftersom vi anser att varje kvinna skall betraktas som en enskild individ i ekonomiskt hänseende. Det är grunden för jämlikhet och jämställdhet. Men i genomförandegruppens departementspromemoria står: Ett bidragande skäl till att genomförandegruppen tagit ställning för en generös beräkning av justeringsfaktorerna är att delningssystemet dessutom sannolikt kommer att medföra minskade kostnader för garantipensionssystemet, systemet för bostadstillägg för pensionärer och andra inkomstprövade system. Jämställdhetsministern, var är du nu? Var är direktivet till alla utredningar och kommittéer om att de skulle granska sina förslag ur ett jämställdhetsperspektiv? Om inte de partier som sitter i genomförandegruppen, dvs. Socialdemokraterna, Moderaterna, Folkpartiet, Centern och kds, märker att vi håller på att lämna den princip som var och är viktigast för den generella välfärden kanske en sådan granskning skulle upptäcka det?

Livsinkomstprincipen bygger på att det man satt in skall man också få ut. Nu är det visserligen en sanning med modifikation. Det beror förstås också på livslängd hos övriga befolkningen, tillväxt m.m. Men livsinkomstprincipen tar bort den omfördelning som finns i det nuvarande systemet. Den grundläggande frågan för pensionssystemet, alla andra socialförsäkringar och den generella välfärden över huvud taget

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

är: Tjänar alla i Sverige tillräckligt bra för att kunna klara sig på socialförsäkringssystem som inte har en omfördelande verkan?

Anf. 5 RAGNHILD POHANKA (mp)
Herr talman! Lyssnare! Jag skall inleda med en dikt av Nils Ferlin.

”Du har tappat ditt ord och din papperslapp,
du barfortabarn i livet.
Så sitter du åter på handlarns trapp
och gråter så övergivet.

Vad var det för ord – var det långt eller kort,
var det väl eller illa skrivet?
Tänk efter nu - förrn vi föser dej bort,
du barfotabarn i livet.”

”Barnen drabbas hårt i nedskärningstider” är rubriken på resultatet av en SKTF-enkät bland barn- och ungdomsmottagningar i hela landet. Man fick in svar från 60 stycken.

Barnen drabbas också dubbelt av nedskärningarna. I hemmet drabbas de indirekt av att en eller båda föräldrarna är utan arbete. De drabbas av nedskärningar i socialförsäkringssystemen, barnbidragen, studiebidragen och höjningarna av olika avgifter för sjukvård och medicin.

Barnen drabbas också direkt av nedskärningar inom skola och barnomsorg.

När den kommunala verksamheten minskar är det barnomsorgen som får stå för de största besparingarna. I storstadskommunerna har barnomsorgen minskat sin verksamhet med 15 % mellan 1993 och 1994, medan den kommunala verksamheten i övrigt bara har minskat med 7 %.

När resurserna inom barnomsorg, skola och socialvård minskar ökar efterfrågan på hjälp från den psykiatriska barn- och ungdomsvården. Enligt en undersökning av Landstingsförbundet har belastningen ökat markant inom både sjukhuskliniker och mottagningar beroende på att både patientantal och tyngden på problemen ökat. Samtidigt har sparkrav och neddragningar skett i verksamheten. Detta leder till långa väntetider för patienterna och en enorm arbetsbelastning för personalen.

Allt sammanlagt gör att väntetiderna blir långa. Legitimerade psykologen och arbetsterapeuten Anna Torbjörnsson i Luleå säger:

De långa väntetiderna till barnpsykiatriska mottagningarna leder till en mycket svår situation. Det borde inte vara några väntetider alls. När någon ringer har de redan funderat länge och behöver få tid för behandling omedelbart. De är redan i någon form av kris eller svår situation. Väntetiderna är destruktiva och ger en sämre start på behandlingen. För barnen skapar det oro, ångslan och låsningar, de känner sig utanför och oönskade. För personalen ger det stress och ångest. På PBU i Luleå får

vi ibland 17 nya ärenden per vecka. Barn kan inte vänta – för dem gäller här och nu, inte där och sen.

Minst 2 000 barn har enligt Kommun–Aktuellt mist sin daghemsplats till följd av bristande betalning. Ofta är det de barn som är i största behovet av den. Jag har svårt att förstå det. I skolan är något motsvarande omöjligt. Genom lagen om full behovstäckning inom barnomsorgen borde det vara möjligt att få ha platsen kvar även där.

Barnens kris är en spegel av de vuxnas. De små barnen ger tydliga signaler. De visar sin ångest genom att överreagera eller kanske genom att gå in i sig själva.

Tonåringarna visar det ofta genom destruktiva handlingar, där toppen av isberget syns i tidningsrubrikerna om våld och förstörelse. Deras beteende är ett lika starkt rop på hjälp som de små barnens signaler.

Vi måste börja med barnen och ungdomarna. Vi måste faktiskt börja med att ge föräldrarna och skolan resurser att ge barnen trygghet och en bra utbildning.

Det behövs också en bra fritid. Fritidens fria val finns inte. Det tas ifrån dessa familjer och deras barn, då klyftorna i fritidssysselsättningar bara ökar. Tennis, ishockey, ridning, ja även fotboll kostar pengar. Utan bil kan föräldrarna t.ex. inte skjutsa till träningar och matcher.

De förändringar som skett och kommer att ske de närmaste åren påverkar hushållens ekonomi på ett mycket drastiskt sätt. Allt fler har blivit beroende av socialbidrag, och fler än någonsin tidigare riskerar att bli det.

Antalet svenska hushåll som ligger på gränsen till socialbidragsberoende har ökat med 300 000 sedan 1991. Sammantaget lever nästan 40 % av de svenska hushållen under svåra ekonomiska omständigheter. Uppgifterna är hämtade ur LO:s familjeekonomiska rapport, baserad på 1993 års statistik. Statistiken för 1994 ser troligen ännu värre ut. Ca 70 % av de ensamstående föräldrarna ligger på eller strax över normen.

Det är mot denna bakgrund vi måste analysera hur de politiska beslut som fattas i denna kammare ändrar spelreglerna för hushållen. Det är inte svårt att föreställa sig att många av dem som lever under knappa ekonomiska marginaler pressas under socialbidragsgränsen efter den 1 januari nästa år när sjukpeng, a-kassa, föräldrapeng och ersättning för vård av sjukt barn sänks till 75 % och vuxenstudiestödet försämras. Frågan är då vad besparingen åstadkommit. I själva verket vältras problemen bara över på kommunerna.

Man kan fråga sig hur många här i kammaren som verkligen har klart för sig vad det innebär att leva med en ekonomi i nivå med socialbidragsnormen.

Så stora skillnader visar att fördelningssystemet håller på att haverera. Det förmår inte längre stå för en rimlig standardutjämnning mellan livets olika skeden.

Närmare en miljon människor står utanför sjukförsäkringen och är nollklassade. Hundratusentals saknar arbetslöshetsförsäkring. Föräldrar som bara får garantinivå i föräldraförsäkringen ökar för varje år.

Det är samma mönster av grupper som marginaliseras i Sverige som i EU-länderna och som dominerar på våra socialkontor för att söka

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

socialbidrag. Det gäller långtidsarbetslösa, lågutbildade. Det gäller ensamstående föräldrar, ungdomar och invandrare. I EU utgörs en stor grupp av äldre kvinnor, vilket är mindre dominerande här i Sverige. Den yttersta gruppen är de hemlösa, som består av många miljoner i EU-länderna. I Sverige säger vi att det är 10 000, men jag tror att det är fler.

Tanken med socialförsäkringssystemet är att det skall ge ett skydd under livets svagaste perioder – under barndomen, under sjukdom, vid handikapp och pensionering. Socialbidraget skall fänga upp dem som ramlar igenom skyddsnätet, något som börjar bli alltför vanligt. Vi har hört siffror på det i dag.

Två tredjedelssamhället är här. I den välbärgade delen finns de som enligt prestationsmodellen har arbete och är väl förankrade i välfärds-systemet. I den andra delen finns de som är utan arbete och som inte kvalificerat sig i välfärdsmodellen. De är oerhört sårbara, och utslagningen ligger på lur.

För att i dagens läge minska trycket på barnfamiljer och handikappade vill Miljöpartiet bl.a. behålla flerbarnsbidragen och barn tillägget för vuxenstuderande och förbättra villkoren för förtidspensionärer. Dessutom vill vi ha 80 % ersättning inom försäkringssystemen upp till ca 150 000 kr i årslön och 40 % ersättning på överskjutande lön. Det betyder att alla med en månads lön på upp till ca 14 000 kr med vårt förslag får behålla mer i plånboken när den generella ersättningsnivån blir 75 %.

Vi anser också att staten inte kan dra undan pengar från kommunerna, som har det slutliga ansvaret för sina invånare.

Vi måste för framtiden föra en allvarlig diskussion om att välja en ny väg för välfärdspolitiken under 90-talet. Man kan inte grunda framtidens lösningar på de resonemang och den politik som låg till grund för samhället under 50–70-talen.

Det A-lag som är inne i välfärdssystemen och det B-lag som är uteslängt måste utgöra grunden och skillnaderna mellan dem utgångspunkten för nya tankar om genomförandet av jämlikhet mellan kön, generationer och olika grupper i det svenska samhället.

I de marginaliserade grupperna finns en grogrund för rasism, motsättningar mellan generationer och uppluckring av solidariteten mellan människor, gentemot naturen och den framtida utvecklingen.

Om man tänker på dikten om papperslappen kan man fråga sig: Är det politikerna som har tappat sitt ord och sin papperslapp, eller är det de utsatta grupperna?

Anf. 6 ROSE-MARIE FREBRAN (kds)

Herr talman! Liksom debattens första talare vill också jag ställa frågan: Vad är egentligen välfärd? Det är ju lätt att vi hamnar i en debatt kring bara försäkringsnivåer, basbelopp, o.dyl.

Egentligen handlar välfärd om mycket mer. Välfärd – en färd där det går väl att ta sig fram. I grunden är det alltså fråga om en trygghet i livets förändringsskeden, att färden går bra, att livskvalitet kan upprätthållas.

Tryggheten i livssituationen har inte bara med pengar att göra. Valfärd är också att känna trygghet på gator och torg. Valfärd är också att det finns ett stabilt värdesystem i hela det omgivande samhället. Valfärd är att veta att min medmänniska bär med sig värderingar och värden som innebär människolivets okränkbarhet, att människolivet respekteras och att varje människa betraktas som unik och värdefull.

Valfärd är i högsta grad att utvecklas i gemenskap med andra, bl.a. och inte minst i familjen, den lilla, nära och trygga gemenskapen.

Det är en viktig fråga som den amerikanske filosofen Charles Murray ställer. Han frågar: När de möjliggörande villkoren är pengar, hur mycket är tillräckligt?

Pengar ger ju inte mod till modlösa eller självkänsla till den som ingen har, även om det kan vara trevligare att vara modlös och rik än att vara modlös och fattig. Men att pengar i sig inte skapar det vi kallar valfärd kan vi lätt notera vid en internationell jämförelse.

Forskaren Richard Easterlins konstaterande är förstås dystert. Han säger: För en utomstående observatör verkar ekonomisk tillväxt ge ett alltmer välbärgat samhälle, men för dem som är inne i processen kommer välbärg alltid att förbli ett avlägset, ivrigt eftersökt men aldrig uppnått mål.

Ändå spelar pengar och materiella tillgångar en oerhört stor roll, inte minst i den politiska debatten, och även jag kommer att ägna mig åt det litet senare i mitt anförande. Kanske beror det på att pengar är ett kvantitativt mått, som är lätt att förstå sig på och debattera. Det där med livskvalitet är svårare. Hur mäter man kvalitet?

Herr talman! I grunden tror jag att valfärdspolitik handlar om människosyn. Det är fel att se människan som en passiv mottagare av materiella fördelar. Människan behöver utmaningar för att trivas med sitt liv. De flesta socialpolitiska program utgår ifrån att det är viktigt att reducera en svårighet, sänka en gräns eller försäkra mot en risk. På sikt kan det skapa en felaktig inställning till livet. Svårigheter kan ju faktiskt övervinnas.

Det är viktigt att behandla medmänniskorna i termer av kompetens, självbestämmande och självständighet, att inse att en viktig del av livet är de utmaningar som möter oss. Utmaningen är nämligen en resurs för det mänskliga behov som kallas glädje. Det viktiga är inte alltid innehållet i det man gör, utan innehållet i relation till ens förmåga. Som i så många andra frågor skulle det då vara nyttigt och meningsfullt att diskutera livsvillkoren i litet vidare termer än de rent ekonomiska. Det ekonomiska är förstås viktigt, men jag säger det igen: Pengar är inte hela livet.

Ändock, herr talman, måste också jag komma in på pengarna, de ekonomiska trygghetssystem som vi har i dag. Dessa är resultat av olika beslut och har tillkommit under mycket lång tid och i tider av växande ekonomi, och den situationen har vi inte haft under de senaste åren. Det finns en mängd olika trygghetssystem, och utformningen är inte på något sätt enhetlig. Utöver de offentliga trygghetssystemen finns också t.ex. avtalsförsäkringar, och villkoren i dessa är inte alla gånger sådana att de förstärker incitamenten för arbetslinjen, utan snarare tvärtom.

Prot. 1995/96:8

13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Herr talman! För oss kristdemokrater är det inget självändamål att ifrågasätta de system som finns, men vi tror att trygghetssystemen kan göras bättre genom en ökad fokusering på tre grundbultar: solidaritet, arbetslinje och renodlade mål.

En första fråga att ta ställning till är om trygghetssystemen skall vara obligatoriska eller frivilliga. Vi anser att en obligatorisk försäkring är att föredra av flera skäl. Till att börja med vet vi att en del skulle avstå från frivilliga försäkringar men att skattebetalarna ändå skulle tvingas garantera åtminstone en skälig levnadsnivå om dessa råkar illa ut. Andra skulle visserligen försäkra sig men inte tillräckligt. Ett tredje och mycket viktigt skäl för en obligatorisk försäkring är att individer med i olika avseenden särskilt höga risker skulle få svårt att skaffa sig eller skulle få betala mycket höga premier för egna privata försäkringar.

Samtidigt måste det erkännas att konkurrensen med frivilliga och privata försäkringar skulle kunna driva fram bra försäkringar och en tydligare koppling mellan avgift och förmån. Trots det menar vi kristdemokrater att skälen är starkare för ett obligatoriskt och i huvudsak offentligt trygghetssystem. Men vi menar att utrymme för egna kompletterande lösningar bör finnas.

Vi anser också att samhällets skyldighet måste kunna avta i takt med ökade inkomster, vilket motiverar ett tak för ersättningsnivåerna. Jag tror att alla politiska partier är överens om att ett tak skall man ha någonstans.

Vi kristdemokrater menar att taket bör ligga på nuvarande högsta nivå i sjukförsäkringen, dvs. 7,5 basbelopp. Men vi menar också att det skall finnas ett enhetligt golv, en lägsta nivå i trygghetssystemen, på förslagsvis 2 basbelopp.

Mellan golvet och taket – säger vi, liksom Miljöpartiet – bör ersättningen utgå enligt inkomstbortfallsprincipen i två steg. Brutet tak kallas det ibland för. Vi talar om en ersättning med 80 % för inkomster upp till 5 basbelopp och med 50 % för inkomster mellan 5 och 7,5 basbelopp. De här två ersättningsnivåerna är också ett resultat av vår syn på att samhällets skyldigheter måste anses kunna avta i takt med ökade inkomster.

Vad gäller karensdagarna anser vi att det för de olika delsystemen inte behöver vara lika, men det skall samordnas på ett sådant sätt att det blir ett gemensamt tak.

Herr talman! Det reformerade trygghetssystem som vi kristdemokrater verkar för skall självklart inkludera en allmän obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. Det är ovärdigt ett välfärdssamhälle att stora grupper arbetslösa ställs utanför de generella systemen. Socialdemokraternas återställare på denna punkt är beklagansvärda och upprörande.

Anf. 7 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Herr talman! Efter det senaste året med kännbara besparingar i så gott som alla välfärdssystem frågar sig säkert många: Har Sverige inte längre råd med rättvisa?

Den svenska välfärdsstaten har under det senaste decenniet varit ifrågasatt. Välfärdsstaten har anklagats för att hindra ekonomins tillväxt, för att ta bort drivkrafter till arbete och för att passivisera individer.

De besparingar som gjorts i trygghetssystemen ses av vissa som bevis för att de hela tiden haft rätt. Andra ser dem som ett bevis för att regeringen har gett upp inför högerkritiken av det svenska välfärdssamhället.

Mitt svar är att Sverige visst har råd med rättvisa. Det är inte välfärden som har orsakat krisen. Men krisen i sysselsättningen blir också en kris för välfärden; därav tvånget att göra nedskärningar, men med bibehållen rättvisa.

Trygghetssystem måste också bygga under sin egen produktiva bas och vara långsiktigt robusta. Vi har i den kris som vi nu tack vare målmedvetna åtgärder är på väg ur fått justera ner de flesta ersättningarna. Men vi har hållit fast vid de grundläggande dragen i den svenska modellen.

Den slentrianmässiga kritiken mot välfärdsstaten, att den är en bromskloss för tillväxten, håller inte vid en kritisk analys. Det har också forskningen visat. Men utformningen av välfärdssystemen kan ha stor betydelse. Stora socialpolitiska åtaganden konstruerade på ett riktigt sätt kan vara tillväxtfrämjande genom att de leder till ökat arbetskraftsutbud, ökad rörlighet på arbetsmarknaden och ökad kompetens. Å andra sidan kan små åtaganden konstruerade på ett felaktigt sätt skapa missriktade drivkrafter och låsa in människor i fattigdom.

Om välfärdsstaten skall kunna överleva måste den kombinera rättvisa och effektivitet.

Rättvisa krävs för legitimiteten. Den är grundläggande för människors vilja att vara med och finansiera välfärdssystemen, men den krävs också för att få politisk stabilitet. Grundläggande förändringar i trygghetssystem kan inte baseras på tillfälliga majoriteter. Här krävs i stället ofta breda koalitioner där man tar hänsyn till intressen och behov av rättvisa i olika grupper. Om man inte kan lita på hållfastheten i systemens utformning förlorar de sin allra viktigaste funktion: att ge människor trygghet.

Målet med socialpolitiken är inte bara att se till att de som i dag är t.ex. sjuka och gamla har det bra utan också att de som i dag *inte* behöver samhällets stöd skall känna en trygghet inför risken att något händer dem.

I dag har det här förtroendet kraftigt minskat. Till en del beror det på alla förändringar som genomförts, men det beror också på ett minskat förtroende för att stat och kommun skall klara av sina framtida åtaganden. Det är därför så viktigt att den ekonomiska saneringen lyckas.

Välfärdssystemen behöver också vara effektiva. Det är genom att vara det som de säkert kan överleva på sikt. På det området har vi mycket positivt att peka på i den svenska välfärdspolitik.

De allmänna trygghetssystemen är uppbyggda för att stimulera till arbete. Ju mera man arbetar, desto bättre pensioner och ersättningar får

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

man. Det är grundregeln. Att arbeta skall alltid löna sig mer än att välja att stå utanför arbetsmarknaden. Det är viktigt att socialpolitiken utformas på ett sådant sätt att människor inte stängs ute från arbetsmarknaden genom att bidrag minskar och skatter och avgifter ökar mer än vad deras inkomster ökar om de skulle återgå i arbete. Särskilt viktigt visar det sig vara för kvinnor.

Generella trygghetsförsäkringar skapar också ökad rörlighet på arbetsmarknaden. Om man vet att man alltid har med sig ett försäkringskydd vågar man ta större risker, t.ex. vid byten av arbete eller vid avbrott för studier. Man måste inte hålla fast vid en arbetsgivare därför att pension och försäkringar är knutna dit. På framtidens arbetsmarknad kommer det med all sannolikhet att bli ännu viktigare att man är rörlig och under återkommande perioder förbättrar sin utbildning. De svenska välfärdssystemen lägger en god grund för det som vi förhoppningsfullt brukar kalla för kunskapssamhället.

Trygghetens vingar har det talats om. Där trygghetens vingar bär kan arbetslivets krav på flexibilitet sammanfalla med människors djärvhet och lust.

Barn är den aktiva välfärdspolitikens kärngrupp. Genom att ge barn goda och jämlika uppväxtvillkor ges de möjlighet att gå ut i livet på någorlunda lika villkor. I Sverige har barn den mest jämlika uppväxten i världen. De barn i Sverige som har det sämst har det påtagligt mycket bättre jämfört med hur det är i andra länder – även i länder som är rikare än Sverige. Detta ger jämlikheten en chans i vuxenlivet. Det är viktigt att vi på det sättet tar vara på alla barns förutsättningar. Skall man välja ett enda mått på hur vår välfärd fungerar, så är det väl att vi skall fortsätta att ha ”de bäst ställda fattiga barnen i världen”.

Kännbara besparingar för att klara budgetunderskottet har fått gå hand i hand med en översyn av hur socialförsäkringarna fungerar. Många system fungerar bra, t.ex. barnbidrag och föräldraförsäkring. Nedskränningarna där har enbart till mål att lösa statsfinansiella problem. Men på andra områden finns det problem som nu analyseras och åtgärdas.

Pensioner och ohälsöförsäkringen reformeras. Systemet med bidragsförskott har varit utformat så att det har undergrävt föräldrars ansvar för sina barns försörjning. Min uppfattning är att de som har råd att betala för sina barns försörjning skall göra det. Där pågår i dag ett reformarbete som har till syfte både att klara den besparing som riksdagen har beslutat och att komma till rätta med de problem som finns, samtidigt som ensamföräldrarnas standard inte sänks.

Vad gäller sjukförsäkringen har nedskränningarna delvis haft till syfte att komma till rätta med reglerna, som under timsjukpenningens tid t.o.m. kunde göra sjukfrånvaro direkt lönsam.

Sjukfrånvaron har sjunkit starkt som en följd av både regeländringarna och, inte minst, lågkonjunkturen. Den minskningen har kommit innan ersättningen nu skall sänkas ytterligare till 75 %. Det är därför som jag har kunnat hävda att besparingen på sjukersättningen har gått längre än vad som kan motiveras utifrån ambitionen att stärka drivkraften till arbete. Jag är övertygad om att en 80-procentig ersättningsnivå

skulle uppnå ungefärligen samma effekter. Men av statsfinansiella skäl har vi varit tvungna att sänka nivåerna till 75 %.

Med sänkningen av ersättningen har vi *inte* övergått till något grundtrygghetssystem. Vi har hållit fast vid en inkomstrelaterad modell, som ger de allra flesta en inkomstnivå som de kan leva på vid sjukdom. Men vi kan inte sänka ersättningsnivån ytterligare utan att försäkringen förlorar sin karaktär av inkomsttrygghetsförsäkring. Redan i dag har många låginkomsttagare svårt att klara ekonomin om de blir sjuka.

I arbetet med sjuk- och arbetsskadeersättningen har vi också velat göra en översyn av hur försäkringsskyddet utöver den allmänna försäkringen fungerar. När jag tog upp frågan om avtalsförsäkringar, var det inte för att uppmana till en ytterligare utvidgning av dem – åtminstone inte just nu. Det var i stället för att lägre nivåer, vare sig jag eller någon annan vill det eller ej, leder till ett ökat tryck på tillägg. Därför behöver tilläggsförsäkringars funktionssätt analyseras.

Det är inte meningen att man i Sjuk- och arbetsskadekommittén, som har det uppdraget, skall förhandla med parterna. Det är något som parterna måste göra själva. Men som jag sett det, vore det värdefullt om parterna kunde göra en gemensam analys av hur de tilläggsförsäkringar som redan finns fungerar och av hur de i framtiden skulle kunna utformas så att de inte skapar orättvisa mellan grupper och driver på kompensationskrav.

Om ett mått av samsyn kring grundprinciper kunde nås, finns det också förutsättningar att ta bort minskningsregler som i dag lägger band på parternas möjlighet att sluta avtal. Jag letar efter litet Saltsjöbadsanda för att vi gemensamt skall kunna åstadkomma stabilare spelregler. Jag kommer dock inte att föreslå att minskningsregeln försvinner om inte samtliga fackliga organisationer är överens om att så bör ske.

De ökade inslagen av egenavgifter i finansieringen av sjuk- och arbetsskadeersättningen har också diskuterats mycket. Det råder fortfarande förvirring om skillnaderna mellan olika typer av finansieringsformer, men skillnaden mellan egenavgifter och arbetsgivaravgifter är mycket mindre än vad deras namn kan förleda en att tro. Arbetsgivaravgifter tas, precis på samma sätt som egenavgifter, ur löneutrymmet. Man kan nog utgå ifrån att vi har så goda löneförhandlare att de skulle ha tagit ut det som motsvarar arbetsgivaravgifterna om dessa inte fanns.

Den stora skillnaden mellan egenavgifter och arbetsgivaravgifter som de är utformade i dag, är att egenavgifter inte tas ut ovanför taket. Detta kan man förstås diskutera. Jag anser att det är rimligt att också inkomster över taket är med och finansierar sjuk- och arbetsskadeersättningen. Riskerna är så systematiskt ojämnt fördelade att en solidarisk finansiering har stort fog för sig. Jag har tidigare tagit upp detta synsätt i ett svar på en fråga här i kammaren.

Det senaste tillskottet till socialförsäkringsdebatten står annars Moderaterna för. Det är bra att skillnaderna mellan olika synsätt beträffande försäkringarnas framtid blir tydliga. Det räcker kanske med att konstatera, att med deras förslag på fem karensdagar skulle fyra femtedelar av alla sjukfall lämnas utan ersättning. De har också föreslagit att taket för ersättningarna skall sänkas. Jag vill gärna ha sagt att min be-

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

stämda uppfattning är att tillräckligt höga tak är en av de allra viktigaste principfrågorna i en generell inkomstbortfallsförsäkring. Det är den generella välfärdsmodellens själva grundbult att de flesta får det mesta av sin inkomst försäkrad i det allmänna systemet. Det är så man bygger stabilitet med solidaritet och egenintresse på samma gång.

Det visar sig också i de analyser som nu har tagits fram att sänkta tak skulle innebära stora förluster för försäkringen. Risken att bli sjuk är så pass mycket lägre för dem med höga inkomster att det är en vinst att de är med i det allmänna systemet. Skälet till att också de med höga inkomster vill vara med i ett allmänt system är, att om de blir sjuka får de ut ersättningar som är tillräckligt bra. Om också de med höga inkomster kan känna sig trygga i att de får den ersättning som de behöver den dagen det behövs, så kan de flesta så länge de är friska – och de med högre inkomster är alltså friska oftare och längre – vara glada åt det och t.o.m. med glädje stå ut med litet solidaritet.

Kanske är det rent av så att det är möjligt att stå ut med ganska mycket solidaritet om man är rik och frisk.

Anf. 8 GULLAN LINDBLAD (m)

Herr talman! Anna Hedborg tycks mena att det inte är välfärden eller välfärdssystemet som har orsakat krisen. Vad var det för anledning som låg till grund för att den första åtgärd som den socialdemokratiska regeringen då vidtog var att sänka ersättningsnivån i sjukförsäkringen? 25 % färre sjukskrivningar blev följden.

Självklart har det timpeningsjukförsäkringssystem som hon själv kritiserar varit rent omoraliskt och spelat en väldigt stor roll när det gäller samhällsekonomin. Självklart är det så.

Jag undrar om Anna Hedborg över huvud taget inte har lyssnat till kritikerna inom sina egna led, t.ex. till Anders Isaksson, som i sin lilla bok När pengarna är slut förordar ett grundtrygghetssystem av centermodell. Jag har själv konsulterat forskare som sannerligen inte är moderater men som föreslår en modell som har ganska stor likhet med vårt diskussionsförslag till stämman. Detta innehåller ett sammanhållet system för allt inkomstbortfall, vid såväl sjukdom som arbetslöshet.

Det är rätt intressant, detta med en sänkning av ersättningsnivåerna till 75 %. Det är ingen grundtrygghetsnivå när Socialdemokraterna kommer överens om det, men när andra partier föreslår det, så förkastar det. Jag vill också betona att det moderata förslaget tills vidare är ett diskussionsförslag. Vi skall diskutera det på stämman när vi har det klart.

Jag tycker att det har varit en intressant debatt med ideologiska förtecken. Här finns det väldigt många idéer för socialförsäkringsministern att ta fasta på. Men jag fick inte klart för mig så mycket vad Socialdemokraternas vilja egentligen är. Politik är att vilja, sade en gång Olof Palme. Jag delar den uppfattningen. Det regerande partiet måste tala om vad det vill för framtiden.

Jag skall ta upp ett par frågor som här har diskuterats. Den ena är rehabiliteringsfrågan. Jag gläder mig åt att Moderaterna i en partimotion med Gösta Bohman som första namn redan 1982 sade att vi måste

komma ifrån ett passivt sjukpenningbetalande och gå över till att rehabilitera människor. Tyvärr dröjde det alltför länge innan förslaget blev verklighet. Vi vet att försäkringskassorna, trots en dålig arbetsmarknad, har lyckats få ner långtidssjukskrivningarna och minska förtidspensioneringarna. Alltså måste vi gå vidare på denna väg.

Jag vill också säga när det gäller det här med pengar från olika påsar, att jag är glad över att de borgerliga kvinnoförbundsordförandena har varit djupt involverade i den frågan. Barbro Westerholm, jag själv, Karin Starrin och Margareta Viklund uppvaktade dåvarande majoriteten i Socialdepartementet och fick en lagändring till stånd som gjorde det möjligt. Jag tycker att intresset för denna fråga har varit litet för lågt från socialdemokratins sida. I mitt eget hemlandsting i Värmland är man över huvud taget inte intresserad av att gå den här vägen.

Jag vill också beröra det här med fusket, som har tagits upp tidigare. Vi fick en rapport häromdagen som är rent skrämmande. Ändå ser vi, sade en av utredarna, bara toppen på ett isberg! Man har kommit fram till att otillbörligt utnyttjande och fusk förekommer i en omfattning som uppgår till minst 5–7 miljarder kronor! Svartjobb ligger högst upp på skalan. Människor uppbär alltså någon form av socialförsäkringsersättning och arbetar ändå mot betalning. Vi vet att bidragsförsäkringssystemet nu är under debatt och att ett förslag kommer till riksdagen. Det är bra. Jag ställer ändå, liksom övriga här, frågan: Vilka ytterligare åtgärder är regeringen beredd att vidta i *den* frågan? Det är oerhört viktigt att det sker någonting här, så att vi kan upprätthålla respekten för de sociala systemen.

Anf. 9 ANDREAS CARLGREN (c)

Herr talman! För det första tycker jag att det är viktigt att säga att debatten om inkomstbortfallsprincipen ibland blir obegriplig. Det låter som om sänkta ersättningsnivåer skulle vara ett steg mot grundtrygghet. Nu tycker jag det är dags att en gång för alla säga att så är det inte.

Det Centern vill med grundtrygghet är att det skall finnas en heltäckande arbetslivsförsäkring vid ofrivilligt inkomstbortfall. Det betyder att man förenar skydd mot inkomstbortfall med grundtrygghet. Vi tycker att det är viktigare att klara ett säkert skydd för de mest utsatta, för dem med allra lägst inkomster, än att skydda oss som tjänar ganska mycket.

Anna Hedborg säger ju att de flesta skall få det mesta av de allmänna försäkringarna, och det tror jag att alla som är tongivande i den här debatten ställer upp på. Men om vi måste prioritera, Anna Hedborg, är det då viktigare att skydda dem som har det mesta än att se till att de flesta får skydd?

Jag märkte att Anna Hedborg mycket noga undvek att svara på frågan om de 40 % fler som får socialbidrag eller de 100 000 arbetslösa som i dag inte får vare sig KAS eller a-kassa, de som inte får tillhöra de flesta. Är det viktigare att skydda dem som har det mesta än att skydda de arbetslösa som inte ens får tillhöra dem som vi kallar de flesta?

För det andra vill jag ställa en fråga om utformningen av tak för egenavgifter. Vi från Centerpartiets sida är beredda att diskutera olika

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

lösningar, men det förutsätter en helhet som innefattar också bättre grundtrygghet för de människor som i dag inte har ett skydd. Är socialdemokraterna beredda att diskutera det?

För det tredje efterlyste Anna Hedborg Saltsjöbadsanda. Jag tror att det är bra med Saltsjöbadsanda också när det gäller välfärdspolitiken. Men då är frågan till Anna Hedborg om igen: Är Anna Hedborg beredd att se till att vi får möjligheter att diskutera helheten – lösningen för arbetslösa, för sjuka, när det gäller socialbidragen och hur vi skall organisera detta i ett sammanhang, i en helhet?

Sedan tycker jag att det är dags att ta itu med den vänstermyt som man försöker sprida i svensk politik, och som Ulla Hoffmann i dag ägnade mycket tid åt. Ulla Hoffmann ville läsa högt ur olika centermotiv och skrämman människor med det som stod i dem.

Jag vet inte om ni lyssnade noga på vad det var som Ulla Hoffmann läste upp. Men bland det skrämmande som Ulla Hoffmann läste upp var att vi vill begränsa automatiken i statens utgiftsökningar. Det faktum att vi inte tycker att statens utgifter kan öka automatiskt tycker Ulla Hoffmann är hemskt.

Det måste jag vända på: Tycker Ulla Hoffmann att statens utgifter *skall* kunna öka automatiskt? Eftersom statens utgifter till stor del består av lånade pengar, tycker Ulla Hoffmann att statens lån skall kunna öka automatiskt? Tycker Ulla Hoffmann att staten automatiskt skall låna mer och mer? Framför allt är detta pengar som den svenska staten lånar av utländska bankirer. Finns det ingen gräns för hur mycket Ulla Hoffmann och Vänsterpartiet är beredda att sälja ut av svenskt oberoende och svensk frihet?

Anf. 10 BARBRO WESTERHOLM (fp)

Herr talman! Det är bra att bidragsproblematiken är under behandling i regeringskansliet. Det är bara att hoppas att det går undan.

Svaret på frågan om sänkningen av ersättningsnivån från 80 % till 75 % tyckte jag inte var något vidare. Samhällsekonomiska skäl angavs, men det fanns inget prioriteringsresonemang i statsrådets svar. Men det kanske kommer i nästa replik.

Därefter tog statsrådet Hedborg upp rättvisa, effektivitet och solidaritet som en grund för välfärdssystemen. Det är riktigt, men jag saknar ordet ansvar.

Vi har alla ett ansvar för tingens ordning, att saker sköts rätt och riktigt. Väljaren har ett ansvar att välja de politiker man vill se ta ansvaret för de gemensamma resurserna. Politikern har sedan ett ansvar att förvalta det här på ett riktigt sätt.

Jag känner inte minst inom välfärdsområdet att ansvaret sviktar när det gäller att stå emot opinioner. Just i besparingstider blir det så uppenbart att starka opinioner kan påverka beslut i en riktning som gör att fördelningen av gemensamma resurser inte blir rättvis. Vi har ett mycket konkret sådant exempel på bordet i dag. Det pågår en diskussion om de kostnadsfria läkemedlen som exemplifierar hur svårt det är att förändra ett förlegat system till ett modernt, mer rättvist och effektivt.

Tjänstemännen, som har att förverkliga de politiska besluten, har också sitt ansvar när det gäller att ge signaler till det politiska systemet om fel och brister man ser. Det ansvarstagandet tycker jag borde stärkas och uppmärksammas mer. Alltför många lunkar på i sin verksamhet och tror att lagar och förordningar är statiska, inte kan ändras, om man upptäcker fel och brister t.ex. i socialförsäkringssystemen.

Vårdgivarna har också sitt ansvar. Jag tog upp exempel på hur vårdgivarna/läkarna skulle kunna bidra med avsevärda besparingar inom hälso- och sjukvården. Men det finns naturligtvis en rad andra kategorier också om kostnadsmedvetenheten ökar. Men man behöver också ta fram förslag, få kommunikation med dem som står för de administrativa, organisatoriska besluten och med politikerna om vad som behöver ändras.

Jag kan lyfta fram en sådan grupp som distriktssköterskorna, som skulle kunna utnyttjas mycket bättre om man lyssnade på deras signaler om vad de skulle kunna göra mer. Det finns områden där man skulle kunna tillvarata deras kunskap bättre, till det de är utbildade för: kostinformation, bantargrupper, folkhälsoarbete.

Jag vill också här ta upp vårddagarnas ansvar. Vi har själva ett ansvar för att utnyttja systemen på rätt sätt, så att vi inte misshushållar med resurserna. För några år sedan lyfte man fram egenvård, medborgarnas möjligheter att själva ta hand om enklare krämpor. Då kritiserades det för att vara politikernas försök att lösa sjukvårdens resursproblem. Men jag tycker att det är allas vårt problem att ta till oss sådan kunskap att vi klarar enklare problem själva. Det är en viktig insats också i hälsoupplysningen framöver.

Anf. 11 ULLA HOFFMANN (v)

Herr talman! Nedskränningarna på den offentliga sektorn tillsammans med den höga arbetslösheten gör att kommunerna får en hög belastning. De tvingas därför att skära ner på barnomsorgen och på skolan. De arbetslösas barn får inte gå på dagis, fritidsverksamheten för de unga stängs eller avgiftsbeläggs, och lärarna i skolan blir alltmer arbetstygda av alla barn med problem. Ett sådant klimat är grogrund för rasism.

Jag fick ett brev från en ung kvinna i Uddevalla. I stället för att gå i polemik med Andreas Carlgren, vill jag läsa upp det brevet i sin helhet:

Hej! Jag är en tjej född år 1980. Jag tycker att ni borde göra något åt rasismen. Ni har ju inte gjort ett skit för att stoppa den. Det enda ni gör är att spara in pengar och tjata om EU hela tiden.

Här i Uddevalla var det i går ett upplopp i stan. Det var en punktkonsert i Folkets hus. Då kom det ett gäng rasister beväpnade med påkar, basebollträn, skruvmejslar och järnrör. De jagade invandrarna och skrek: Ut med packet, Sieg Heil och djävla svartskallar. De hade svarta bomberjackor, kamouflerade militärbyxor av något slag och svarta kängor med stålhatta. Och på jackorna hade de hakkors, VAM-märken och ett tecken som står för att det skall vara apartheid i Sydafrika. De hoppade på bilar och krossade skyltfönster. En äldre man i 40-årsåldern gick fram till en av mina kompisar som är 15 år och från

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

***Fel! Okänt
växelargument.***

Chile. Gubben sade till honom: Vi gillar inte sådana som ni. Och sedan skallade han killen.

Och vad gjorde poliserna? De tog ju inte ens påkarna från rasisterna! Jag trodde det var förbjudet att ha hakkors och VAM-märken på jackorna. Är det inte det? Jag såg inte poliserna gå ur bilarna när rasisterna kom. Men om poliserna ser en lätt berusad tonåring, då minsann går de ur bilarna och griper honom eller henne. Och det är ju bra. Men de går minsann inte ur sina polisbilar när rasisterna kommer.

Ni skall inte skriva i tidningarna att det bara är ungdomarna som håller på så där. I går när rasisterna hade jagat bort invandrarna satt det tre gubbar i 50-årsåldern och såg på, och sedan gick de fram och skakade hand med rasisterna när de sett vad rasisterna gjort.

Nu har också de s.k. Sverigedemokraterna börjat gå runt och spreja i tunnlar osv. De sprejar en Sverigeflagga, och över den skriver de Sverigedemokraterna och bevara Sverige svenskt. Poliserna måste nog ha sett de här märkena för alla andra ser dem ju varje dag – exempelvis mina föräldrar. Varför tar de inte bort märkena? Visst ja, det är väl för dyrt. Men ni i riksdagen skall minsann ha höga löner. Ni är väl nöjda bara ni får era flera tusentals kronor.

Man vågar ju inte ens gå på stan längre. Min kompis är adopterad från Sri Lanka och bara 155 cm lång. Rasisterna ställde sig i en cirkel runt henne och sade att hon luktade och att hon skulle ha ett skott i nacken. Eftersom ni låter dem gå med påkar och hakkors på stan slutar de ju aldrig. Rasismen bara ökar och ökar. Skall ni låta rasisterna ta över samhället, eller? Det är verkligen på tiden att ni gör något. *Nu!* Från en väldigt missnöjd tjej på 15 år. Cecilia, Uddevalla.

Herr talman! Jag pratade med Cecilia i går för att få hennes tillstånd att läsa upp brevet. Jag frågade om jag fick tala om vad hon heter, men hon ville inte att jag skulle berätta hela hennes namn. Hon var orolig för vad hon och hennes familj skulle kunna råka ut för om någon inte gillade vad hon skrivit.

En annan kvinna som inte heller vågar berätta sitt riktiga namn är Maria Eriksson. Maria blev förälskad i fel man. Hon våldtogs och misshandlades upprepade gånger. Mannen hotade henne och hennes familj med att döda dem om de anmälde honom till polisen. Till slut tvingades Maria tillsammans med sina barn att byta identitet och slutligen att lämna landet. Svenska myndigheter kunde inte skydda henne, och då tvingas Maria att lämna landet.

Varför flyttas inte männen utan kvinnorna? Varför ser inte myndigheterna till att besöksförbudet efterlevs?

Marias dotter har varit instängd i nästan hela sitt liv. Hennes son har varit instängd i hela sitt liv. Maria har skrivit om sitt liv i boken Gömda.

Herr talman! Valfärden är visserligen en fråga för både kvinnor och män, men det förefaller mig som om kvinnorna är mer beredda att försvara den del som handlar om livskvalitet.

En fråga om livskvalitet är att öppet våga försvara sina ideal, det man tror på, som t.ex. Cecilia från Uddevalla gör. En annan fråga om

livskvalitet är att inte behöva byta identitet och till slut gå i landsflykt för att samhället inte kan skydda sina medborgare.

Anf. 12 RAGNHILD POHANKA (mp)

Herr talman! Hur vi ser på och bemöter de svagare grupperna i samhället har alltid varit en värdemätare på samhällsklimatet och ett mått på solidariteten.

Jag vill gå till det som Gullan Lindblad talade om. Jag tycker att det är ett hån mot dem som lever på marginalen – alltså 35–40 % av de svenska hushållen – att tala om fem karensdagar i socialförsäkringarna som ett incitament för eget sparande. Vad skall de 40 % som lever kring socialbidragsnormen spara av?

Jag vänder mig också mot fusket i socialförsäkringssystemet. Det utgör egentligen en väldigt liten del av de väldiga summor det handlar om, men det blir mycket pengar. Om man bara nämner 5–7 miljarder låter det hårresande, men när man vet att det totalt rör sig om 320 miljarder blir det rätt proportioner. Vi skall naturligtvis gå emot fusket, men vi måste också hålla oss på rätt nivå.

Sjukförsäkringen går förresten med 17 miljarder inte i vinst men plus kan man säga.

Varför är socialdemokraterna så halsstarriga när de säger att alla skall spara och att man skall gå ned till 75 % för alla? Det finns många som inte kan det. Resultatet blir att de får söka socialbidrag och liksom vända ut och in på sig själva på socialkontoren i stället för att få något som de faktiskt kan leva på.

Jag vill säga till kds: Vi kan inte kräva att människor skall vara lyckliga. Vi kan bara ge vårt lands medborgare förutsättningar för det, och då är pengar faktiskt ganska viktiga. Sex timmars arbetsdag och att man delar på jobben ger ökad livskvalitet. En bra skola och bra sjukvård med människor som bryr sig om – visst är det viktigt. Det andra, att vara lycklig, kanske vi måste klara upp själva. Men vi måste ha förutsättningar för det. Kan man inte försörja sin familj och sina barn är man inte lycklig. Vi kan inte besluta om kärlek, men vi kan öppna för den.

Sedan talade vi också om avskedande inom den offentliga sektorn. Det är faktiskt dyrare än att behålla människorna. Inom landstingen finns ett kollektivavtal. Har man jobbat i 17 år och är över 45 år får man 75 % av lönen fram till sin pension om man inte får ett nytt jobb. Vad tjänar man på att friställa de människorna? Det handlar om de här penningpåsarna, och jag håller med dem som har talat om att vi borde se till den samhällsekonomiska vinsten och inte enbart till vinsten inom den ena eller andra sektorn.

Kostnaden för omskolning, arbetslöshets- och socialbidrag är högre än vad staten sparar in genom permitteringar. Men det kommer ur olika kassor.

Vad gäller privata försäkringar får många handikappade inte en sådan. De kan inte teckna en privat försäkring.

Inga privata försäkringar i världen löser de problem som de svagaste i samhället har. Jag har inget emot att man har sådana försäkringar,

Prot. 1995/96:8

13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

med det löser inte problemen för de svaga. De som kan köpa privata försäkringar är de som har det litet bättre.

Egenavgifter tas inte ut över taket, sade Anna Hedborg. Det är förstås helt riktigt. Men de beskattas inte heller kommunalt och landstingskommunalt. Det är utmärkande för dem. Det ger kommuner och landsting minskade inkomster, och det gör det svårare för dem att klara socialbidrag och sjukvård. Det här är något som man kanske måste tänka vidare på.

Anf. 13 ROSE-MARIE FREBRAN (kds)

Herr talman! Redan i dag har många låginkomsttagare problem att klara sin ekonomi om de blir sjuka. Det var statsrådet Anna Hedborg som sade så alldeles nyss – ordagrant tror jag.

Jag skulle naturligtvis själv ha kunnat säga det, för det är sant. Redan i dag är det så – och den nivå som gäller i dag är 80 % i ersättning i socialförsäkringarna.

Med den nivån har många inte någon marginal alls. Ändå sänker Socialdemokraterna, med stöd från bl.a. Centern, ersättningsnivån till 75 % den 1 januari 1996. Detta innebär att man inte värnar låginkomsttagarna. Man sänker hellre nivån för alla än man värnar de svagaste och sänker för medel- och höginkomsttagarna.

Det som stör mig allra mest av det som händer i Sverige just nu är att barnfamiljerna drabbas allra värst. Sjukförsäkringsnivån får effekter för alla. A-kasseersättningen får effekter för alla som drabbas av arbetslöshet, men dessutom drabbas barnfamiljerna på alla andra områden också.

Nedskärningarna genomdrivs över hela linjen när det gäller barnfamiljerna. Barnfamiljer med låga inkomster kommer att få det oerhört kärt i Socialdemokraternas Sverige. Förutom sjukpenningen och a-kassan är det föräldrapenningen, barnbidraget, flerbarnstillägget som man nu går in och sänker och efter hand avskaffar.

Det som jag ändå tycker är höjden är det som nu sker med barnstillägget i svux och svuxa. Det är oerhört många ensamstående mammor som drabbas. Låginkomsttagare och lågutbildade, de som verkligen behöver få en ny chans i livet för att kunna se en möjlighet, en väg framåt och för att kunna skapa sig ett värdigare liv, drabbas nu mer än någon annan grupp i det svenska samhället.

Jag är oerhört förvånad över det sammantagna resultatet av dagens socialdemokratiska politik. Alla vet att vi måste spara, men varför ser profilen ut på det här sättet? Vart tog fördelningspolitiken vägen?

Anf. 14 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Herr talman! På fördelningspolitikens område har vi socialdemokrater alltid haft mycket gemensamt med Centerpartiet, framför allt när det gäller de sämst ställda. Men att driva en framgångsrik socialpolitik är aldrig så enkelt som att ta från toppen för att ge till botten.

Andreas Carlgren tror att det går att vädja till medelklassens altruism när man skall bedriva framgångsrik fördelningspolitik. Det är en vansklig strategi. Ett bättre och effektivare sätt är att se till också me-

delklassens egenintresse, och den inkomstrelaterade socialförsäkringen gör just detta så länge taken är höga.

Försäkringens solidariska finansiering i kombination med ojämnt fördelade risker i samhället gör att vi omfördelar från rik till fattig, från höginkomsttagare som har låga risker till låginkomsttagare som har betydligt större risker. Det har visat sig att det är inkomstbortfallssystem med höga tak som klarar att omfördela mest till de sämst ställda. Grundtryggheten är störst där inkomstbortfallsprincipen gäller flest människor.

Till kråksången hör också att Centerpartiets förslag till sänkta tak i ohälsöförsäkringen är med nuvarande konstruktion av egenavgifterna en dålig affär för statsfinanserna. Inkomsterna till försäkringen sjunker mer än utgifterna, just därför att de som har höga inkomster har så bra hälsa att de blir stora nettobidragsgivare till socialförsäkringen.

Det är inte svårt att hålla med om de allmänna mål för socialpolitiken som Vänsterpartiets representant förespråkade i dagens debatt. Ofta är Ulla Hoffmann och jag också ense om medlen. Men Vänstern har fortfarande problem med trovärdigheten. När det gäller att leverera de kännbara besparingar som faktiskt har varit nödvändiga för att sanera statsfinanserna har Vänstern i sista stund backat ur. Det är en bitter erfarenhet från det gångna årets budgetarbete.

Samtidigt vill vänsterpartisterna gärna säga att också de törs, att de har varit med om att spara 114 miljarder av de 118 miljarder som regeringen har förstärkt budgeten med. Men när det kommer till kritan verkar det ändå som att de sista 4 miljarderna kan användas flera gånger. De är som grisen Särimmer som kan ätas upp om och om igen. Så fort en besparing är impopulär hänvisar man till de sista 4 miljarderna som man inte ville spara.

Sedan är det ett annat problem, och det är att många inflytelserika vänsterpartister verkar vackla när det gäller takfrågorna. Var står ni egentligen i den frågan? Hur långt har ni lyckats frigöra er från den rena vänsterpopulismen?

Det stora alternativet till en allmän inkomstbortfallsförsäkring av vår framgångsrika modell är ändå Moderaternas nya program. Det var intressant att Gullan Lindblad, som kan en hel del om socialpolitik, inte verkade överdrivet förtjust i den egna skissen. Men det kan man kanske begripa. Hon sade inte så mycket om den. Det innehåller faktiskt väldigt stora och tydliga försämringar på olika punkter.

Ribban för inträdet i Moderaternas föreslagna försäkring kommer att höjas. Man måste arbeta 75 timmar per månad under fem månader för att över huvud taget få sjukpenning eller arbetslöshetsersättning. Det kommer i alla fall inte att innebära att det blir fler medlemmar i den a-kassan än i den som vi har i dag. Att delta i arbetsmarknadspolitiska åtgärder kommer förstås inte att räknas.

Ersättningsnivån skall vara 75 %, men den räknas på en betydligt mindre del av inkomsten. Man vill ha fem karensdagar, och det är inte för att lägga kostnaderna på arbetsgivarna – kostnaderna ligger redan där – utan det är bara för att försäkra för individerna.

Prot. 1995/96:8

13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

***Fel! Okänt
växelargument.***

Försäkringen skall bara omfatta den del av inkomsten som ligger under fem basbelopp, dvs. under 180 000. Man skall enbart betala med egenavgifter.

När Lars Tobisson intervjuades om de ekonomiska konsekvenserna kunde han inte ge mera besked än att försäkringen blir billigare för höginkomsttagarna och sämre för låginkomsttagarna, och det är ju inte så svårt att räkna ut.

Anf. 15 GULLAN LINDBLAD (m)

Herr talman! Det är intressant att Anna Hedborg kommenterar ett förslag som Moderaterna skall diskutera på sin stämman och som ännu inte är antaget. Men hon har inte ett ord att säga om vad Socialdemokraterna verkligen vill.

Nej, sanningen är den att Socialdemokraterna är ett parti som liknar en skuta som driver omkring på villande hav och ropar efter Saltsjöbadsanda. Så är det.

Inom arbetslöshetsförsäkringen finns det fem karensdagar, och detta vill jag säga bara som en förklaring till varför vi har lagt fram förslaget. Men jag skall återkomma och diskutera förslaget när det är antaget.

Sedan har det talats mycket om fördelningspolitik. Nu handlar det, mina vänner, faktiskt om att skapa något att fördela. Där håller jag med om att det är de nya jobben som skall komma till. Men då måste vi se till att näringslivet får bättre villkor så att jobben uppstår.

Till sist: Vad tänker Socialdemokraterna göra för att få till stånd ett bättre kristänkande? I senaste numret av TCO-tidningen kräver ju TCO en högre sjukersättning. Det behövs inte någon lägre nivå när staten går med en vinst på 17 miljarder, står det att läsa. Man har tydligen glömt att det fanns en brist i Arbetsmarknadsfonden på 87 miljarder i slutet av budgetåret 1994/95. Samma krav kommer från LO.

Vad gör ni för att öka krismedvetandet och för att tala om för människor hur det egentligen ser ut med Sveriges ekonomi, Anna Hedborg? Vi har inte fått svar på våra frågor – och det var inte heller att vänta – men litet mera hade jag kanske väntat mig att få ut av den här debatten.

Jag konstaterar bara: Vi diskuterar våra förslag innan de är antagna. Ni gick till val och lovade guld och gröna skogar. Ni demonstrerade för en höjning av arbetslöshetsersättningen till 90 %. Nu har ni sänkt den till 75 %. Sår man vind får man också skörda storm, och det är också det som händer inom ert parti, Anna Hedborg. Var mer bekymrad för det än över moderat politik!

Anf. 16 ANDREAS CARLGREN (c)

Herr talman! Viktigast för Centern är att inte ställa 100 000 arbetslösa utan generellt stöd. Vi vill att så många arbetslösa som möjligt skall omfattas av en allmän försäkring mot inkomstbortfall. Viktigast för oss är att se till att vi får kortare köer för socialbidrag genom en garanterad grundnivå i det generella försäkringssystemet, en ordentlig grundtrygghet.

Anna Hedborg diskuterade vad som är bäst affär för staten. Ja, allra bäst affär för staten är att vi har en bra och så klar arbetslinje som möj-

ligt. Ju fler som är med i en generell försäkring med krav i stället för att kravlöst få bidrag och där vi satsar på arbetslinjen, desto bättre affär för försäkringen. Det är där som vi kan klara hem den stora mängden pengar. Då har vi också bättre råd med grundtryggheten.

Anna Hedborg sade att Centerns förslag när det gällde taken var en dålig affär. Om affären är bra eller dålig beror på hur man utformar taken och avgifterna. Det var därför jag sade att vi från Centerns sida är beredda att diskutera utformningen. Men viktigast för oss är att äntligen komma ifrån det dåliga skyddet för så många arbetslösa, det dåliga skyddet för så många människor som tvingas söka socialbidrag.

Slutligen var det synd att Ulla Hoffmann inte svarade på mina frågor medan jag fortfarande hade chansen att diskutera med henne. Det är möjligt att Ulla Hoffmann tänker ge svar nu när jag inte längre har möjlighet att bemöta det hon säger.

Men jag vill bara konstatera att så länge Socialdemokraterna stödde sig mot er, gick räntan upp. Det drev upp hyrorna för hyresgästerna, gjorde lånen dyrare för villaägarna och gjorde hela ekonomin svagare. Nu när man i stället samarbetar med Centern blir ekonomin bättre. Det är också bra för välfärdspolitiken.

Anf. 17 BARBRO WESTERHOLM (fp)

Herr talman! Den här välfärdsdebatten har kretsat kring dels ideologiska tankar och begrepp som vad vi menar med välfärd, solidaritet och livskvalitet, dels en rad konkreta ting kring socialförsäkringssystem och hur vi skulle kunna få mer för pengarna. Jag har givit några förslag från Folkpartiet liberalerna på hur vi skulle kunna använda pengarna på ett bättre sätt, men tiden medger inte att jag går in på hela raden av förslag.

Det som jag vill avrunda med är begreppet livskvalitet och frågan om vad som är välfärd. Världshälsoorganisationen har ju tagit upp en rad punkter. Det handlar om bostad, tillgång till rent vatten, bra mat, kläder, utbildning samt hälso- och sjukvård. Då kan man ju säga att vi i Sverige har det väldigt bra, sett från ett internationellt perspektiv.

Men det som WHO också tar upp, där vi har det mindre tillfredsställande, är frihet från rädsla. Ulla Hoffmann läste upp ett brev som var väldigt tankvärt. Det är väldigt många i vårt samhälle som går omkring och är rädda, och att vara rädd hör inte hemma i ett välfärdssamhälle. Att angripa våldet och rasismen är oerhört viktiga åtgärder för vår välfärd.

Det andra är att känna sig behövd. Arbetslösa och äldre människor som är pensionerade känner en otillfredsställelse över att man inte är behövd i det här samhället. Jag tycker att det finns anledning att ta upp en särskild debatt om hur vi skapar ett bättre samhälle därvidlag.

Anf. 18 ULLA HOFFMANN (v)

Herr talman! Andreas Carlgren slängde ut en massa frågor till mig som han beklagade att jag inte hade besvarat. Men jag tyckte att det var mer angeläget att ta upp detta brev just nu.

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Jag vill fråga Andreas Carlgren: Menar han verkligen att de 3 % som uppgörelsen mellan Centern och Socialdemokraterna gav till en socialförsäkring som har ca 0 miljarder kronor i överskott skulle bryta automatiken i statens kostnadsutveckling?

Det som kostar, Andreas Carlgren, är a-kassan, och den skall kosta. Den är dimensionerad för 1,5 %–2 %. Att lägga a-kassan utanför statsbudgeten i ett grundtrygghetssystem innebär i stället att man skjuter problemen ifrån sig. Arbetslösheten löser man inte med kortare socialbidragsköer utan med aktivare arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Anna Hedborg tog upp de 4 miljarder kronorna. Det är inte vi i Vänsterpartiet som jämt och ständigt tar upp det här och talar om att vi inte törs, utan det är faktiskt Socialdemokraterna och Aftonbladet som säger att vi inte törs. Jag tänker därför inte ge mig in i den debatten, utan jag gör som flickan; jag står lugnt och väntar.

Anna Hedborg tog också upp den ideologiska diskussion som jag förde om socialförsäkringssystemen. Hon hävdade att framstående företrädare för Vänsterpartiet vacklar i takfrågan och kallade det för vänsterpopulism. Men det är jag som är taleskvinna vad gäller socialförsäkringssystemen, och jag vacklar inte i takfrågan.

Anna Hedborg nämnde slutligen att systemen skall vara rättvisa och effektiva. Jag vill då tala om att det inte finns någon enhetlig definition på vad rättvisa är. Det som är rättvisa för mig är att ta från de rika och ge till de fattiga. Det som är rättvisa i exempelvis det nya pensionssystemet är att man får ut det som man har betalat in. Jag skulle uppskatta om Anna Hedborg i sitt sista inlägg ville definiera vad *hon* menar med rättvisa.

Anf. 19 RAGNHILD POHANKA (mp)

Herr talman! Jag efterlyser en helhetssyn. Kanske kunde man utgå från ett papper om de samlade nedskärningarna från Institutet för privatekonomi. Det har gjorts 40 olika sänkningar inom systemen. Dessa sänkningar har man fattat beslut om en och en. Jag efterlyser en helhetssyn och att man, innan man gör nedskärningar på så många områden, tar reda på hur de drabbar de enskilda människorna och familjerna.

En barnfamilj där en förälder studerar på exempelvis komvux drabbas av i stort sett alla nedskärningar, medan det finns de som går relativt fria från nedskärningar. Man måste verkligen se över detta på allvar.

Det finns inte så mycket nytänkande i de utredningar som handlar om socialförsäkringssystemen. De innehåller litet nedskärningar och kontroller, men något nytänkande finns inte. Jag tycker att vi tillsammans borde sätta oss ner och tänka efter vad vi kan göra som är nytt här, och inte bara fortsätta på upptrampade stigar.

När det gäller besparingar i de olika systemen har vi i Miljöpartiet hela tiden velat spara litet mer, men vi har eftersträvat en rättvisare fördelning. Det gäller både barnbidragen, som vi ville ha beskattade, och socialförsäkringarna med det brutna taket. Så vi har inte varit ansvarslösa när det gäller ekonomin. Vi har velat spara mer. Det var inte

nödvändigt och är i och för sig inget att skryta med, men vi har föreslagit det.

Samtidigt måste man komma åt kärnan i problemen, och det är naturligtvis arbetslösheten. Vi har föreslagit delning av jobben, gröna arbeten och arbetsbyten, som Barbro Johansson talade om i går.

Klyftorna ökar mellan olika grupper men också mellan bostadsorter. Glesbygder och industriorter med hög arbetslöshet och hög kommunalskatt blir förlorarna. I arbetslöshetens skugga ökar dödligheten med 2 % vid 10 % arbetslöshet, självmorden ökar med 9 %, förtidspensioneringarna ökar med 35 % och antalet personer som lider av psykisk ohälsa ökar med 13 %.

Arbetslösheten är det ondas centrum.

Anf. 20 ROSE-MARIE FREBRAN (kds)

Herr talman! Jag efterlyste i mitt förra anförande Socialdemokraternas fördelningspolitik. Jag är mycket medveten om att man måste ha någonting att fördela, precis som Gullan Lindblad poängterade. Det måste ett välfärdssamhälle självfallet ha.

Tyvärr inledde Socialdemokraterna sitt regerande förra hösten med en serie återställare som bl.a. gjorde att tillströmningen av nya jobb stannade upp.

Första halvåret 1994 var nytillströmningen av jobb god. Det blev en kraftig minskning under hösten 1994 genom dessa ideologiskt betingade återställare, fjärran från allt vad pragmatism är och som verkligen borde prägla politiken i dessa dagar.

Tillväxtpolitiken, däremot, ägnade Socialdemokraterna ingen tid, kraft eller energi åt under hösten 1994 och våren 1995. Först efter ett år kommer nu en tillväxtproposition i slutet av denna månad. Vi har väntat länge på den.

Vändningen i den svenska ekonomin kom 1993. Vi borde alltså vid det här laget ha kommit betydligt längre än vi har gjort. Vi tappade tempo på ett mycket kraftigt sätt under hösten 1994. Jag beklagar detta oerhört djupt. Många människor skulle ha kunnat lämna arbetslösheten om detta inte hade skett. Tyvärr skedde det av ideologiska skäl.

Anf. 21 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Herr talman! Ytterst handlar våra socialförsäkringar om att skapa faktisk ekonomisk trygghet för de försäkrade. Men för att fylla sin verkliga funktion måste systemen också upplevas som trygga av medborgarna.

Vi har nu efter ett års mycket hårt budgetarbete återskapat ett trygghetssystem som vi faktiskt kan betala för. Transfereringssystemen har helt enkelt blivit ekonomiskt tryggade. Det är den första förutsättningen för trygghet. Men en annan viktig förutsättning är att de är politiskt tryggade.

För folk i allmänhet är den stora frågan nu om det räcker med besparingar eller om vi planerar att skära ned mer. För min del är saken klar. Den allmänna inkomsttrygghetsförsäkringen som försäkrar det mesta av de flestas inkomster kräver att vi nu sätter klackarna i marken

Prot. 1995/96:8

13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

när det gäller nivåer och tak i socialförsäkringen. Det skiljer oss framför allt från Moderaterna, som i stället för att se 75 % som en ersättning som av ekonomiskt tvång är i lägsta laget vill gå vidare och skapa en mindre försäkring för allt färre och utan omfördelning. Också Centern vill sänka tak, men Centern vill åtminstone ha solidaritet, säger man. Vi tror inte på Centerns strategi. Det som man hör från Moderaterna, Folkpartiet och även från SACO och TCO tyder på att det är svårt att åstadkomma solidaritet med den politiken.

Jag menar att vi politiker nu har chansen att visa medborgarna att vi vill skapa ordentlig stabilitet och förutsägbarhet i systemen.

Den som har följt dagens debatt har kunnat konstatera att debattörerna inbördes är starkt oeniga. Det finns inget trovärdigt alternativ till regeringens politik. Men tillsammans med Socialdemokraterna kan vi åstadkomma en avvägning mellan försäkrings- och fördelningsmässiga inslag i våra trygghetssystem. Gärna litet mer Saltsjöbadsanda! En tillräckligt stor politisk majoritet kring försäkringar som är både rättvisa och effektiva är det som nu skulle kunna återskapa människors trygghet och tillit till politiken.

Anf. 22 MARGARETA E NORDENVALL (m)

Herr talman! Ja, Anna Hedborg, litet av Saltsjöbadsanda hade vi gärna sett när vi fattade beslut om nivåerna i socialförsäkringssystemet i våras. Moderaterna hade lagt fram ett förslag som det bara var att ansluta sig till. Men Socialdemokraterna ville inte visa någon sådan anda.

Vårdköer utan slut och korridorer fulla med patienter. Det var bilden av svensk sjukvård i valrörelsen 1991. Vi minns alla de många tiotusentals patienter som väntade på vård när Socialdemokraterna lämnade över makten till de borgerliga. Många var sjukskrivna och hade svåra smärtor. Det var inte bara köerna som behövde åtgärdas utan också ekonomin. Med mindre resurser och krav på effektivare vård vändes den negativa utvecklingen. Vårdköerna försvann, men mycket återstod att göra.

I regeringsförklaringen förra året sade Ingvar Carlsson: Den generella välfärdspolitiken skall utvecklas – inte avvecklas.

Ett år har gått. Facit av det löftet har vi i dag. Problemen inom sjukvården hopar sig. Köerna växer. De utlovade höjningarna i socialförsäkringarna uteblir. Dagens rubriker talar sitt eget språk: Aldrig förr har sjukvården drabbats så hårt som nu.

Hur kan köerna öka så snabbt? Nedsänkningar, otydliga spelregler, otydlig ansvarsfördelning och ständiga förändringar skapar otrygghet och ineffektivitet i vården. Besparingar görs närmast patienten, medan politiker och administration sitter kvar i orubbat bo. Den politiska oförmågan syns i allt längre köer, och risken är nu stor att 1980-talets planekonomi åter tar överhanden.

Aldrig någonsin tidigare har landstinget haft en så stark monopolställning som nu. Att monopol ger ineffektivitet är välkänt – även bland socialdemokrater. Trots detta är hela privatvården nu underställd

landstinget. Någon egentlig konkurrens finns inte längre, vilket så småningom kommer att visa sig i kvalitet, utveckling och kostnader.

Sysselsättningsgarantin är droppen som får bägaren att rinna över. Sjukvårdens resurser går till övertalig, friställd, personal i stället för till sjuka patienter.

Diskussionen i HSU 2000 om att ta bort patientavgifterna till husläkarna innebär att ytterligare miljarder tas från de sjukaste. Landstingets redan nu knappa resurser krymper än mer. Är det försvarbart att prioritera patienter med snuva framför patienter i behov av specialist och sjukhusvård i väntan på hjärtoperationer?

Herr talman! I årets regeringsförklaring understryks tyvärr denna prioritering. En särskild statsrådsgrupp skall dra upp riktlinjerna för hur folkhälsan långsiktigt kan förstärkas och hur ojämlikheten i hälsa kan undanröjas. Men hur har man tänkt att ta itu med den akuta sjukvårdskris som råder, eller ser man inte den? Sjukhusköerna växer. En allt äldre befolkning kräver mer vård. Patientens valfrihet och tillgång till vård inskränks – och detta innan de stora besparingarna inom vården har börjat. Hur tänker Socialdemokraterna ta itu med sjukvårdskrisen?

Nu måste den negativa utvecklingen i sjukvården stoppas medan tid är:

- Prioritera sjuka patienter! Sjukhusen har redan sparat hårt. Fortsatta besparingar måste ske i den administrativa och politiska överbyggnaden, så långt bort från patienten som möjligt. Behåll vårdgarantin, som var en förutsättning för att ta itu med 1980-talets vårdköer. Sjuka patienter med årslånga smärtor fick äntligen den hjälp som de så väl behövde. Sysselsättningsgarantin är också ett bra exempel på felaktig prioritering – resurser som borde gå till sjuka går i stället till övertalig personal. Att satsa på folkhälsoarbete kan vara bra, men man måste först ta hand om de sjuka patienterna.
- Minska den politiska detaljstyrningen av vården. Sjukvården behöver klara och enkla spelregler och ramar.
- Öronmärk sjukvårdens resurser till vård. Det behövs en sjukvårdsmodell där vi alla garanteras att de pengar som vi betalar till sjukvård också går till vård. I dag sprids landstingsskatten över många områden.
- Samordna resurserna inom vården. För patientens bästa är alltid ett snabbt omhändertagande och en obruten vårdkedja att föredra. Det är ett sätt att förebygga onödigt lidande, onödiga förtidspensioner och onödigt höga kostnader.

Herr talman! Problemen inom sjukvården tilltar. Resurserna tryter. Vi får allt fler äldre. Samtidigt ställer den snabba medicinskt tekniska utvecklingen helt nya krav på vården. Nya problem går inte att lösa med gårdagens lösningar. Kanske är det dags att våga tänka om. Kanske är det dags att ifrågasätta om den traditionella sjukvårdspolitik kan lösa de problem som sjukvården står inför.

På Moderaternas partistämma i nästa vecka lägger vi fram ett förslag till en allmän hälsoförsäkring, där resurser till sjukvården öronmärks och där förmånssystemen samordnas för att på bästa sätt ge patienten en trygghet och en värdighet i vården.

Prot. 1995/96:8

13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Anf. 23 KERSTIN HEINEMANN (fp)

Herr talman! Jag skall ta upp en grupp som vi ännu inte har talat så mycket om i den här välfärdsdebatten, nämligen de äldre.

Pensionsåldern är ju inte någon biologisk gräns. Ingen av kroppens funktioner börjar försämrats i just den åldern. För många pensionärer återstår fortfarande en tredjedel av vuxenlivet. Vi lever längre, och vi är friskare. Många pensionärer lever ett aktivt liv och uppfyller de drömmar de haft under sitt yrkesverksamma liv. De behöver inga insatser från samhället, utan de är ofta en resurs både för barn och barnbarn och även för sina jämnåriga.

Men detta gäller tyvärr inte alla, och även många friska äldre oroas för den dag då de inte orkar ta hand om sig själva eller sin make/maka. Det är då samhället har ett ansvar för att ge de äldre den vård och omsorg som de behöver.

För Folkpartiet liberalerna har äldrefrågorna länge haft sin givna plats högt upp på dagordningen. Det har vi exempelvis visat på många håll i landet där vi haft ansvar för sociala frågor, genom att göra besparingar på andra områden och föra över pengar till äldreomsorgen. Det är därför vi med sådan envishet har kämpat för rätten till eget rum på sjukhemmen. Den frågan blev för oss en symbol för vår vision om bättre villkor för äldre och andra som behöver mycken tid och omsorg, t.ex. de som drabbas av demenssjukdom.

Mycket har hänt till det bättre inom äldreomsorgen, men vi anser ändå att det återstår mycket att göra. Vi vet att behovet av att känna trygghet inför alderdomen är mycket stort. Det sker i dag stora förändringar och besparingar som ökar den oron, och många vågar inte lita på att deras behov kommer att tillgodoses.

Vi vill därför stärka de äldres ställning genom att upprätta en trygghetsgaranti för äldre. I socialtjänstlagen bör tydligare slås fast vilka skyldigheter kommunerna har gentemot de äldre. Kommunerna skall tillhandahålla service av god kvalitet, bygga bostäder och ge anhöriga stöd. Kommunerna har också en viktig uppgift i att främja frivilliga insatser, t.ex. genom frivilligcentraler dit den som vill göra en insats kan vända sig.

Herr talman! Innebörden av vårt förslag om trygghetsgaranti för de äldre är att de får veta vilken service de kan räkna med från äldreomsorgen och sjukvården. Om den brister skall den enskilde kunna vända sig till en namngiven person – en lokal äldreombudsman – för att få hjälp.

Folkpartiet liberalerna anser att följande mål skall ha uppnåtts i alla kommuner och landsting senast år 2000:

- rätt till lämplig bostad inom sex månader,
- rätt till eget rum på sjukhem för den som så önskar,
- rätt till rimliga avgifter på sjukhem,
- rätt till service för den som bor kvar hemma,
- rätt till trygghetslarm,
- rätt till en egen husläkare,
- rätt att välja sjukvård vid behov,

- rätt att välja, dvs. den äldres önskemål skall tillgodoses så långt som möjligt,
- rätt till anhöriga att få stöd,
- rätt till kompensation om service eller vård uteblir eller försenas,
- rätt till information och ytterligare bedömningar, t.ex. vad gäller olika behandlingsmetoder eller bedömning av ytterligare en läkare,
- rätt att fråga och få hjälp när trygghetsgarantin brister,
- rätt till kunskap om åldrandet.

Våra krav är egentligen inte speciellt uppseendeväckande, även om listan är lång. Det handlar endast om krav på rättigheter för människor i en utsatt situation för att de skall kunna känna trygghet inför framtiden och för att deras sista år i livet också skall bli år att glädjas åt.

Herr talman! Hur vi utformar framtidens äldrevård beror också på de attityder vi har till de äldre. Varför säger vi ”ung och vacker” men ”gammal och ful”? Lars Tornstam har i en av sina böcker refererat till en uppsats av en tolvårig pojke som frågar: ”Varför är det finare att vara en gammal möbel än en gammal människa?”

Vi måste i alla sammanhang arbeta för att ändra attityderna till de äldre och åldrandet. Åldersdiskriminerande attityder och fördomsfull behandling av äldre i vårt samhälle måste bekämpas med all kraft. Avslutningsvis, herr talman: Visst är gamla människor vackra!

Anf. 24 STIG SANDSTRÖM (v)

Herr talman! Jag vill börja med en liten kort kommentar till de föregående två timmarnas debatt.

Statsrådet Anna Hedborg ställde i början av sitt anförande en retorisk fråga: Har Sverige inte längre råd med rättvisa? Jag sitter med i en utredning som arbetar med en ”baklängesreform”, nämligen HSU 2000, där rättviseargumentet har anförts som ett skäl för avskaffande av den s.k. fria listan över läkemedel för vissa grupper av svårt kroniskt sjuka. Som jag uppfattar det kan rättvisan vara ett trubbigt vapen, om den används för konsekvent, dvs. om man inte ser till helheten utan bara till detaljer.

Det är t.ex. inte rättvist att vissa skall vara sjuka och ha ett livslångt lidande medan andra får vara friska och kan tjäna bra med pengar. Egentligen skulle vi kanske i stället ställa frågan på följande sätt: Har Sverige inte längre råd med solidaritet? Det kan många gånger vara viktigare med solidaritet än att man rider på rättvisan.

Vi menar att den fria listan bör kunna bibehållas. Det är en kontroversiell fråga, som inte kommer upp nu men inom en snar framtid efter det att vi har avlämnat vårt betänkande.

Herr talman! Det är inte ofta som vi diskuterar sjukvården här i riksdagen, trots att vi vet att det är en fråga som upplevs som väldigt viktig för de flesta människor.

Jag har i tidningen Landstingsvärlden sett att man på Landstingsförbundets kongress haft en debatt där man bekymrade sig över hur mycket man skall tvingas fortsätta att dra ned på sjukvården i Sverige. Det finns prognoser som tyder på att sjukvårdens andel av BNP skulle

Prot. 1995/96:8

13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

sjunka under 6 %. Vi har även inom sjukvårdsutredningen HSU 2000 fått ta del av sådana rapporter.

Om det är sant att utvecklingen är sådan, är det mycket anmärkningsvärt. I de flesta länder som vi kan jämföra oss med är utvecklingen precis den motsatta. Där är sjukvården i stället en av de kraftigaste tillväxtbranscherna. I många europeiska länder närmar sig sjukvården 9–10 % som andel av bruttonationalprodukten. I Kanada och USA ligger andelen betydligt högre, i USA ända upp emot 14 %.

I stället för att kräva ett utgiftstak för hur mycket sjukvården får kosta börjar det därför nu kanske vara dags för att kräva att man sätter en nedre gräns, under vilken inga fler nedskärningar tillåts. Ty det verkar inte finnas någon naturlig gräns för den nedåtgående spiralen. Trots att vi vet att väljarna vill ha ett stopp för nedrustningen av sjukvården och trots att det rimligtvis borde finnas en positiv inställning till sjukvården här i riksdagen, verkar nedrustningen rulla på med någon sorts obönhörlig automatik.

Jag kan bara finna en rimlig förklaring till detta förhållande, och det är att sjukvården har för svaga företrädare i riksdag, i landsting och i kommuner. Vi saknar politiker som kan ställa upp för sjukvårdens försvar. Jag vill också påstå att den s.k. professionen, dvs. Landstingsförbundet, Kommunförbundet och sjukvårdens ledarfigurer, framför allt klinikcheferna – som enligt vissa beräkningar svarar för 85 % av de ekonomiska besluten inom sjukvården – är för dåliga på att hävda sjukvårdens intressen.

Sjukvården har alltför länge präglats av revirstrider. Har man fått resurser till sitt eget område, har man varit nöjd och struntat i hur det har gått för de andra. Det är denna brist på solidariskt tänkande som sjukvården nu dyrt får betala.

Den utveckling som nu pågår är djupt olycklig. Trots att sjukvården har stora möjligheter att utvecklas till en spjutspets i den framtida utvecklingen, med dess rika innehåll på kompetens, servicetänkande, avancerade teknik och kunskapsintensitet, ser vi nu framför oss en nedrustning och kapitalförstörelse.

Den största kapitalförstörelsen sker när man stöter ut människor med mångårig erfarenhet och kompetens i meningslös arbetslöshet, trots att deras kunskaper och erfarenhet så väl skulle behövas i en framtidsinriktad och human sjukvård.

Men det är också kapitalförstörelse när man underlåter att utnyttja den kapacitet och kunskap som finns tillgänglig och i stället låter vårdköer och operationsköer växa enbart för att spara pengar i en pressad budget.

Det är också ett gigantiskt slöseri när man försöker pressa ned lönerna för vårdpersonalen genom att tvinga ut dem i en förnedrande konflikt för att försvara en redan låg lönenivå. Det visar också på inkompetensen hos dem som skall försvara sjukvårdens intressen när man är beredd att göra sina anställda till ett B-lag på arbetsmarknaden.

I många inlägg under dessa tre dagars debatt har den pågående konflikten mellan de offentligt anställda och arbetsgivarna förts på tal.

Många har förmanat oss att inte lägga oss i den konflikten. För min del är det självklart att vi ställer upp på de anställdas sida.

Vi menar att det är viktigt att vi vänder den negativa trend som varit förhärskande i synen på den offentliga sjukvården och den offentliga sektorn under de senaste åren. I själva verket är hälso- och sjukvården en framtidsbransch med stort kunskapsinnehåll och bärare av en kompetens som vi kan ha stor nytta av även i krasst ekonomiskt avseende om vi låter den utvecklas på ett bra sätt.

Redan i dag ser vi hur läkemedelsbranschen kan skörda stora exportframgångar. Även inom andra områden kan vi utnyttja sjukvården på detta sätt.

Anf. 25 CHATRINE PÅLSSON (kds)

Herr talman! Värderade åhörare! Mitt anförande behandlar en oerhört väsentlig del av den politiska sfären. Liknande anföranden har hållits här tidigare i dag, men för mig känns det alltid viktigt att få säga det i inledningen. Det är inte den debatt här i kammaren som brukar röna störst intresse. Det är tyvärr så. Trots det är det ett område som är av helt avgörande betydelse för människor som drabbas av sjukdom.

Herr talman! För att belysa detta vill jag berätta om en 49-årig tjänsteman i ett av våra svenska företag. Han hade under de senaste åren sparat semester för att just i år få ut sju veckors sammanhängande ledighet. Såväl mannen som hans hustru och övriga familj såg fram emot att under hela sju veckor få vara ute med familjens båt i den vackra svenska skärgården. Ett nytt segel var inköpt för att än en gång maximera båtens framfart.

Bara en sak skulle göras innan semesterresan kunde påbörjas: Han måste ta ett litet tag bland ogräset i potatislandet. När det var klart ställde mannen sina jordiga stövlar på trappan för att ta en kopp kaffe tillsammans med sin fru. Han höll sig i dörrkarmen då det plötsligt svartnade för hans ögon. Han ramlade ihop och förlorade medvetandet.

Den 49-årige mannen vaknade sedermera upp på sjukhusets intensivvårdsavdelning. När han vaknade upptäckte han att halva hans kropp var förlamad. Det var naturligtvis en fruktansvärd chock för honom. Han tänkte: Var det så här sommaren skulle bli? Vad skulle jag med sju veckors sparad semester till? Varför var det så viktigt med det nya seglet? Tankarna för runt i huvudet på mannen.

I ett nu hade hela tillvaron förändrats. Plötsligt var sakerna han tidigare hade planerat inte viktiga längre. Allt var så annorlunda. Det enda som var viktigt nu var att snabbt få hjälp och bli bra igen – att få ett omhändertagande som gav honom förutsättningar för att bli bra. Just det var huvudfrågan.

Herr talman! Jag ville berätta om denna händelse för att påminna om den verklighet som så oändligt många människor befinner sig i i dag och som kanske många av oss – ni och jag och andra – kommer att drabbas av i morgon. Kanske är det först när vi själva eller någon i vår närhet drabbas av sjukdom som vi riktigt inser vikten av en god vård och omsorg när man behöver den.

Prot. 1995/96:8

13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

I Dagens Medicin den 22 augusti i år kunde vi på ett stort mittuppslag läsa: "Sverige är världsbäst på att spara i vården". När resten av världen satsar alltmer pengar på sjukvård går Sverige i motsatt riktning. Sjukvårdens andel av Sveriges samlade resurser minskar, som vi nyligen hörde. Nu sker det på ett dramatiskt sätt, skriver Pär Gunnarsson i Dagens Medicin. Hälso- och sjukvårdens andel av bruttonationalprodukten är nu den lägsta någonsin, eller 7 %, och några bedömare skriver att den kommer att bli 6 %. Sverige avviker faktiskt därmed från den internationella utvecklingen. I de flesta länder som vi brukar jämföra oss med satsas i stället en växande del av resurserna på sjukvård.

Att Sverige är världsbäst på att spara i vården är enligt min mening verkligen inget att vara stolt över. Stolthet kan man bara känna om vården och omsorgen fungerar på ett tillfredsställande sätt utifrån patientens – vårdtagarens – perspektiv. Tyvärr kan vi inte alltid säga det.

Vi får gång på gång bevis på att vården inte fungerar och att resurserna inte räcker för att möta de stora vårdbehov som finns. Fler och fler vårdarbetare permitteras för närvarande ute i våra kommuner och landsting. Detta kommer med all sannolikhet att inverka negativt på vårdkvaliteten. Det måste vi också ha med i beräkningen.

Det finns en gräns bortom vilken det inte längre går att upprätthålla en god sjukvård. Med en krympande andel av samhällsresurserna till vårdsektorn närmar vi oss gränsen, och på vissa områden har den redan passerats.

Det är nämligen inte så lyckligt att vi svenskar blir allt friskare och att vårt behov av sjukvård minskar. Tvärtom ökar antalet äldre och svårt sjuka. De tillhör de grupper som är i behov av stora vårdinsatser. Samtidigt kan vi konstatera – det är naturligtvis positivt – att sjukdomar som inte tidigare varit behandlingsbara nu kan botas och lindras, vilket också ställer ökade krav på resurser men framgent kommer att vara ekonomiskt besparande.

Min tid är snart slut, men jag vill säga följande:

* Hellre två karensdagar än en, så att våra gamla och sjuka kan få vård och omsorg!

* Hellre åtta miljarder till vården i stället för matmomssänkning, så att våra gamla och sjuka kan känna trygghet!

Anf. 26 LENNART KLOCKARE (s)

Herr talman! Jag tänkte tala om rehabilitering av sjuka och arbetsförmögna.

Under ett antal år har Arbetslivsfonden verkat och givit ekonomiskt bidrag till åtgärder på arbetsplatsen, dels för att minska sjukfrånvaron – eller för att öka närvaron, vilket jag tycker låter mer positivt – dels för att förhindra utslagning från arbetslivet.

Arbetslivsfondens verksamhet har upphört från den 1 juli 1995. Fondens verksamhet har haft stor betydelse för att åstadkomma en varaktigt förbättrad arbetsmiljö, dels genom fysiska åtgärder, dels genom en förändrad arbetsrätt och förändrad arbetsorganisation.

Arbetslivsfonden har samverkat med andra aktörer på arbetsmarknaden, t.ex. försäkringskassorna och arbetsförmedlingarna.

Den erfarenhet som har vunnits under den tid som Arbetslivsfonden varit verksam måste nu tas till vara för att användas i det förebyggande arbetet och i rehabiliteringsarbetet.

Här har försäkringskassorna ett särskilt ansvar att använda sig av den vunna erfarenheten. Kassornas samordnande och förändrade roll med ett mer utåtriktat arbetssätt och aktivt deltagande i det förebyggande arbetet gör dem särskilt lämpliga att använda och att förmedla dessa erfarenheter i sitt utåtriktade arbete.

Herr talman! Samarbetet mellan kassorna och Arbetslivsfonden har varit mycket fruktsamt. Kassorna har gjort ett bra arbete. Men nu gäller det att gå vidare.

En ökad närvaro på arbetet, och därmed minskad utslagning från arbetslivet, är av stor vikt för samhället, som får minskade kostnader, för arbetsgivarna, som kan behålla erfaren personal och därmed minska sina vikarie- och sjuklönekostnader och för den enskilde individen, som har möjlighet att vara kvar i arbetslivet med en högre livskvalitet och inte riskerar att bli varaktigt utslagen.

Utbetalningen av sjukpenning har minskat kraftigt. Antalet dagar har gått ner med 4,8 dagar för hela riket under perioden juni 1991–juni 1995. För ett år motsvarar det en minskad utbetalning på 6–7 miljarder kronor. Varje dags frånvaro från arbetet på grund av ohälsa beräknas till 1,4 miljarder.

Under de tre senaste åren har antalet utbetalda ersättningsdagar för sjukpenning minskat med i storleksordningen 13 miljoner dagar. Utbetalning av förtidspension och sjukbidrag har däremot ökat med knappt 9 miljoner dagar. Det innebär totalt en minskning med ca 4 miljoner dagar. Detta motsvarar minskade utgifter för samhället med i runt tal 1,2 miljarder.

Man kan också beskriva den ökade närvaron på ett annat sätt. De 4 miljoner dagarna motsvarar ca 20 000 årsarbetare som är i arbete i stället för att uppbära en socialförsäkringsförmån.

Herr talman! Den ökade förtidspensioneringen är mycket olycklig och har till stor del sin grund i den situation som rått på arbetsmarknaden under de senaste fem åren och i de strukturförändringar som skett i arbetslivet. Förändringarna har medfört svårigheter att omplacera de anställda i det egna företaget samtidigt som det har varit en hög arbetslöshet, vilket har gjort att det inte funnits andra arbetstillfällen i samhället.

För att öka möjligheten att förebygga ohälsa och rehabilitera dem som drabbas av ohälsa är det viktigt att aktörerna, bl.a. arbetsgivare, myndigheter, läkare och de fackliga organisationerna, kan samverka för att finna lösningar i det enskilda fallet.

Arbetsgivarna och de fackliga organisationerna måste kunna ta ett större ansvar för att ta till sig de goda erfarenheter som kommit fram under Arbetslivsfondens år. Arbetsgivarna har ett stort ansvar för arbetsmiljön och rehabiliteringsarbetet.

Arbetsgivarna bör särskilt uppmärksamma de erfarenheter som många företag gjort när de har förändrat sin ledningsmodell och börjat leda företaget genom klara ramar och mål samt ge ett ökat ansvar och

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

ökade befogenheter för de anställda. Den modellen leder till ökad närvaro och ökad produktivitet, och dessutom uppnås ökad trivsel.

Ett nära samarbete mellan olika aktörer innebär även att ett överutnyttjande av socialförsäkringsförmånen försvåras. Arbetsgivarringar är ett sätt att samverka. De ekonomiska resurserna och kompetensen kan användas för en helhetssyn i stället för att enbart användas begränsat inom det egna området.

Det bör vara en uppgift för regering och riksdag att undanröja hinder som försvårar en rationell samverkan och förhindra en rundgång mellan olika instanser som har ansvar för olika delar av välfärden.

Anf. 27 MARGARETA E NORDENVALL (m) replik

Herr talman! Rehabilitering är viktigt. Det tycker också vi moderater. Jag kan hålla med om mycket som Lennart Klockare har tagit upp. Det behövs en samordning mellan sjukvård, rehabilitering, förtidspensioner och sjukpenning. Där har vi mycket att vinna, både för patienternas bästa och ekonomiskt.

Men det finns något som jag undrar över, Lennart Klockare. När nu rehabilitering är så pass viktigt, varför drar då regeringen in 70 miljoner, vilket den gjorde i våras, från rehabiliteringen? Är inte det fel signal? Vi moderater motsatte oss detta när det gjordes.

Anf. 28 LENNART KLOCKARE (s) replik

Herr talman! Det är mycket viktigt med rehabilitering. Det förstår jag att Margareta E Nordenvall håller med om. Sjukvårdens roll i rehabiliteringsarbetet är också mycket viktig.

För att alla de parter som är verksamma på marknaden skall kunna samverka behövs det ett intresse och engagemang från de parter som finns där. Pengarna är i detta sammanhang inte hela lösningen. Engagemanget från de aktörer som finns bör vara vägledande.

Anf. 29 MARGARETA E NORDENVALL (m) replik

Herr talman! Pengarna är inte hela lösningen. Det är jag glad att Socialdemokraterna har kommit fram till. Ofta har Socialdemokraterna diskuterat resurser men inte innehållet i vården. Det är väl så väsentligt att göra.

Jag förstår fortfarande inte varför man drar bort pengar när vi har problem på rehabiliteringsområdet och varför man inte gör mer för att samordna olika system för att på bästa sätt hjälpa patienter och förebygga förtidspensioner.

Anf. 30 LENNART KLOCKARE (s) replik

Herr talman! Margareta E Nordenvalls parti ingick i den förra regeringen. De åtgärder som vidtas när vi alla här i samhället får vara med och spara är följder av den kris som innebar ökad arbetslöshet och ökade kostnader för samhället. Det är av dessa skäl som vi måste klara av att minska kostnaderna.

Om vi i stället kan arbeta på ett positivt och rationellt sätt och samverka skall vi ändå kunna nå ett gott resultat med det arbetet för de

enskilda individerna, som inget hellre vill än att vara i arbete i stället för att uppbära socialförsäkringsförmåner.

Anf. 31 HANS KARLSSON (s)

Herr talman! Sverige befinner sig i ett besvärligt ekonomiskt läge. Den mycket kraftiga ökning av arbetslösheten och den ökade statsskuld som blev resultatet av den förra regeringens politik tvingar nu staten, landstingen och kommunerna till besparingar och därmed försämringar av såväl ersättningsnivåer som den offentliga sektorns service.

Det finns skäl att vara orolig för den utveckling som vi nu ser, framför allt inom vård och omsorg. Grupper som inte syns och hörs så mycket i den offentliga debatten kan råka särskilt illa ut om vi inte är uppmärksamma.

Vi nåddes för ett par veckor sedan av oroande signaler från Socialstyrelsen om att funktionshindrade inte fick den hjälp som de har lagenlig rätt till. Det är naturligtvis alldeles särskilt viktigt att det inte någonstans i landet tummas på de rättigheter som denna kammare har tillerkänt dessa grupper.

Dessa rättigheter har inte tillkommit av en slump, utan därför att riksdagen med bred uppslutning funnit det särskilt angeläget att ge människor med funktionshinder möjlighet till ett bättre liv.

Det handlar i grunden om alla människors lika värde och lika rätt. Människor med funktionshinder skall ha möjlighet att som andra vara med i samhällsgemenskapen och delta i olika aktiviteter. Målet för handikappolitiken är att uppnå full delaktighet och jämlikhet. Staten, landstingen och kommunerna har det yttersta ansvaret för att de handikappolitiska målen kan förverkligas.

Herr talman! Under senare årtionden har levnadsvillkoren för människor med funktionshinder successivt kunnat förbättras. Det är viktigt att det vi uppnått på detta område inte raderas. Det ekonomiska läget är allvarligt. Det är då särskilt viktigt att prioriteringar sker utifrån en bedömning av vilka människor som har det största behovet av samhällets stöd såväl när det gäller ekonomi som hjälp och service.

Till grund för en sådan bedömning måste ligga den generella välfärdspolitiken. Det måste därutöver kompletteras med riktade handikappolitiska insatser, såväl insatser av ekonomisk karaktär som lagstiftning.

Tyngdpunkten i senare års reforminsatser inom handikappområdet har legat på att förbättra och utveckla det individuella stödet till personer med funktionshinder. Under de kommande åren måste också frågor om tillgänglighet i miljö och olika verksamheter ges ökad uppmärksamhet. De förslag som lämnades i Handikapputredningens slutbetänkande Ett samhälle för alla är viktiga utgångspunkter för denna strävan.

I lagrådsremissen till ny plan- och bygglag fanns det förslag i den riktningen. Dessa förslag drogs dock tillbaka. Det är angeläget att regeringen så snart som möjligt återkommer med dessa förslag. Detta skulle innebära att hinder mot tillgänglighet till byggnader och platser dit allmänheten har tillträde enkelt skulle kunna åtgärdas före år 2005.

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Herr talman! En annan grupp medborgare som också har ett utsatt läge när kommuner och landsting tvingas skära kraftigt i utgifterna är de äldre. Platserna i de särskilda boendeformerna tenderar att bli färre. Mindre personal ger försämrad service och kvalitet. Tryggheten försämras när hemtjänsten och särskilda nattpatruller glesas ut.

Målen för äldreomsorgen kan sammanfattas i tre punkter:

1. Självbestämmande och integritet.
2. Trygghet.
3. Valfrihet.

Äldre kvinnor och män skall ha rätt att själva bestämma över sina liv och få behålla sin integritet. Service och vård måste utvecklas så att människor skall kunna välja att bo kvar i sitt eget hem och sin egen miljö. Äldre skall kunna känna trygghet, närhet till anhöriga och grannar och kontinuitet när det gäller personal. Tillgång till personal dygnet runt är viktigt. Människor skall kunna påverka innehållet i och utformningen av samhällets service och vård. Det bör finnas ett varierat utbud av vård och service även i särskilda boendeformer.

Det är dessa mål för äldreomsorgen som nu delvis är hotade. Många kommuner tvingas spara mycket hårdhänt för att klara ekonomin. En del besparingar är bra och ger en bättre användning av skatteinkomsterna, medan andra ger försämrad trygghet. Tryggheten urholkas och valfriheten begränsas.

Herr talman! Det är viktigt att vi i våra ansträngningar att sanera ekonomin förmår att hålla undan sådana förändringar som leder till utanförskap och ökade klyftor. Det är viktigt att regering och riksdag noga följer utvecklingen. Men det räcker inte med det. Vi måste också vara beredda att bistå kommuner och landsting om besparingarna hotar livskvaliteten för äldre och funktionshindrade.

Anf. 32 MARGARETA E NORDENVALL (m) replik

Herr talman! Hans Karlsson tog upp handikappades och funktionshindrades behov av vård och omsorg. Då skulle jag vilja fråga Hans Karlsson vad socialdemokraterna tänker göra när det nu visar sig att lagen om stöd och service inte fungerar. Den hjälp som handikappade och funktionshindrade har rätt till ges inte ute i kommunerna. På vilket sätt tänker socialdemokraterna åtgärda detta?

Anf. 33 HANS KARLSSON (s) replik

Herr talman! Lagstiftningen, LSS och LASS, skall naturligtvis följas. Nu pågår det ju dessutom en översyn eftersom regelverket inte var fullkomligt från början. Regeringen återkommer med förslag på det området. Men grundinställningen måste naturligtvis vara att de lagar som denna kammare har stiftat skall efterlevas.

Anf. 34 MARGARETA E NORDENVALL (m) replik

Herr talman! När de inte efterlevs måste man ju försöka göra något. Det måste ske något för de handikappades skull. Jag hoppas att ni tänker göra det.

Jag skulle också vilja veta vad socialdemokraterna tänker göra med den akuta sjukvårdskris som vi faktiskt står inför. Den drabbar ju såväl äldre och handikappade som alla sjuka patienter. Vad tänker socialdemokraterna göra för att lösa den akuta sjukvårdskris som vi står inför?

Anf. 35 HANS KARLSSON (s) replik

Herr talman! Jag är lika oroad som många andra talare här i kammaren över vad som nu händer i sjukvården. Vi måste naturligtvis följa utvecklingen utomordentligt noga. På många håll har vi redan nått smärtgränsen, och på andra håll är vi på väg att göra det. Vi måste mycket noga följa hur sjukvården utvecklas.

Det finns ju en utredning som nu är i fullt arbete, HSU. Den kommer säkert även att ta upp dessa delar.

Anf. 36 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik

Herr talman! Jag hade inte tänkt att begära replik på Hans Karlssons anförande, men jag blir upprörd när Hans Karlsson och socialdemokraterna gång på gång beskyller förra regeringen för allt som sker.

Den borgerliga regeringen satt i tre år. Statsskulden är faktiskt uppbyggd under många år, främst under 80-talet. Det är oerhört viktigt att man inte skyller ifrån sig. Jag tycker att socialdemokraterna är rysligt fega.

Jag vill fråga om inte socialdemokraterna skulle kunna tänka sig att prioritera litet bättre så att det blir en bättre fördelningsprofil. Jag undrar varför man inte låter matmomspengarna på 8 miljarder gå till vården. Jag undrar varför man inte kan tänka sig en extra karensdag för oss som nästan alltid är friska. Varför kan man inte tänka sig litet högre avgifter för oss som behöver litet sjukvård? Dessa pengar skulle kunna gå till vården. Jag vill ha ett svar på det.

Anf. 37 HANS KARLSSON (s) replik

Herr talman! Det är mycket intressant att Chatrine Pålsson tar upp vad som hände med ekonomin under den borgerliga regeringen. Under dessa tre år fördubblades statsskulden. Jag har roat mig med att räkna ut underskotten under olika regeringar från 1970 och fram till nu. Det visar sig att borgerliga regeringar i genomsnitt har underbalanserat budgetarna med 100 miljarder per år medan socialdemokratiska regeringar har underbalanserat med 20 miljarder. Av det kan man lätt se vilka som har det största ansvaret för den ekonomiska situation vi befinner oss i.

Anf. 38 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik

Herr talman! När den borgerliga regeringen tog över regeringsansvaret fanns det också ett annat regeringsparti, som hade agerat innan dess. Vi fick alltså ärva en oerhört stor skuld. Det var en oerhört svår situation i Sverige när vi fick ta över.

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:8
13 oktober

***Fel! Okänt
växelargument.***

Anf. 39 HANS KARLSSON (s) replik

Herr talman! Jag kan hålla med Chatrine Pålsson om att det naturligtvis inte var problemfritt att ta över makten i Sverige 1991. Men jag vill också påminna om att vi socialdemokrater under de tre åren ständigt kom med förslag som skulle ha inneburit en snabbare vändning av krisen. Dessa förslag togs aldrig till vara. I stället valde fyrpartiregeringen att gå sin egen väg, den enda vägens politik. Vi vet ju alla vart den ledde.

Anf. 40 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik

Herr talman! Det har ju diskuterats vem som bär skulden. Jag tänkte inte gå in på det.

Jag vill bara konstatera att lagen om stöd och service infördes under den borgerliga regeringen, inte minst efter mycket stora insatser av den dåvarande socialministern Bengt Westerberg.

Jag kan ställa upp på det mesta som Hans Karlsson tar upp när det gäller de funktionshindrade. Det är viktigt. Det är också något som vi har haft en stor uppslutning kring här i riksdagen. Därför är det viktigt att det också förverkligas ute i kommuner och landsting.

Hans Karlsson säger att han väntar att regeringen snart skall återkomma när det gäller den andra delen av Handikapputredningen. Jag ställde en fråga till socialminister Ingela Thalén om detta i våras. Men hon var då inte beredd att säga att någonting skulle komma tillbaka, åtminstone inte till riksdagen. Man skulle se över detta på olika sätt.

Kan jag uppfatta Hans Karlssons inlägg här som ett stöd för mitt krav på att vi skall ta upp dessa frågor igen så att det verkligen händer något även med den andra delen av Handikapputredningen?

Anf. 41 HANS KARLSSON (s) replik

Herr talman! Jag ställer gärna upp på att stryka kraftiga streck under Folkpartiets insatser för handikappolitiken. Men det tål väl samtidigt att påminnas om att det var en socialdemokratisk regering som drog i gång den utredning som har gett dessa resultat.

Det pågår ett arbete kring det som finns i slutbetänkandet och som ännu inte har förverkligats. Det finns ju också ekonomiska begränsningar som vi inte kommer runt.

Därför finns det skäl att ta det här i den takt som är möjlig. Sedan får vi se när det går att förverkliga nästa steg.

Anf. 42 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik

Herr talman! Vi tar inte åt oss äran av alla insatser på det här området. Men jag vill ändå påpeka att det enda löfte i valrörelsen 1991 som Folkpartiet gav var att genomföra Handikapputredningens förslag.

Jag blir litet fundersam när Hans Karlsson säger att det finns inskränkningar. Jag uppfattade honom så, att han ansåg att regeringen snarast borde återkomma för att genomföra den andra delen av Handikapputredningen. Missförstod jag, eller börjar Hans Karlsson nu dra åt sig öronen?

Anf. 43 HANS KARLSSON (s) replik

Herr talman! Jag formulerade det inte på det sättet att regeringen snarast borde återkomma. Jag sade att vi noga får följa utvecklingen och ta till oss det som sägs i Handikapputredningens slutbetänkande, också om det ännu inte är förverkligat. Vi gör vissa ekonomiska reflexioner, som Kerstin Heinemann mycket väl känner till. Det gäller att pröva varje steg vi tar så att vi inte behöver slå till reträtt.

Prot. 1995/96:8

13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Anf. 44 STIG SANDSTRÖM (v) replik

Herr talman! Jag tycker att det var ett vackert tal av Hans Karlsson, och jag kan instämma i det till hundra procent.

Det är dock ett par frågor som inställer sig.

För det första: Hur skall vi sätta kraft bakom orden? Såvitt jag förstår kan det bli en konfliktsituation i förhållande till Finansdepartementet om lagstiftningen skall kunna fullföljas.

För det andra gäller det kommunerna. Hans Karlsson sade att om kommunerna inte klarar av att leva upp till lagstiftningen får vi hjälpa dem. Skall jag tolka det så, att Hans Karlsson i så fall är beredd att skjuta till pengar?

Anf. 45 HANS KARLSSON (s) replik

Herr talman! Det är naturligtvis oerhört viktigt att vi klarar äldreomsorgen, att vi klarar att ge funktionshindrade det stöd och den service som de rimligtvis har rätt till. Det är också självklart att både regering och riksdag noga följer vad som händer ute i landets landsting och kommuner, med tanke på de sparbeting som man tvingats att genomföra.

Anf. 46 KARIN WEGESTÅL (s)

Herr talman! Under sommaren har två promemorior om det nya pensionssystemet varit ute på remiss. Remisstiden för den ena har gått ut, och för den andra går den ut den 24 oktober. Denna har inte varit utdelad till riksdagens ledamöter.

I båda promemoriorna framläggs nya förslag om sänkning av pensionerna både i det nya systemet och i ATP-systemet. Det ena förslaget innebär att egenavgifter inte skall räknas in i den pensionsgrundande inkomsten. Det andra gäller en förändring av fördelningstalet, som skall styra pensionernas storlek. Dessa båda förslag innebär en minskning av en genomsnittspension med uppskattningsvis 5 000–6 000 kr om året utöver den 10-procentiga minskning som det nya systemet innebär jämfört med ATP.

I Försäkringskassans nya broschyr "Den nya pensionen" informerar man om att egenavgifterna dras av vid beräkning av pensionsgrundande inkomst och att tjänstepension skall reducera garantipensionen, trots att remisstiden för detta förslag inte har gått ut.

Det är typiskt för behandlingen av pensionsfrågan att Försäkringskassan anser sig kunna ta för givet att förslagen går igenom utan att man därför behöver avvakta vare sig remissbehandling eller beslut i riksdagen innan man går ut och informerar allmänheten.

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Många tror på grund av den s.k. pensionsuppgörelsen att de nya pensionerna är klara. Så är det inte. Det har inte fattats beslut i de viktigaste frågorna, dvs. om arbetsgivaravgift eller egenavgift, om indexeringen, om AP-fondernas öde, om premierreservens hantering, om förtidspensionerna, om efterlevandeskyddet, om pension vid studier eller om garantipensionen skall samordnas med avtalspensionen eller ej.

Färdiga förslag finns nu om hur delning av pension mellan makar skall gå till. Systemet är så svåröverskådligt att man i promemorian varnar för delning därför att det kan betyda att man får en mindre gemensam pension.

Färdiga förslag finns också till utformningen av pension för vård av barn under fyra år. Olika grupper kommer att kompenseras på olika sätt. Hemmafruar utan egen inkomst får tillgodoräkna sig en pensionsrätt motsvarande en genomsnittlig pensionsgrundande inkomst per år, säg 80 000 kr. Den välavlönade kvinna som kan vara hemma utan lön får tillgodoräkna sig en pensionsrätt efter den lön som hon hade året innan första barnet föddes. Säg att hon kan tillgodoräkna sig en pensionsrätt på 250 000 kr per år. Men de flesta kvinnor, de som återgår till arbetet efter tiden med föräldraförsäkring, får tillgodoräkna sig en pensionsrätt för vård av barn som är under fyra år på ca 35 000 kr, dvs. ett basbelopp. För alla grupper gäller detta tills det yngsta barnet är fyra år.

Detta system ger minst till dem som försörjer sig själva. Det har ett omvänt rättviseperspektiv och gynnar de mest välsituerade. Denna pension premierar kvinnor som kan stanna hemma och leva på någon annans lön. Det är ett stort avsteg från regeringens jämställdhetspolitik, och det är faktiskt ett retroaktivt vårdnadsbidrag.

För mig blir det mer och mer tydligt att det nya pensionssystemet är omodernt. Det hade passat bättre på 1950-talet än i dag, och det kommer att passa ännu sämre i framtiden. Inget försök har gjorts att bedöma vilket samhälle det nya systemet skall fungera i, varken när det gäller arbetsmarknad, utbildning eller arbetstid – per dag eller under livstiden. ATP-systemet är dessutom ett under av tydlighet jämfört med det nya systemet, som är så snårigt och byråkratiskt att den enskilde blir helt utlämnad åt experter. Ändå var anpassning till framtiden och enkelhet två uttalade mål för det nya systemet.

Det nya pensionssystemet kommer att tvinga fram en höjning av pensionsåldern, men kommer framtidens arbetsmarknad att kunna svälja tio nya åldersklasser mellan 60 och 70 år? Höjningen av pensionsåldern är ”mörkad” i systemet, liksom det faktum att det blir ett grundtrygghetssystem som måste kompletteras med privata försäkringar för att det skall räcka till att leva på efter pensioneringen. Detta är ett skifte av system i svensk välfärdspolitik som borde ha framgått tydligt före principbeslutet.

Jag blev glad när jag läste en artikel i Arbetet den 6 oktober, skriven av professor Åke Elmér i Lund. Han är kritisk mot att man i arbetet med det nya pensionsförslaget inte diskuterat de samhällsekonomiska kostnaderna. Han menar att det nuvarande systemet kunde ha räddats om man hade nöjt sig med att bl.a. ta bort förtidspensioneringen.

Professor Elmér slutar med att konstatera att detta tyvärr tycks vara en politisk omöjlighet. Så uppgivna kan inte vi vara som skall stå till svars för framtidens pensioner. Nog kan skattebetalarna kräva att vi använder deras pengar till viktigare saker än till kostnadskrävande, onödiga organisationsförändringar?

Vi riksdagsledamöter måste visa att man inte kan göra upp räkningen helt utan oss. Hälften av kammarens ledamöter var inte med när principbeslutet togs våren 1994. Ett parti har lämnat riksdagen och ett nytt har kommit till. Det är inte acceptabelt ur demokratisk synpunkt att beslut i en så här viktig fråga fattas vid olika tillfällen utan att möjlighet ges att bedöma konsekvenserna av pensionssystemet i sin helhet.

Herr talman! Jag anser därför att regeringen bör ge en opartisk utredare i uppdrag att göra en jämförelse mellan de båda systemen med hänsyn till finansiering, anpassning till ett framtida samhälle och kostnad och att riksdagens ledamöter bör få ta del av denna utredning inför ett samlat ställningstagande i pensionsfrågan.

I detta anförande instämde Ulla Hoffmann och Stig Sandström (båda v).

Utbildningspolitik

Anf. 47 BEATRICE ASK (m)

Herr talman! Jag hade hoppats att utbildningsfrågorna den här gången skulle vara en del av debatten om arbete och tillväxt. De övergripande utbildningsfrågorna om kompetensförsörjningen i framtiden har stor betydelse för Sveriges möjligheter att långsiktigt få fler företag och nya arbeten. Låt mig därför här få framföra tanken att vi i en kommande allmänpolitisk debatt i stället för att lägga utbildningsfrågorna sist i ett särskilt avsnitt gör dem till en del av debatten om hur vi skall få fler jobb och ökad tillväxt i Sverige.

Jag tror faktiskt att jag vågar påstå att jag här talar för hela utskottet. Det är ju tyvärr så att det nästan bara är vi som diskuterar utbildningsfrågorna när debatten läggs upp på det här sättet. I framtiden skulle jag vilja att man försökte hitta en bättre form. Vi skall anstränga oss för att se till att det blir givande om man gör en sådan förändring.

Flera av de avgörande bekymren när det gäller våra möjligheter att åstadkomma ett kunskapslyft gäller ju faktiskt inte utbildningens organisation, pedagogiken eller ens skolornas ekonomi. I stället gäller de arbetsmarknadens utveckling, attityder till olika typer av jobb, fördomar, skatter, löneutveckling, invandrapolitik osv. Allt är inte ens sådant som vi med politiska beslut kan avgöra.

Det är knappast fel organisation i gymnasieskolan som gör att ungdomar flyr naturvetenskapliga och tekniska ämnen. Att lägga hela skulden på högskolorna för att inte tillräckligt många läser en längre akademisk utbildning går inte heller. Tvärtom är jag övertygad om att det krävs genomtänkta förändringar på många olika områden och en allmän

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

medvetenhet om nödvändigheten av bättre kunskaper generellt om vi skall åstadkomma en förändring.

Det finns anledning att fråga om den medvetenheten finns i regeringspolitiken. Är det en tanke som följer med i diskussionerna om skatte- och näringslivspolitik? Att frågor om utbildning diskuteras även i arbetsmarknadspolitiska sammanhang är jag klar över, men också hur svårt det är att samarbeta över departements-, utskotts- och myndighetsgränser i verkligheten.

För att gå in på de rena utbildningsfrågorna: Klarar socialdemokraterna av att förnya sin utbildningspolitik så att resultaten blir det viktiga på alla nivåer i skolan och utbildningsväsendet? Annars åstadkommer vi ju inte det lyft som är nödvändigt.

Hittills är det verkligen inte mycket som tyder på det. I skolfrågor får man intrycket att det viktiga för socialdemokraterna är att alla är tillsammans och att man prövar olika arbetssätt – inte vad eleverna faktiskt lär sig. Vuxnas utbildningsmöjligheter blir ofta i socialdemokratisk politik ett resultat av hur många som går arbetslösa. Någon långsiktig utbildningsstrategi av den sort som den borgerliga regeringen hade och lade grunden till handlar det väldigt sällan om.

Vi moderater tycker att det är bra om de som inte har jobb ges möjligheter att utbilda sig. Men det sunda måste ändå vara att åstadkomma utbildning av sådan kvalitet och i sådana former att färre människor blir arbetslösa över huvud taget. Det förutsätter att fler än i dag lär sig mera, att fler förmås att bli mer företagsamma och att fler stimuleras att skaffa sig en kvalificerad examen.

Med den här bakgrunden, som jag gärna hade diskuterat mycket i en kompetensdebatt, är regeringens propositionsförteckning när det gäller utbildning torftig, mycket torftig. Ni har inga förslag. Inte ens utredningar som är klara och remissbehandlade har hanterats. En stor och viktig fråga som engagerar många ute i landet gäller sexåringarna, och ett förslag var väntat i höst, men icke.

Hur går det med grundskolans start och grundskolans längd? När kommer socialdemokraterna med förslag? Vart har förslagen om moderniseringen av yrkeslärover utbildningen tagit vägen? Vi kan inte ge ungdomar tillräckligt bra utbildning om många lärare saknar den kompetens som i dag är nödvändig i många branscher. Här finns det färdiga förslag som arbetsmarknadens parter är med på.

Etter värre blir det naturligtvis om Ylva Johanssons avsikt med utredningen om de fristående gymnasieskolorna, många av dem företagsdrivna, är sämre bidrag och villkor, vilket jag befarar. Den avoga inställning till industrigymnasier som man ibland möter hos socialdemokrater är allvarlig. Dessa skolor har fler sökande än antalet platser, till skillnad från en del kommunala gymnasier med motsvarande program. Dessutom ger flera av dem mer undervisning i såväl teoretiska som yrkesinriktade ämnen, vilket jag tycker är bra, men det tycker tydligen inte socialdemokraterna.

Jag vill i detta sammanhang också fråga vad som händer med den arbetsgrupp som skulle undersöka hur man skall få en bättre rekrytering till industriprogrammet. Jag har inte hört något om den. Vi väntar på

resultat av något slag. Det är allvarligt att vi inte lyckas rekrytera ungdomar till detta program.

Arbetsgruppen för utvecklingen av en kursutformad gymnasieskola har tyckt till i flera olika frågor. Vilka slutsatser drar skolministern av det? Hur vill ni öka antalet elever som läser ett studieriktat program och därmed ges verkligt goda förutsättningar att gå vidare till universitet och högskolor? Vad vill statsrådet göra för att se till att fler använder möjligheterna att välja över programgränserna? Och är inte ett av skälen till att vi får många rapporter om att vissa elevgrupper har svårt att hänga med i det nya gymnasiet en följd av att skolorna inte förstått möjligheten att ge eleverna chansen att läsa på kortare eller längre tid? Man använder ju inte poäng, utan sitter fast i tidsbegreppet.

På vilket sätt avser regeringen att rätta till brister i sfi-undervisningen, som Riksdagens revisorer har påtalat?

Vad görs egentligen för att få fart på kommunernas satsning på modern informationsteknik i skolorna utöver det som den borgerliga regeringen satte i sjön?

Anf. 48 MARIE WILÉN (c)

Herr talman! Jag börjar känna mig litet stressad, och till viss del frustrerad, över den långa tid som gått sedan föräldrainflytande började diskuteras och att ännu inget inflytande på verklig bredd har införts.

Jag känner mig stressad när jag ser värstingkillarna i TV som säger att de behöver förebilder. Ett ökat föräldrainflytande i skolan skulle troligen ha kunnat hjälpa en del av dem. Föräldrainflytandet kan göra skolans skyddsnät finmaskigare; det blir fler vuxna människor som hör och ser, både de tysta och osynliga och de högljudda och bråkiga. Föräldrainflytande skulle med stor sannolikhet också innebära att vi får fler män i skolan, och de behövs som förebilder.

Jag känner mig också stressad av långsamheten när jag nu under veckan träffat Centerns lokala kommunpolitiker på skolriksdagen. När vi samtalade om föräldrainflytande bubblade det fram positiva exempel. En tjej beskrev hur man infört ett slags råd på skolorna, och när politikerna nyligen ordnade en kvällsträff om hur man skulle gå vidare kom det 90 föräldrar med synpunkter och idéer.

Det dök också upp problem under det här samtalet. En kvinna berättade att hon bildat en föräldragrupp tillsammans med rektorn men tyckte att lagen nu börjat bli ett hinder för dem. En skolstyrelseordförande sade, att i början tyckte föräldrarna att det var okej att köra badbussen eller rusta upp skolgården, men ganska snart känner sig föräldrar utnyttjade när de märker att de inte kan påverka flera och viktigare saker i skolan. Lokalpolitikern fortsatte: Man vill ju inte lura föräldrarna att de får mer att säga till om än det i verkligheten blir.

Jag höll med om problemen och sade litet på skämt och litet på allvar att Socialdemokraterna kanske helst vill bestämma själva. Men så gör också andra partier, och även vi i Centern kan tycka att det är vi som skall bestämma. Men nu är det dags att vi ställer oss på föräldrarnas och elevernas sida och ger dem deras rättmätiga makt över vardagen, där skolan ingår.

Prot. 1995/96:8

13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Jag litar och tror givetvis på Centerns lokala styrka. Det är mycket troligt att vi kommer att agera som i det lokala miljöarbetet. Då ställde vi oss på samma sida som de miljöengagerade medborgarna och har nu på bred front introducerat starten av det lokala Agenda 21-arbetet i snart sagt varenda kommun i Sveriges avlånga land.

Nu handlar det alltså om föräldrarna och eleverna.

Men det lokala arbetet i kommunerna måste också ges de redskap som behövs för att det inte skall bli stopp i systemet. Det behövs lagändringar på riksdagsnivå.

Idéer finns. Ungdomskommittén var en utredning som tillsattes 1989, och den kom med sin rapport i januari 1991. Där skrev man bl.a.: Vi uppmanar därför kommunerna att på varje skolenhet på grundskolan och gymnasieskolan inrätta skolenhetsstyrelser med beslutanderätt. Vi föreslår vidare att regeringen lägger förslag till riksdagen om sådana förändringar av kommunallagen som krävs för att underlätta inrättandet av skolenhetsstyrelser.

Bakom de formuleringarna i kommitténs rapport stod ett gäng unga politiker från olika partier, såsom dåvarande riksdagsledamoten Ylva Johansson, numera skolminister, och dåvarande förbundssekreteraren på ABF, Leif Linde, numera socialdemokratisk partisekreterare.

Sedan dess har det kommit departementspromemorior, och nu behandlas frågan i Kommittén om skolans inre arbete, med förtur, enligt betänkandet UbU10.

Herr talman! Vi är nu fem år efter Danmark. Sverige måste ge föräldrarna inflytande i skolan, inte bara information. Vi kan dra nytta av danskarnas erfarenheter, men vi skall inte fortsätta att vänta.

Centern lade i våras fram ett förslag i riksdagen om att införa lokala skolstyrelser. Det röstades tyvärr ned.

Skolminister Ylva Johansson har dock enligt ett TT-meddelande den 11 september aviserat att regeringen i höst skall presentera ett förslag om hur föräldra- och elevinflytande skall öka. Nu vill jag fråga statsrådet: När kommer propositionen? Det är höst nu. Och vad innehåller den?

Jag vill också kort aktualisera Centerns hållning när det gäller frågan om en tioårig grundskola.

Målsättningen är en tioårig sammanhållen grundskola. Den måste självfallet utgå från vad som är lämpligt för barnen och deras utveckling. Det är därför mycket angeläget med en fortsatt utveckling av samverkan mellan förskola och skola. Det är genom att integrera förskolans sexårsgrupp i grundskolan som vi anser att den tioåriga skolan skall genomföras. Samarbete måste ske mellan förskollärare, lärare och fritidspedagog, så att förskolans arbetssätt kommer grundskolan till del och grundskolan kan möta eleverna ett år tidigare.

Herr talman! Jag har i en tidigare debatt i år utvecklat Centerns tankar i den frågan och ber av tidsskäl att få hänvisa till protokollet från den 6 april.

Anf. 49 MARGITTA EDGREN (fp)

Herr talman! Efter mordet på pojken i Kode lyssnade jag på en intervju i Studio Ett. Reportern frågade en flicka som gick på högstadiet om hennes syn på mordet, vad hon ansåg. Nej, det kunde hon inte uttala sig om, då hon ju inte visste vad som hade föregått, bakgrunden eller orsakerna. Det var ingen sensationsjournalist, utan hon vände och vred på frågan och gav flickan tid. Men, nej, hon kunde alltså inte uttala sig eftersom hon visste för litet.

För en helt vanlig svensk flicka kan det alltså, åtminstone oreflekterat, finnas motiv som är så starka att det ger skäl för att mörda en annan människa. Låt oss alla här reflektera en stund över vad det betyder för framtiden.

Skolverkets undersökning av t.ex. hur gymnasieelever upplever att de har inflytande i skolan är skrämmande. Var fjärde elev säger att deras åsikter sällan tas på allvar, och de anser att lärarna har dåliga sociala relationer. Mindre än hälften litar på sina lärare – flickor mindre än pojkar. Eleverna är trötta på att sitta passiva och lyssna på saker som inte berör dem. Undra på att vi har skolk, mobbning, klotter och annat destruktivt beteende. I ljuset av detta är det närmast en förståelig reaktion. Skolk är ungdomarnas sätt att bli synliga, att bli tagna på allvar, för att få vara med.

När nu Skolverket vet detta, vad har man gjort åt det? Finns t.ex. de mobbningsprogram som skall finnas på varje skola?

Vi vet också, enligt en SKOP-undersökning från 1994, att elever och föräldrar vill bli tagna i anspråk. Nästan varannan svensk kan tänka sig att sitta i en opolitisk styrelse för en skola eller ett dagis. Yngre är mera intresserade än äldre. Detta kan jämföras med att endast 15 % kan tänka sig politiska uppdrag.

Läroplanen ger föräldrar och elever stort inflytande, t.ex. rätt att på förhand få veta vad skolan kräver. Vet alla föräldrar om det?

Skolverket, som är så duktigt på att trycka skrifter, borde trycka en som går ut till alla föräldrar varje år om deras rätt till inflytande. Vad säger skolministern om den idén?

Skolor är – förvisso – olika. Bra skolor finns det många, och de utmärks av att de har förväntningar på eleverna. De vuxna i skolan utgår från att alla kan och vill lära sig. För en del tar det längre tid bara, och då ges den tiden, allt i enlighet med läroplanen.

Inbyggt i bra skolors väggar finns ett grundläggande förhållnings-sätt som genomsyrar alla aktiviteter, all samverkan mellan elever, lärare, föräldrar och skolläring. Barn är mycket beroende av det klimat som vuxna skapar.

I den skolmiljön klarar sig nästan alla barn bra. De utvecklar en sund och stabil självkänsla, en identitet. De vet vad de kan, de vet vad de vill och de vet vad de inte kan och inte vill. De har också en lust att lära som de bär med sig hela livet. En sådan skola har kompenserat olika förutsättningar, inte minst socialt. Den drar in även till en början ointresserade föräldrar i ett samarbete. Och eleverna kan läsa och skriva när de slutar skolan, de använder inte våld när de möter mot-

Prot. 1995/96:8

13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

stånd och de har ett empatiskt förhållningssätt till andra levande varelser.

Dessa skolor måste bli fler. Och jag vill påstå att alla kan utvecklas i denna riktning. Ibland krävs det genomgående förändringar, ledarskap, pedagogik och politiskt mod.

Nu kommer många att säga att det behövs mer pengar. Tänk då på Örnsskolan i Skelleftehamn, som jag har läst om i en tidningsartikel. För tio år sedan var det en skräckskola med skolk, mobbning och droger. Nu är det en mönsterskola med elever som trivs och bryr sig om varandra och skolan. Idén – som var en lärares, Gunnar Sandströms – att använda äldre, yngre arbetslösa som kamrattstödande förebilder kostar inte särskilt mycket pengar men ger en trygg skola där alla är synliga och där skolk och mobbning är på utdöende och knarket borta. Men Gunnar Sandström, som drev igenom sina idéer, fick säkert inte resultatet gratis. Jantelagen var säkert lika stark i Skelleftehamn som i andra delar av Sverige. Vi behöver modeller för att se att förändringar är möjliga.

Fristående skolor som har startats med en idé om Montessori- eller Waldorfpedagogik har fungerat som modeller för kommunala skolor. För Folkpartiet är fristående skolor inte ett mål utan ett medel att utveckla och förändra för att nå den mångfald som berikar och inte segerer. Är den kommunala skolan bra så väljer föräldrarna inte bort den. Innan ni socialdemokrater sätter stopp för fristående skolor genom att tillåta kommunerna att tricksa med bidragen – se till att den kommunala skolan är så bra att föräldrar vågar lita på att den ger barnen denna lust att lära, som räcker för hela livet.

Anf. 50 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v)

Herr talman! Den här debatten ligger inte bara ganska sent på fredagseftermiddagen – den tycks också komma att handla om väldigt många olika saker. Jag har tolkat det så, att det övergripande ämnet för dagen skulle vara välfärd.

Jag vill börja med att citera Dorothy Billington, som skriver så här i sin bok *Adults Who Learn and Grow*: Vad vi vet i dag kommer att vara föråldrat i morgon. Om vi slutar lära oss stagnerar vi.

Utveckling och välfärd, den ekonomiska tillväxten och näringslivets internationella konkurrenskraft är ju beroende av individers kunskapsutveckling. Begrepp som livslångt lärande, kompetenshöjning och kompetensutveckling har också flitigt använts i debatten under de senaste åren – här i riksdagen och på andra håll. Men frågan är vad vi menar med kompetenshöjning, och kompetenshöjning för vem och hur?

Enligt den vedertagna definitionen skulle kompetenshöjning vara den utbildning som ges för att höja kompetensen generellt hos stora grupper på och utanför arbetsmarknaden. Under flera årtionden har Sverige betraktats som något av vuxenutbildningens världsmästare, något som åtminstone jag själv har varit oerhört stolt över.

Jag tycker att svensk utbildningspolitik har byggt på övertygelsen om att det är bra såväl för den enskilde som för samhällets alla medborgare, oavsett kön, ålder, yrke och socialgrupp, om det ges möjlighet

att delta i utbildning. Det finns alltså såväl demokratiska som sociala och ekonomiska motiv för att satsa på vuxnas utbildning. En allmän, hög och bred bildningsnivå för hela folket är inte bara viktig för att utveckla industrin och näringslivet – det är också fråga om medborgarnas förmåga att orientera sig i ett alltmer komplext samhälle. Det finns alltså en maktdimension även i detta.

Det finns nu en risk att kunskapsklyftorna vidgas, tycker jag. Kanske skulle det också stämma till eftertanke här i riksdagen med tanke på det låga valdeltagandet vid valet till EU-parlamentet, vilket jag tror att nästan alla politiker beklagade. Det hade säkert olika orsaker hos olika individer, men *en* orsak sades vara att man hade svårt att förstå frågorna.

Vi kan också konstatera att dagstidningsläsandet nu minskar hos ungdomsgrupperna. Jag åker tunnelbana hit varje morgon, och jag tror och vet att det är allt fler som nöjer sig med nyheter i notisform i gratis-tidningar som den som heter Metro här i staden.

Det är inte längre så självklart för den vuxna generationen att se något längre nyhetsprogram. Även public service-kanalerna har förfallit till mer ytliga skildringar av samhällsproblem. Kriminaljournalistik och ytliga våldsskildringar har i stället blivit ett konkurrensmedel.

Enligt SCB:s statistik saknar 2,4 miljoner människor i åldern 20–54 år formell kompetens i gymnasieskolans kärnämnen. Även om man skall ta med i beräkningen att en del av dem säkert har skaffat sig motsvarande kunskaper genom annan utbildning eller erfarenhet är detta en mycket stor och viktig målgrupp i utbildningssammanhang.

Arbetsmarknaden har blivit trängre både i kvantitativt och kvalitativt avseende. En stor del av arbetslösheten är inte konjunkturberoende utan strukturell till sin natur, och kravet på ökad kompetens kommer att bli allt större i framtiden. Internationaliseringen medför ökade krav på språkkunskaper, och ny teknik införs. Redan i dag fordras genomgången treårigt gymnasium till 82 % av de utannonserade, lediga jobben – detta enligt länsarbetsdirektören i Östergötland. Jag tror inte att Östergötland skiljer sig i någon nämnvärd omfattning från andra län i landet.

Många medelålders har också svårigheter att ta sig tillbaka till arbetsmarknaden därför att de har en felaktig eller föråldrad utbildning.

Vi satsar mycket pengar på utbildning. Det konjunkturbetonade anslaget till studiestöd är drygt 4,5 miljarder kronor. Utbildningsbidraget under AMS utgör nästan 11 miljarder. Men arbetsmarknadsutbildningen är inte särskilt effektiv. För många arbetslösa varvas AMS-kurser med arbetslöshetsperioder år efter år, och det hela leder alltför sällan till ett fast jobb.

Den icke-yrkesinriktade, förberedande arbetsmarknadsutbildningen bedöms visserligen ge ett visst – men det är ett relativt litet – bidrag till att höja kompetensen i kärnämnen på gymnasienivå. Här tycker jag att det fordras ett nytänkande, som syftar till en verklig kompetenshöjning av stora grupper.

Göran Johnsson, Metalls ordförande, betonade i en artikel i DN betydelsen av att utbildning uppmuntras och att kvalificerade utbildningsaktiviteter premieras.

Prot. 1995/96:8

13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Insatserna måste individualiseras i större utsträckning. Utbildningsstrategin måste se olika ut beroende på om personerna är arbetsfria eller arbetslösa. Olika utbildningsanordnare måste samverka bättre. Många problem måste lösas. Det gäller t.ex. tillgången på och närheten till utbildningsplatser, studiestöd, rekryteringssätt och resurser för rekryteringsfrämjande åtgärder.

Det handlar också om att bedriva undervisning så att de studerande blir delaktiga och kan påverka sina studier och sin studietakt. En viktig fråga är den framtida finansieringen och hur den skall fördelas mellan arbetsgivare, samhälle ...

Anf. 51 TREDJE VICE TALMANNEN

Jag får erinra om att talartiden är slut.

Anf. 52 GUNNAR GOUDE (mp)

Herr talman! Förändringarna i vårt samhälle och i vår omvärld har under de senaste decennierna varit mycket stora. Industrialismen har haft sin storhetstid och tillbakagång som dominerande arbetsplats. Den materiella välfärden har ökat i de rika länderna, produktionen av varor har skenat i höjden, naturresurserna har hårdexploaterats och miljöproblemen har vuxit till att i dag utgöra det största hotet mot människorna på vår jord. Många fattiga länder har drabbats av än större fattigdom och inrikespolitiska katastrofer. Krig och katastrofer har tvingat många att lämna sina länder. Invandringen till Sverige har ökat, och vi har i dag ett mångkulturellt samhälle. Informationstekniken har utvecklats explosionsartat. Allt det som sker ute i världen ser vi på TV-rutorna i svenska hem, i svensk radio och i vår press.

Att som barn växa upp i dagens Sverige är i många avseenden mycket mera komplicerat än det har varit tidigare. Det är lätt att tappa fotfästet i det moderna samhället.

Detta ställer nya krav på vår skola. Det viktigaste av allt är att barnen i vår grundskola får utvecklas till trygga människor med god självtillit och förståelse för andra – människor med en fast rotad demokratisk grundsyn. Skolan skall ge barnen kunskaper så att de förstår sin betydelse för och plats i det ekologiska system som utgör den gemensamma grunden för allt liv på jorden. Alla skall få tillgång till medlen för ett aktivt deltagande i samhället. Alla skall kunna läsa och skriva, och alla skall ha med sig nödvändiga baskunskaper och framför allt lusten att söka ny kunskap när de lämnar skolan och går ut i vuxenlivet.

Skolan har ändrats under de senaste åren. Omorganisationen och nedskärningarna har varit drastiska och kännbara. Som Miljöpartiet ser det ligger tyngdpunkten i de här förändringarna fel. Kanske är det så att Miljöpartiet, som är ett ungt parti och som har en ideologi som har formats i modern tid, har lättare att direkt koppla politiken till de i dag aktuella problemen. Vi ser också utbildningsfrågorna som de kanske mest väsentliga av alla politiska frågor för att vi skall kunna svänga utvecklingen mot långsiktig hållbarhet. Det är dagens ungdomar som skall göra det bättre som vår generation har gjort fel.

Socialdemokraterna och de borgerliga tycks ha svårt att lämna sin gamla ideologiska syn på omvärlden och på skolan. I regeringsförklaringen som kom för bara någon vecka sedan har utbildningsfrågorna en undanskymd plats. Där betonas i stort sett bara en sak – kravet på ökad kunskap. Motiveringen – den enda motivering jag hittar – är att näringslivet behöver högutbildad arbetskraft. Beatrice Ask har betonat samma sak, fast från moderat håll.

Socialdemokraterna borde från sitt perspektiv åtminstone uppmärksamma att i dagens skola får inte de barn som har speciella behov, t.ex. de som har läs- och skrivsvårigheter, tillräckligt stöd utan lämnas på efterkälken med risk för senare utslagning. En mycket stor grupp på gymnasieskolans yrkesförberedande program ger upp inför de målrelaterade kraven i teoriämnena. De tappar motivationen, de upplever sig redan som utanför.

Skolan bidrar mer än arbetslösheten till Sveriges marsch in i tvätredjedelssamhället. De skolpolitiska frågorna måste få en betydligt mer framskjuten plats. Miljöpartiet ser fram emot möjligheten att få delta i arbetet att göra svensk utbildning mänskligare och bättre anpassad till det moderna samhällets krav.

Anf. 53 BEATRICE ASK (m) replik

Herr talman! Jag blev något förvånad över att påpekandet att arbetsmarknaden behöver kompetent arbetskraft ställs i något slags motsatsställning till att man behöver miljömedvetna och miljökunniga medarbetare. När vi skall åstadkomma ökad tillväxt är det en fördel om vi kan ha kompetens på de här områdena.

I mitt inlägg framhöll jag också nödvändigheten av att flera skaffar sig kunskaper inom naturvetenskapens och teknikens område. Det är sådana områden som är ytterst centrala om man vill ha ett mer miljömedvetet samhälle och ökad tillväxt. Jag tycker att det motsatsförhållande som Gunnar Goude målade upp här var märkligt.

Anf. 54 GUNNAR GOUDE (mp) replik

Herr talman! Det är inte ett motsatsförhållande jag påpekar. Jag påpekar ensidigheten, att man i regeringsförklaringen *bara* pekar på det här behovet. Det är så mycket, mycket mer som krävs av svensk skola. Problemen är så oändligt mycket större, och många andra aspekter bör föras fram. Vi vet att många drabbas av den skolform vi nu har. Det är alltså inte alls så att jag tycker att det är oviktigt att näringslivet får kompetens och arbetskraft. Den kompetensen skall nog utvecklas, men på andra håll än i grundskolan.

Anf. 55 BEATRICE ASK (m) replik

Herr talman! Vi kanske inte skall diskutera detta så länge. Jag tror att vi delvis pratade förbi varandra innan. Vi har klargjort att vi har respekt för att det behövs kompetens på arbetsmarknaden.

Jag vill dock understryka att jag inte känner mig ansvarig för regeringsförklaringen.

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Anf. 56 INGER DAVIDSON (kds)

Herr talman! När skolan kommer på tal, i medierna eller man och man emellan, är det ofta helt andra frågor man tar upp än de vi diskuterar här i kammaren.

Då handlar det om våldet i skolan. Arbetsmiljöinstitutets rapport visade nyligen att elevskadorna i Stockholm ökat med 30 % sedan 1992, på tre år. I Göteborg har sex elever dömts för våldsbrott bara i år. Det handlar om skadegörelsen. Vid många skolor är det snarare regel än undantag att skolan blir nedklottrad och får fönster sönderslagna på kvällar och helger.

Det handlar om rasism och främlingsfientlighet. En gymnasie Rektor köpte häromdagen på eget initiativ nya jackor åt två elever som hade nazistsymboler fastsydda på sina jackor. Hennes agerande har ifrågasatts. Andra skolledare konstaterar att de ingenting kan göra.

Det handlar om mobbning. Fler elever än någonsin tidigare har egen erfarenhet av mobbning. Enligt aktuell forskning gäller det upp till 10 %, dvs. 100 000 personer.

Jag vet självklart också att det här inte är hela bilden av skolan och att det aldrig går att dra alla skolor över en kam. Jag vet också att det görs stora insatser varje dag av skolledare, lärare och övrig skolpersonal, som har de här problemen inpå skinnet. Det är just därför jag tycker att de här frågorna, som engagerar och oroar så många föräldrar och lärare, måste tas upp när vi diskuterar skolan här i riksdagen.

Vi debatterar nya läroplaner, organisationsmodeller och betygssystem. De kan få betydelse på lång sikt, och självfallet skall riksdagen ta ansvar för de frågorna, men sällan eller aldrig diskuterar vi den verklighet som gäller just i dag i väldigt många skolor och tar ställning. Jag tycker att vi har en skyldighet att härifrån skicka ut signaler om vad vi som politiker anser om de dagsaktuella frågorna.

Ta t.ex. den alltmer uniformslänkande klädsel som många elever kommer i till skolan i dag. Det är föräldrarnas ansvar, ja visst, men genom opinionsbildning kan vi ge föräldrar råg i ryggen, och lärare och skolledare kan våga visa större civilkurage om det uttalas från riksdagens talarstol att nazistsymboler inte får förekomma i svenska skolor.

Det är inte svårt att göra ett sådant uttalande. Det kan vi göra genom att hänvisa till läroplanen. Där står: "Alla som verkar i skolan skall alltid hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i denna läroplan och klart ta avstånd från det som strider mot dem."

I regeringens proposition En ny läroplan (1992/93:220) står: "Utryck för rasism och etnisk förföljelse måste alltid tas upp och bekämpas."

Nazismen står för värderingar som inte hör hemma i vårt samhälle. Symboler och citat som har hämtats från en ideologi som anser att bara den starke har rätt att överleva kan aldrig accepteras i den svenska skolan. Att tala om gränsdragningsproblem i det sammanhanget vittnar bara om undfallenhet. Det skulle vara befriande att få ett instämmande från skolministern i fråga om det jag har sagt nu, och det tror jag att jag kan få. Jag vet att det biter ännu bättre om det kommer från en företrädare för regeringen.

Det är utan tvivel skolans viktigaste och främsta uppgift att skapa en varm och positiv atmosfär både i och utanför klassrummet. Om inte det målet uppnås går det inte att uppnå några andra mål heller. Det går aldrig att skapa ett klimat som gör inläring möjlig i en skola där en stor del av eleverna är rädda och känner sig kränkta. Den bästa mätaren på hur skolorna klarar av att leva upp till läroplanens tydliga etiska mål är hur de lyckas hantera mobbning, våld och skadegörelse. Därför borde det vara en uppgift av högsta prioritet för regeringen att kartlägga hur olika skolor klarar den uppgiften.

Herr talman! Jag skulle också gärna vilja höra vilka initiativ regeringen har tagit eller tänker ta för att komma åt ett annat stort problem, som hänger ihop med de andra problem som jag har tagit upp, nämligen segregationen i skolorna, framför allt i storstadsområdena.

Det är inte skolpolitiken utan bostadspolitiken som har lett till en tilltagande segregation. I takt med att miljonstädernas bostadsbestånd slitits ner har dessa bostäder lämnats till människor som inte har råd att bo någon annanstans. Alla andra flyttar. Därför har vi i dag stora bostadsområden som i praktiken är ett slags getton, eftersom de som bor där inte kan flytta därifrån även om de skulle vilja. Många av dem är invandrare. Skolorna i dessa områden avspeglar förstås områdets karaktär och får tampas med de speciella problem som dessa områden ger upphov till.

Den enda gång jag hör företrädare för regeringen tala om segregation i skolsammanhang är när friskolorna kommer på tal. Då lyfts risken för segregation fram med ett varnande pekfinger. Den varningen har knappast fog för sig, det visar både internationella och nationella utvärderingar. Däremot är det bråttom att hitta åtgärder för att minska segregationen inom och mellan de kommunala skolorna. Finns det något sådant arbete på gång inom regeringen?

Anf. 57 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! Utbildningspolitiken har en central roll för ett samhälle i arbete, tillväxt och rättvisa. För regeringens arbete har utbildningspolitiken en central roll när det gäller att förbättra möjligheterna att driva en tillväxtpolitik i landet och också i arbetet med den kommande tillväxtpropositionen.

Om Gunnar Goude inte har noterat den vikt vi i regeringsförklaringen har lagt vid att alla barn får en bra grundläggande utbildning, både för deras egen skull och för samhällets skull, har han lyssnat dåligt på regeringsförklaringen. Detta är en helt central del i regeringens skolpolitik.

Jag vill gärna använda det här tillfället till att ta upp frågorna om demokratin, hoten mot demokratin och demokratins möjligheter.

Det styrsystem vi nu har på skolans område fungerar så att vi politiker sätter upp mål och ramar för skolans arbete, och vi överlämnar till dem som finns på skolan, elever, lärare och – i allt större utsträckning, hoppas jag – föräldrar, att fatta beslut om hur man skall uppnå dessa mål och hur man skall arbeta. Det är ett bra styrsystem, men det får aldrig vara en ursäkt för att vi politiker inte i tillräcklig utsträckning

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

visar vårt intresse, vår omsorg och att vi bryr oss om vad som händer i skolan, även om det inte är vår uppgift att gå in och fatta beslut om eller detaljreglera vad som skall hända i skolan.

Vad som sker i skolan är en viktig fråga för kvaliteten. Det är ju så, Beatrice Ask, att kunskapskrav och skolans resultat är beroende av arbetsklimatet i skolan, i vilken utsträckning elever och föräldrar faktiskt känner sig delaktiga i skolans arbete. De två sakerna går inte att skilja åt.

Utvecklingen av föräldrainflytandet i den svenska skolan har gått trögt. Det konstaterade Marie Wilén, och jag kan instämma i detta. Det finns säkert flera orsaker. Jag tror att en viktig orsak har varit att föräldrar som vill ha inflytande över skolan och över sina barns skolgång – och det vet vi att många föräldrar vill – under en tid har bemötts med något slags krav på att de ytterligare måste kvalificera sig innan de kan få detta inflytande. Jag tror att många föräldrar, i varje fall tidigare, har känt att de inte riktigt duger eller är tillräckligt kvalificerade för att få det inflytandet. Kanske borde man som förälder helst bli lärare innan man kunde få bli delaktig.

Det känns viktigt att säga här i riksdagen att föräldrar har rätt till inflytande i kraft av att de är föräldrar. De är redan fullt kvalificerade. Föräldrar har rätt att bli delaktiga både i det egna barnets skolgång – naturligtvis – och i det gemensamma arbetet i skolan. Jag tror att det är centralt för skolans utveckling och för skolans legitimitet i demokratin att föräldrar och föräldrars vilja att vara delaktiga i skolan verkligen tas till vara. Föräldrar är inget störande moment i skolan utan en tillgång och ett kvalitetsmått i sig, och vi måste finna bättre former för att ta till vara denna tillgång.

Det finns nu bättre former för att ta till vara den tillgång som föräldrarna utgör. Vi har de nya utvecklingssamtalen, som jag hoppas mycket på. Vi har en ny läroplan, som är skriven på ett sådant sätt att det är lättare för föräldrar att använda den för att ställa krav, och den är också lättare att ta till sig än den tidigare läroplanen. Regeringen har också ytterligare ökat möjligheterna för föräldrarna att få information om den nya läroplanen och det nya styrsystemet.

Jag vill säga till Marie Wilén att Skolkommittén om ett par veckor kommer att lämna sitt första betänkande, och det betänkandet kommer att handla om just ökat föräldrainflytande. Det kommer att remissbehandlas, och regeringen har för avsikt att lägga fram en proposition i vår. Det är ju inte alltid man i tidningsartiklar skiljer på utredningsförslag och regeringens förslag. Regeringens förslag är planerat att komma under vårriksdagen.

Jag finner det stimulerande att fortsätta att diskutera med Marie Wilén om demokratins vitalisering i stort och särskilt om det ökade föräldrainflytandet. Det finns mycket att göra på den punkten, och det är viktigt att vi fortsätter att stimulera, underlätta för och uppmuntra ett ökat föräldrainflytande i skolan.

Herr talman! Det våld som finns i samhället är ett oerhört stort och tungt samhällsproblem. Jag tror att vi alla är överens om att några enkla standardlösningar inte finns – om sådana fanns skulle vi redan ha vid-

tagit dem. Det krävs förändringar på många områden. Särskilt allvarligt är det naturligtvis om våld, mobbning och trakasserier förekommer eller ännu värre får fotfäste i vår gemensamma skola. En första förutsättning för lärande och utveckling är att alla barn och ungdomar får känna trygghet och respekt, och det skall alla barn och ungdomar ha rätt till i den svenska skolan.

Det har skett en skärpning när det gäller lagstiftning och skolans styrdokument i fråga om just arbetet mot mobbning och andra övergrepp. I det avseendet vill jag gärna ge ett erkännande till den förra regeringen, som ju befann sig i regeringsställning när de här förändringarna genomfördes.

Vad är det som behöver ske ute i skolorna? Jag tror att det på många skolor behöver göras en kartläggning av vilken omfattning problemen verkligen har.

Det minsta man kan kräva av en skolledning är att den faktiskt vet i vilken utsträckning mobbning, våld, trakasserier och hot förekommer på den egna skolan. Alla skolor är skyldiga att upprätta ett åtgärdsprogram mot mobbning. Jag tror att det är nödvändigt att ett sådant program upprättas i dialog med elever, föräldrar och alla berörda anställda på skolan. Det får inte bli en skrivbordsprodukt, utan alla skall vara delaktiga också i utformandet av ett sådant program.

Jag tror att en viktig del är att det finns ett ökat samarbete mellan de vuxna som arbetar i skolan, kanske framför allt lärarna. Det krävs ett aktivt vuxenansvar, och det kommer att krävas konkreta förändringar både för att förebygga mobbning och våld och för att konkret och akut stoppa sådant när det förekommer.

Det finns många goda exempel som jag som skolminister fått ta del av. Det kan handla om att man arbetar med kamratstödjare, med jourhavande kompis i varenda klass och med förändringar i skolmiljön och i lärarens sätt att organisera sig och därmed når mycket goda resultat. Det är viktigt att vi kommer ihåg alla skolor som gör ett utmärkt arbete och som just nu är inne i ett intensivt förändringsarbete och når resultat när det gäller arbetet mot mobbning och våld. Men för den skull måste vi fortsatt ställa krav på de skolor som ännu inte nått dit.

Jag tror, liksom Margitta Edgren, att vi alla har anledning att reflektera över de våldsdåd som har inträffat i vårt samhälle. Med anledning av den debatt som förekommit, och som fortfarande förekommer, när det gäller nazisymboler, rasistpropaganda, våld och hot i skolan vill jag från denna talarstol säga att skolan aldrig någonsin stillatigande får acceptera att sådant förekommer i skolan.

Skolan är ingen värdeneutral plats, och skall inte heller vara det. Skolan har till uppgift att hävda människors lika värde, respekt för varandra och tolerans. Skolan skall arbeta för att dessa värden utvecklas. Skolan får därför aldrig någonsin ducka när grundläggande demokratiska värden ifrågasätts eller hotas.

Jag tror att skolans centrala roll för demokratin knappast kan överskattas. Men det är också viktigt att frågan om att värna och utveckla våra grundläggande demokratiska värderingar i samhället inte bara är en uppgift för skolan, även om skolans uppgift är stor.

Prot. 1995/96:8

13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Vi har alla – som politiker, som medborgare, som vuxna eller som föräldrar – ett stort ansvar både för att stärka skolans roll och möjligheter i detta arbete och för det arbete som skall bedrivas på annat håll.

Anf. 58 BEATRICE ASK (m) replik

Herr talman! Det skarpa uttalandet om att skolan inte får duka tycker jag att skolministern skulle tillställa landets rektorer. Jag blir väldigt bekymrad över att återkommande behöva läsa om hur man på olika håll försöker säga att det inte finns anvisningar eller försöker glida undan det civilkurage som jag tycker att den rektor gav uttryck för som köpte nya kläder till unga nazister. Sedan kan man i efterhand diskutera om åtgärden som sådan var bra. Men att man faktiskt reagerar och konkret gör något är centralt. Jag tror att skolorna behöver ha detta klart för sig.

Vidare är jag överraskad och även glad över att Ylva Johansson så varmt talar om föräldrarnas inflytande och att hon säger att det skall komma förslag i den riktningen. Jag hoppas att den positiva inställningen också kommer till uttryck när regeringen så småningom skall arbeta med frågor som gäller de fristående skolorna med anledning av den friskoleutredning som arbetar med detta.

Jag har förstått att Skolkommitténs första förslag blir en proposition till våren. Men jag har inte fått besked på de punkter där jag har en rad frågetecken, något som jag i mitt anförande inledningsvis gav uttryck för.

När får vi besked om yrkesläroutbildningen och om hur den kan moderniseras? När tar Socialdemokraterna ställning till skolstarten och grundskolans längd? Vad händer egentligen med arbetsgruppen för industriprogrammet, som faktiskt har sina problem? Vad tänker statsrådet göra åt de problem i den nya gymnasieskolan som artikuleras allt livligare?

Jag tillhör ju inte dem som tror på en återgång till den gamla gymnasieskolan, men det finns faktiskt ett antal bekymmer som måste hanteras – och det är bråttom!

Anf. 59 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! Jag instämmer i det som Beatrice Ask sade om att man aldrig får hänvisa till att det saknas anvisningar i arbetet för att värna och utveckla demokratin. Hur skulle det se ut i ett demokratiskt samhälle om man skyllde hot mot demokratin eller andra brister i demokratin på att det saknas anvisningar för hur man skall arbeta?

Skolan lider inte brist på anvisningar, och många skolor visar på gott civilkurage och stor idériedom när det gäller arbetet mot rasism och våld. Men det behöver spridas till fler skolor.

Jag skall svara på de konkreta frågorna.

När det gäller arbetsgruppen för industriprogrammet tror jag att Agneta Lundberg kommer att ge svar. Hon är nämligen ordförande i den arbetsgruppen.

När det gäller grundskolans längd har vi i budgetpropositionen aviserat, och det gäller fortfarande, att regeringen kommer att ta ställning

denna höst. Om regeringen bestämmer sig för att föreslå en tioårig grundskola kommer den propositionen under våren.

Utvecklingen inom gymnasieskolan följs på flera sätt av Skolverket, av en särskild arbetsgrupp som följer kursutformningen och av en parlamentarisk kommitté där också Moderaterna finns representerade. Vi väntar nu de första resultaten av de här olika utvärderingarna och uppföljningarna. När de kommer finns det anledning att ta ställning till resultaten därav.

Anf. 60 BEATRICE ASK (m) replik

Herr talman! Det är riktigt att det finns flera arbetsgrupper som följer utvecklingen. Även jag får naturligtvis information om vad som sker i de olika arbetsgrupperna. Redan i våras fick vi faktiskt konkreta förslag och synpunkter. Min fråga här var om statsrådet hade dragit någon slutsats av det.

Jag är litet bekymrad över rapporterna om att elever på yrkesinriktade program inte hänger med och att en del lärare propagerar för en återgång till kortare rent yrkesinriktade utbildningar. Vi måste hantera problemet för att det lyft som är idén med den nya gymnasieskolan skall kunna förverkligas. Men vi kan inte vänta hur länge som helst på alla utredningar som skall bli färdiga, utan vi måste ju tycka till.

Anf. 61 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! Med den förändringstakt som finns både i samhället och i skolan är det självklart fråga om en avvägning mellan den tid som behövs för att göra ordentliga utredningar och utvärderingar och den handlingskraft som måste visas, ibland innan utredningar är klara.

De problem som finns, framför allt när det gäller kärnämnen inom några av de nationella programmen, är en fråga som särskilt uppmärksammas av den parlamentariska kommittén. Just i dagarna kommer man att ha flera stora konferenser som röner stort intresse från lärare som arbetar i kärnämnen. Det skall bli mycket intressant att se vad som händer på de konferenserna.

Jag är också oroad över att det finns elever som säger att de nu inte klarar undervisningen i kärnämnen. Men än mer oroad är jag kanske över att det finns lärare och skolor som inte klarar av eleverna inom de programmen.

Anf. 62 MARIE WILÉN (c) replik

Herr talman! Det är som skolminister Ylva Johansson säger, nämligen att föräldrar tidigare har bemötts med krav som gör att de kanske känner att de inte duger eller inte har något att tillföra i skolan. Det har ju varit en väldigt stor tidsförändring, så det är viktigt att vi hänger med.

Jag har förhoppningar kring utvecklingssamtalen och den nya läroplanen, men jag är inte säker på att detta är tillräckligt. Jag har kamrater som har barn i skolan och som säger att det fortfarande är väldigt svårt att finna lyhördhet. Det går bra när det är fråga om mindre saker, men när det börjar bli kontroversiellt och när det handlar om maktför-

Prot. 1995/96:8

13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

hållanden blir det genast mycket besvärligare. Därför är det viktigt att ge föräldrarna ett starkt inflytande. Ger man inte maktredskapen blir det mycket svårt att komma vidare.

Jag tycker således att det är mycket positivt om det kommer förslag till våren. Jag utgår från, eller i varje fall hoppas, att de då innehåller mycket långtgående förslag.

Anf. 63 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! Nej – och där har Marie Wilén rätt – det räcker inte med utvecklingssamtal och en ny läroplan. Det finns mycket mer att göra när det gäller föräldrars inflytande i skolan. Det är helt riktigt att föräldrar ofta släppts in för synpunkter på sådant som inte är centralt i skolan. Men föräldrar vill ha inflytande över sådant som de frågar sina barn om när barnen kommer hem från skolan. Det kan gälla följande frågor: Hur har du haft det i skolan? Trivs du i skolan? Vad har du lärt dig?

Sådana frågor vill föräldrar ha ett inflytande över i skolan. Det är regeringens ambition att föräldrar skall få ett ökat inflytande över dessa områden.

Jag tror också att man av utvecklingen på andra områden kan se att engagemang ofta följer av att människor får ett ökat ansvar. Regeringen återkommer i de frågorna.

Anf. 64 INGER DAVIDSON (kds) replik

Herr talman! Jag tycker att mycket av det som statsrådet sade i sitt anförande var bra, och jag är glad för att det sades så tydligt. T.ex. gäller det att den svenska skolan inte skall vara värdenneutral. Vi har under väldigt många år haft en oerhört tam debatt när det handlar om hur vi skall förmedla värderingar till nästa generation. Att det sägs tydligt att skolan har den rollen, att föräldrarna har den rollen och att vi alla i samhället har den rollen, är något som vi kristdemokrater i alla år har efterlyst. Jag är därför glad för att detta sades så tydligt här i talarstolen.

En annan sak som också var bra är detta med att föräldrarna duger. Det är inte så konstigt att många föräldrar inte tror att de duger. I den allmänna opinionen och i debatten var budskapet under väldigt många år – det minns jag sedan jag själv hade småbarn på 70-talet: Du duger inte! Det behövs professionell personal för att ditt barn skall utvecklas på rätt sätt, för att det skall bli talutvecklat, för att det skall få social kompetens på alla andra områden osv. Det är klart att föräldrarna då inte plötsligt kan tro att de duger till att sitta och förhandla med lärare och rektorer. Det är sant att föräldrar duger, och föräldrainflytandet är en viktig del i utvecklandet av skolan.

Kartläggning talade Ylva Johansson också om. Kommer statsrådet att ta initiativ till en kartläggning nu, eller pågår det en sådan redan? Jag tycker att detta är oerhört viktigt för att vi skall komma vidare när det gäller hur skolorna klarar mobbning och andra problem.

Min sista fråga gäller segregationen som jag tog upp i mitt huvudanförande. Vad är på gång där?

Anf. 65 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! Jag vill börja med det sista. När det gäller arbetet mot segregation, behövs det åtgärder på många områden. När det gäller skolans område, pågår det just nu ett forsknings- och utbildningsprogram på Skolverket som har precis denna inriktning och vars resultat vi noga följer.

Sedan gäller det kartläggning av mobbning och våld i skolorna: Det är möjligt att det skulle vara aktuellt på nationell nivå, men jag tror att det viktigaste är att skolledarna i varje skola kartlägger situationen på sin egen skola. Vi vet ju alla att skillnaderna är stora. Det spelar stor roll om man gör någonting aktivt i skolorna eller om man ännu inte har gjort det.

Den kartläggningen, som sker på varje skola, tror jag är den viktigaste. Jag tror att det viktigaste som vi nu skall göra från den politiska styrnivåns sida är att på olika sätt uppmuntra, initiera och stödja utvecklingen av arbetet mot mobbning, våld och trakasserier i skolan. Skolorna behöver ingjutas mod och få stöd i det arbetet.

Anf. 66 INGER DAVIDSON (kds) replik

Herr talman! Självklart skall varje skola kartlägga sina egna problem. Det har de också fått i uppdrag att göra. Det fick de redan under den föregående regeringen och det arbetet pågår nu. Men jag menar att Skolverket och regeringen också behöver få veta hur tillståndet är. Jag undrar om det inte är dags att börja med en planmässig tillsyn också av den offentliga skolan för att vi som skall fatta beslut, som skall kunna debattera om de här frågorna och som skall gå in och stödja de vuxna i skolorna skall veta hur förhållandena är också vid de enskilda skolorna. Jag tror inte att det ena skall utesluta det andra – tvärtom!

Jag skulle också önska att Ylva Johansson blev ännu tydligare i den just nu mycket aktuella debatten om nazistsymboler. Jag tycker att vi här i riksdagen skall uttala att lärare och skolledare har rätt att förbjuda denna typ av symboler i skolan. Jag skulle vilja ha ett tydligt uttalande från Ylva Johansson om det.

Anf. 67 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! När det gäller det konkreta arbetet i skolan för att hävda och utveckla våra grundläggande demokratiska värderingar och att alltid reagera på och motverka nazistsymboler och andra hotande, rasistiska eller icke-demokratiska uttryck måste man använda sig av flera olika sätt på de konkreta skolorna. Jag tror att det viktiga stöd som vi kan ge är att uppmuntra det arbete som redan bedrivs på en del skolor och ingjuta mod bland dem som ännu inte bedriver det.

Jag tror att det finns många olika sätt att bedriva det arbetet på. Jag tror också att det är viktigt att det bedrivs på ett sådant sätt att det har stöd av de elever och av all den personal som finns på skolan. Det skall inte enbart ske utfärdanden från skolledningen, även om denna självklart har det övergripande och avgörande ansvaret.

När det sedan gäller utvärdering och tillsyn av den offentliga skolan så kan jag säga att det finns en planmässig sådan som Skolverket an-

Prot. 1995/96:8

13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

svarar för. Den kommer att ge resultat nästa gång man presenterar sin rapport som heter Bilden av skolan.

Anf. 68 GUNNAR GOUDE (mp) replik

Fru talman! Ylva Johansson tillgrep knepet att säga att jag inte hade läst regeringsförklaringen. Den typen av argument brukar inte komma från henne. I regeringsförklaringen står det när det gäller skolan: "När en ung människa lämnar skolan med otillräckliga kunskaper är det inte bara en katastrof för individen. Det är även ett oansvarigt resursslöseri för samhället. Målet är att *alla* ungdomar skall lämna skolan med tillräckliga kunskaper och färdigheter. Det kräver en gemensam skola och en kvalitetshöjning i grundskolan och gymnasieskolan genom bl.a. förbättrade kunskaper i svenska, informationsteknik, naturvetenskap och teknik." Vidare står det i regeringsförklaringen:

"Sverige skall konkurrera med välutbildad arbetskraft inom alla samhällssektorer. Kvaliteten i grundutbildningen och vuxenutbildningen är avgörande."

Det är allt som står om skolan, så det var lätt att läsa upp. Det ligger en fara i att ensidigt betona kunskapskraven. Det är ju just de klumpigt utformade kunskapskraven i form av målrelaterade betyg för dem som går de yrkesförberedande programmen som är en av de stora stötestenarna. Grundskolans – och till viss del gymnasieskolans – problem är inte kunskapsproblemet. Vi måste ta upp alla de andra frågorna: demokratin, självtilliten, tryggheten, förståelsen av vars och ens plats i en världsbild som är så förvirrad som den vi har i dag.

Det finns alltså många andra viktiga punkter som borde ha tagits fram i regeringsförklaringen för att denna rätt skulle ha speglat de problem som framför allt grundskolan och gymnasiet har i Sverige i dag.

Så vill jag bara tillägga att när jag hör Ylva Johansson tala om de här frågorna är jag glad att socialdemokratin rymmer många olika aspekter. Jag håller med om i stort sett allt som Ylva Johansson här säger från talarstolen.

Jag kan avsluta med säga att vi är glada att det mobbningsprogram som vi gemensamt har arbetat för nu har gått igenom. Det finns ett mobbningsprogram i varje skola i Sverige.

Anf. 69 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Fru talman! Nej, jag sade inte till Gunnar Goude att han inte hade läst regeringsförklaringen. Men om han anklagar regeringen och regeringsförklaringen för att enbart se utbildning som någonting som gynnar företagen och tillväxten har han faktiskt lyssnat dåligt. Det visade sig sedan när Gunnar Goude läste ur regeringsdeklarationen att han kanske inte har gjort det.

Man kan inte skilja kunskapskraven från de andra frågorna. Den elev som lämnar skolan utan tillräckliga kunskaper – vilket i sig är ett enormt problem – gör det i allmänhet också med ett dåligt eller knäckt självförtroende och med uppfattningen om sig själv att han eller hon inte duger, att han eller hon inte räcker till och att lärande inte är någonting för just honom eller henne.

Att reparera kunskapsbrister från grundskole- eller gymnasietiden kan vara mycket arbetskrävande och det kan ta lång tid, men att reparera ett knäckt självförtroende eller en dålig självbild kan ta hela livet. I det avseendet är det verkligen en katastrof för individen och ett resurs-slöseri för samhället.

Jag tror egentligen att vi är överens om att vi kan bli bättre i den svenska skolan. Vi måste skapa en skola där ingen elev blir förlorare utan där alla får en chans att utvecklas och där alla får lägga grunden till en fortsatt utveckling. Den grunden måste till en del bestå av goda kunskaper, men möjligheten att skaffa sig goda kunskaper hänger intimt samman med klimatet i skolan, vilket självförtroende man känner, om man bemöts med respekt och om man får en chans att själv vara med och påverka och vara delaktig i sin egen utbildning.

Anf. 70 GUNNAR GOUDE (mp) replik

Fru talman! Tack för de orden! Det var väl bra att det blev sagt. Bristande kunskaper är alltså det sekundära problemet.

Det primära problemet är alla de orsaker som finns till att elever inte kan tillägna sig de här kunskaperna. Det är hela den grupp av sociala orsaker som Ylva Johansson nämner. Det är kanske där som signalerna till skolorna bör sättas in, alltså inte på symtomen utan på sjukdomen.

Men vi är totalt överens. Det är meningslöst att vi tar upp en debatt i den här frågan, för Miljöpartiet drar på den här punkten åt helt samma håll som Ylva Johansson. Socialdemokratin känner jag mig däremot litet mer tveksam inför.

Anf. 71 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Fru talman! Som jag sade i mitt anförande tror jag att det är viktigt att vi politiker visar att vi bryr oss om vad som händer i skolan och hur man arbetar i skolan, även om det inte är eller bör vara vår uppgift att gå in och reglera hur man skall arbeta.

Ofta leder ett dåligt självförtroende hos barn och ungdomar till sämre kunskaper. Det finns också exempel där man kan se att om dåliga kunskaper, t.ex. läs- och skrivsvårigheter, bemöts fel i skolan kan det få förödande konsekvenser när det gäller just självförtroende och självtillit. Här behövs ett arbete på flera plan.

Anf. 72 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik

Fru talman! Visserligen berörde skolministern inte vuxenutbildningen och kompetenshöjningen särskilt mycket i sitt anförande. Jag hoppas ändå att jag kan få ställa några frågor i anslutning till detta.

Kompetenshöjning nämns ofta som en åtgärd mot arbetslöshet. Men i våras beslutade regeringen att drastiskt skära ned studiestödet, det s.k. svux och svuxa, till de vuxenstuderande genom att ta bort barnstillägget och utan att kompensera de studerande genom höjda ersättningsnivåer.

Nu skulle jag vilja fråga skolministern, som då deltog mycket aktivt i debatten, om hon har någon uppfattning om hur detta beslut har påverkat förhållandena i komvux och på folkhögskolor nu till hösten. Jag

Prot. 1995/96:8

13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

tänker på antalet studerande: Är de fler eller färre än föregående år? Hur har beslutet påverkat studieavbrotten, har de ökat eller minskat? Om det finns studieavbrott, vilka kan orsakerna till dessa eventuellt vara?

Anf. 73 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Fru talman! Jag vill protestera litet mot bilden av att regeringen så drastiskt har försämrat studiestödmöjligheterna för dem som studerar med svux och svuxa. Trots att det har skett nedskärningar som överensstämmer med de besparingar som har gjorts inom a-kassan är svux och svuxa fortfarande ett relativt generöst studiestödssystem.

Borttagandet av barntillägget har självklart inneburit stora svårigheter för många av dem som hade det stödet tidigare. Men vi måste också komma ihåg att det är en stödform som inte har någon motsvarighet i andra system som ligger på samma nivå som svux och svuxa. Jag tänker särskilt på a-kassan. Regeringen har faktiskt sett till att många fler har kunnat få del av studiestödet med svux och svuxa just för att fler skall kunna delta i vuxenutbildning och kompetenshöjning.

Frågan om statistik över vad som har hänt efter de förändringar som har gjorts, om det har blivit fler eller färre studerande, går ännu inte att svara säkert på, eftersom just innevarande vecka, vecka 41, är mätvecka för komvux. Det är denna vecka man mäter hur stort deltagandet är och hur många studerande det finns. Först efter det kan vi svara säkert.

Vi kan få indikationer på detta genom att se hur studiestöd fördelas och utbetalas. Om man tittar på de indikationerna tycks det inte vara så som en del har befarat, att det skulle ha blivit en mindre andel kvinnor som tar del av svux och svuxa och därmed också deltar i utbildning. Säkert kommer vi inte att veta detta förrän vi har undersökt vilka som faktiskt deltar i utbildning.

Anf. 74 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik

Fru talman! Jag skulle vilja säga så här till skolministern: Med a-kassa behöver man inget barntillägg, för då är man hemma med sina barn. Svux och svuxa innebar ett barntillägg på 1 000 kr, och jag kallar faktiskt borttagandet av det ganska drastiska försämringar. 1 000 kr i månaden per barn är för många väldigt mycket pengar.

Jag skulle vilja ge skolministern några små bilder. Jag tycker nämligen att det här är en mycket viktig fråga, och jag har vänt mig till några kommuner och frågat både folkhögskolor och komvux hur det ser ut. Jag gör inget anspråk på att det här skall vara någon vetenskaplig undersökning, men det kanske kan ge några bilder.

Låt mig få berätta från Eskilstuna, en kommun med 90 000 invånare, låg utbildningsnivå, lågt löneläge, 20 % invandrare och allmänt ansedd som socialt tung. Den här hösten har nedgången i grundutbildningen varit mycket stor hos komvux, ca 20 % fler avhopp sker varje dag. Det är på grund av barntilläggets borttagande, och det drabbar särskilt de ensamstående kvinnorna.

Från Gävle: Totalt sett har det inte blivit färre studerande, men medelåldern har sjunkit. Det är en tendens som tydligt visar sig bland de 30 kommuner jag varit i kontakt med. Rektorn och studievägledarna anser att avhoppen har blivit fler än normalt och att ekonomin är orsaken. Visserligen saknar man detaljerad statistik, men förlorarna i det nya systemet anser man är de ensamstående föräldrarna.

Uppgifterna från en liten kommun, Nordsjö kommun, visar att antalet studerande har gått ned med 50 %, vilket helt beror på det minskade studiestödet. Dessutom avstod en del från att söka utbildning vid komvux då det redan hade framkommit att barntillägget skulle tas bort.

I en bygd med så stor arbetslöshet, 225 stycken öppet arbetslösa i en kommun med 4 995 personer, är det här mycket svårt.

Jag skulle kunna fortsätta med kommun efter kommun, Simrishamn, Örebro, osv. Svaren härifrån är entydiga.

Anf. 75 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Fru talman! Vi vet ju att vi har stora skillnader mellan olika människor i vårt land och att det finns ganska stora klyftor i de levnadsförhållanden som man har att leva under också i vårt land. Det innebär bl.a. att många ensamstående familjer, framför allt kvinnor som har ett eller fler barn, lever under knappa förhållanden. Särskilt gäller detta om man innan man börjar studera antingen inte har haft någon fast inkomst under lång tid eller har haft en mycket låg inkomst, kanske beroende på deltidsarbete.

Dessa familjer lever redan och har länge levt på marginalen. För de familjerna har naturligtvis borttagandet av barntillägget i vissa fall kunnat ge ganska svåra effekter. Regeringen har därför tillsatt en särskild arbetsgrupp som tittar på förhållandena för de ensamstående kvinnor med barn som det framför allt handlar om.

Men det är inte i första hand en fråga som bör lösas inom ramen för studiestödssystemet, utan genom andra delar av politiken.

Anf. 76 MARGITTA EDGREN (fp) replik

Fru talman! Får jag börja med att instämma i vad Beatrice Ask sade i sitt anförande, att det skulle vara intressant att i en allmänpolitisk debatt få diskutera utbildning och skolpolitik tillsammans med andra framtidsfrågor och inte allra sist på en fredag.

Jag vill naturligtvis hålla med Ylva Johansson om, och det gör väl alla här, att det inte finns några enkla lösningar för det vi nu diskuterar: innehållet i skolan, demokrati och uppfostran till en människosyn som vi vill se i framtiden. Den knappen finns inte.

Det ser vi inte minst av den skrift vi fick i veckan som gick från Forskningsrådsnämnden, Det obegripliga våldet. Där finns många artiklar som just visar på att det är mångfacetterat, att det har olika ursprung och orsaker och att det också måste hanteras och bemötas på många olika sätt.

Jag tycker att det litet grand har vuxit fram att det skulle finnas ett motsatsförhållande mellan att ha ordentliga kunskaper och att ha alla de andra värden vi diskuterar. Det tror jag är viktigt att vi klargör. I dag

Prot. 1995/96:8

13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

kanske man på vissa skolor avsätter alltför mycket energi och tid för att diskutera och undervisa i de rena kunskapsämnena och avsätter för litet tid för det vi nu talar om, hur de ungdomar och barn vi har blir medborgare i det samhälle som vi vill se i framtiden.

Sedan pratade vi också om föräldrar som tillgång. Ja, attityderna är verkligen annorlunda i dag. Min lilla Disa, mitt barnbarn, har just börjat skolan. Jag, som farmor, har redan varit i hennes skola fyra fem gånger. För 20–25 år sedan, när mina barn började, väntade man på att bli kallad.

Jag vill upprepa min fråga till Ylva Johansson: Vet alla föräldrar om att skolan i dag är öppen för besök och för aktivt deltagande? Jag tror faktiskt inte det.

Anf. 77 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Fru talman! Som Margitta Edgren säkert är medveten om kan jag inte svara för vad alla föräldrar vet. Men jag tror att det behövs ytterligare insatser för att ingjuta mod i föräldrar att ta sin del av ansvaret i skolan. Det behövs också ytterligare information.

Regeringen har anslagit särskilda medel till föreningen Hem och skola just när det gäller information till alla föräldrar om vad de nya läroplanerna och det nya styrsystemet i skolan innebär. Det är en förutsättning för att man skall kunna vara delaktig, dock inte den enda.

Anf. 78 MARGITTA EDGREN (fp) replik

Fru talman! Det är ju bra. Men vore det inte en vits med att det, nu när vi har så stora förväntningar på föräldrarna och när det är så genomgripande förändringar på gång, gick ut information direkt från departementet eller från Skolverket till alla som är berörda?

Anf. 79 TORGNY DANIELSSON (s)

Fru talman! Vår grundskola är en av samhällets största mötesplatser. Dit kommer dagligen över en miljon barn och vuxna. Dessutom är det en nästan lika stor grupp av föräldrar som är mer eller mindre delaktiga och påverkade av det som händer i skolan. Kvaliteten på och innehållet i dessa möten och händelser i skolan är viktiga för mig som individ – eller som elev – men det påverkar naturligtvis även utvecklingen av framtidens samhälle, arbetsliv och de tillväxtmöjligheter som finns för näringslivet.

De upplevelser, kunskaper och värderingar som jag som barn får med mig från skolan ut i samhället har en avgörande betydelse för hur jag kommer att hantera olika situationer som jag ställs inför, både som barn och senare som vuxen. Det innehåll som skolans vardag har bidrar till att forma den roll i och den relation till samhället som jag kommer att ha senare i livet.

Frågan är: Kommer jag att bli en samhällsbyggare, eller kommer jag att bli en värsting, som otrygg, osäker och full av vanmakt kommer att ägna mig åt kriminalitet, vandalisering och knivslagsmål?

Det stora flertalet av oss går, och har gått, igenom skolan med stort utbyte och med stor glädje. Där har vi mött både vuxna och kamrater

som på olika sätt har bidragit till att vi utvecklats till att bli harmoniska och trygga, att vi har fått självförtroende och till att vi har utvecklat sociala kompetenser, språk, förmåga till inläring och mycket mera. Detta har gjort det möjligt för oss att växa som människor.

Skolan har på olika sätt bidragit till att ge oss en fördjupad livskvalitet och en grund för ett livslångt lärande. För andra, om än en betydligt mindre grupp, har skolan varit ett misslyckande och utgjort en grund för ett livslångt lidande. För det innebär ett handikapp och ett lidande att inte ha kunnat förvärva de grundläggande kunskaperna och färdigheterna som grundskolan kan och skall bidra till att utveckla. Problemen och lidandet kan komma att bli livslångt då man t.ex. som lågutbildad ständigt riskerar att ställas utanför när man söker arbete.

De som riskerar att slås ut får inte lämnas åt sitt öde med motiveringen att de är svaga eller bråkiga eller att medelprestationsresultatet för klassen ju ändå är bra. Skolan har en skyldighet att anpassa sina resurser så att den kan tillmötesgå varje barns behov.

Resurserna behöver inte alltid handla om mera pengar, utan de kan lika gärna innebära ett bättre utnyttjande av all personal inom skolan, att tillföra nya yrkesgrupper, att se eleverna som resurser för varandra eller en ökad föräldramedverkan.

Fru talman! Framtidens arbetsmarknad innebär att vi ständigt måste inhämta nya kunskaper för att kunna vara kvalificerade för nya arbetsuppgifter. Vi riskerar att få ökade klassklyftor mellan dem som har och dem som inte har förutsättningarna att utvecklas i takt med arbetsmarknadens krav.

Vi riskerar också att få svårigheter att försörja de delar av näringslivet som efterfrågar kvalificerad kompetens som bygger på högre utbildning. Därigenom kan vi förlora många möjligheter till tillväxt i näringslivet, en tillväxt som vi så väl behöver för att kunna utveckla välfärden.

Redan i dag kan vi se att antalet kvalificerade lediga arbeten är fyra till fem gånger fler än antalet kompetenta nyutträdande arbetssökanden. Mycket av den återkommande yrkesmässiga kompetensutvecklingen kommer företagen själva att bedriva eller som uppdragsutbildning. Detta ställer stora krav på att deras medarbetare har goda förutsättningar för inläring. Arbetsgivarna vill ha anställda som har god förmåga att uttrycka sig muntligt och skriftligt, som kan läsa och förstå instruktioner – helst även på engelska – och som kan göra beräkningar. Men det som kanske är mest intressant är att de anställda har förmåga att arbeta såväl självständigt och ta ansvar som att de kan samarbeta med flera, enskilt eller som deltagare i grupper.

En plan för ett nationellt kunskapslyft behövs, och det är viktigt att den har en långsiktig ambition. Grunden för ett livslångt lärande läggs i dag i grundskolan för dem som skall vara yrkesverksamma in på 2050-talet. Det är en spännande utmaning för skolan där det gäller att vara lyhörd och att ständigt diskutera innehåll och kvalitet.

Skolan behöver enligt min mening tillföras mer av kompetens och metoder som inriktas på elevernas personliga utveckling och sociala förmåga. Det handlar om att vidareutveckla en pedagogik som utifrån

Prot. 1995/96:8

13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

att sätta det enskilda barnet i centrum stimulerar till att det aktivt använder sina resurser och förmågor till att bli herre över sin egen vardag – i hemmet, i skolan och ute i samhället – och därmed också över sin egen inläring.

Elevers och föräldrars möjlighet till delaktighet och ansvar är en resurs som skolan inte har råd att undvara. Därför är det viktigt att metoder utvecklas för detta. Förskolan har i dag redan lång erfarenhet, och det är därför spännande att följa effekterna av de olika integrationer mellan förskola och grundskola som görs på olika håll i landet.

Höjningen av kvaliteten i grundskolan och ambitionen att skapa ett nationellt kunskapslyft för tillväxt hör enligt min mening intimt samman. Det är därför viktigt att de kommittéer som nu arbetar – ”Kommittén om det inre arbetet i skolan” och kommittén ”Ett nationellt kunskapslyft för vuxna” – stimulerar varandra och skapar en övergripande samsyn.

Fru talman! Vi ser med spänning fram emot att få ta del av dessa kommittéers arbete.

Anf. 80 MARGITTA EDGREN (fp) replik

Fru talman! Torgny Danielsson talade om att det kanske inte alltid behövdes mera pengar. Då skall vi komma ihåg att riksdagen anslår i genomsnitt 20 % av de pengar som skolan använder. Resten, dvs. 80 %, utgörs av kommunala medel. Det är alltså de kommunala politikerna som måste våga och vilja att prioritera skolan. Något tjusigt kommunalt bygge får kanske stryka på foten för att skolan behöver mera pengar för att nå de mål som vi alla är överens om. Då måste kanske också vi som sitter här som skolpolitiker på heltid vara de modellerna och stöd för våra kommunalpolitiker som de tydligen behöver. Jag vill att vi inte skall glömma bort att det förhåller sig så.

Anf. 81 TORGNY DANIELSSON (s) replik

Fru talman! Det är riktigt som Margitta Edgren säger, att det är betydelsefullt att vi kan utgöra ett stöd för de kommunalpolitiker som finns ute i skolstyrelser och i barn- och ungdomsnämnder. Men de absolut viktigaste möjligheterna som vi kan ge dem är att vi på ett aktivt sätt arbetar för att skapa ökad sysselsättning och därmed ökar ju också skattebasen för kommunerna. Då får de mera pengar att fördela över huvud taget.

Anf. 82 NILS-ERIK SÖDERQVIST (s)

Fru talman! Jag vill börja med att citera Sandro Key Åberg: ”De som gått före dig går också i dig ... Hur kan du välja din framtid om du inte väljer ditt förflutna”

Det var genom folkbildning och självorganisering som folkflertalet växte i delaktighet och kunskap. Det var detta verktyg i verkstygslådan som så aktivt bidrog till byggandet av folkhemmet och den svenska välfärden.

Det är nu dags att slipa upp verktyget, inte för att gräva ner oss i de förflutnas mossor och bli de beståendes försvarare utan för att möta ett

föränderligt samhälle som i dag genomgår en strukturförening och arbetslöshet som vi inte upplevt sedan 30-talet.

Det är därför viktigare än någonsin att vi nu åstadkommer en nationell samling kring ett långsiktigt och uthålligt program för bildning, kunskap och kompetens.

Jag är övertygad om att det är många orter och regioner i vårt land som med ett sådant program i händerna skulle åstadkomma regional utveckling, tillväxt och på sikt arbete åt alla. En sådan är min egen hemregion fyrstad och Dalsland.

Fru talman! I januari i år talade jag om fyrstad som en region i vårt land som drabbats hårdast av öppen arbetslöshet. På några år försvann 14 000 jobb. När man nu tittar på gruppen långtidsarbetslösa är läget dramatiskt. I fyrstad har på bara ett år antalet långtidsarbetslösa ökat med 20 % för att nu vara närmare 4 000 personer. Detta går helt på tvärs med den nationella utveckling som ju uppvisar en viss minskning av långtidsarbetslösheten. Också ungdomsarbetslösheten är vid en nationell jämförelse mycket hög i fyrstadsregionen.

Fyrstad som av tradition tillhört Sveriges starkaste industriregioner har i dag en avancerad industriell kompetens men också en allt större grupp arbetslösa som saknar yrkesutbildning.

Skall vi klara av att hävda oss som industrination och industriregion, måste många fler kvinnor få gedigna kunskaper inom teknik och naturvetenskap. Skall vi någonsin uppnå jämställdhet mellan män och kvinnor, måste kvinnorna bryta in på mansdominerade yrkesområden och tvärtom. Teknikstugan i Alingsås är ett bra exempel på hur man kan öka kvinnornas teknikintresse.

I vår region är det fler som saknar eftergymnasiala studier än i landet i dess helhet. Gruppen människor som enbart genomgått folkskola eller grundskola är större i vår region.

Koncentrationen till få produkter, företag och branscher är tillsammans med omfattande utslagning av arbetsintensiv verksamhet en av huvudanledningarna till den mycket svåra arbetsmarknadspolitiska situationen.

Fru talman! Det är därför glädjande att kunna konstatera att strukturprogrammet för mål 2-regionen fyrstad nu har godkänts av EU-kommissionen. Särskilt roligt är det naturligtvis att fyrstads strukturprogram har fått EU-kommissionens omnämnande som ett av de bästa programmen som kommit in till EU.

Dessutom skall nämnas att norra Bohuslän och Dalsland, som gränsar till fyrstadsregionen, också har godkänts som mål 5 b. Regionen berörs också av mål 5 a, 3 och 4.

Även om strukturprogrammen kommer att bidra till ökad kompetens och kunskap, kan inte enbart strukturprogrammen åstadkomma det långsiktiga och nödvändiga kunskapslyftet för regionen. Fyrstad är med sin höga arbetslöshet nu den mest drabbade regionen bland alla stödområden i landet. Här behöver därför strukturprogrammen kompletteras med ett program för en långsiktig och uthållig satsning på bildning, kunskap och kompetens.

Prot. 1995/96:8

13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Fru talman! I min hemregion fyrstad och Dalsland finns, som på många andra håll, det fria och frivilliga folkbildningsarbetet representerat av bl.a. studieförbund och folkhögskolor. Dessa bildningsorganisationer kan spela en betydligt större roll än hittills för att höja den allmänna bildnings- och kunskapsnivån och därmed förbereda för högre studier. Här behöver kortsiktiga arbetsmarknadspolitiska åtgärder ersättas med ett nationellt långsiktigt och uthålligt bildnings- och kunskapslyft.

I regeringsförklaringen markerades att distansutbildning och informationsteknik skall utnyttjas för att öka tillgänglighet och kvalitet. Högskolans roll för fortbildning och vidareutbildning skall vidgas och kvaliteten stärkas. Fyrstadsregionens kunskapsbehov och HTU:s, Högskolan Trollhättan Uddevalla, erfarenheter och nära kontakter med arbetslivet, kommunerna och länsstyrelserna ger högskolan goda förutsättningar att klara ett sådant uppdrag. Bl.a. kan nämnas att HTU byggt upp ett avancerat system för distansutbildning med hjälp av telebildteknik. Högskolan har sedan starten 1990 byggt upp en god grund för att utveckla en regionalt förankrad högskola med kvalitet. HTU är en av landets minsta högskolor och kan inte spela den roll som förväntas i regionen. Därför måste resurser för högre utbildning och forskning nu fördelas på ett sådant sätt att högskolan i fyrstad får samma förutsättningar som övriga mindre högskolor.

I dag pågår en diskussion om att anordna yrkeshögskoleutbildningar. Motivet för detta är viktigt. Men en ny organisation bör enligt min uppfattning inte byggas upp för en sådan utbildning, utan ett sådant uppdrag bör i stället åläggas den nuvarande högskoleorganisationen. Om en försöksverksamhet övervägs kan fyrstads högskola vara väl lämpad för en sådan. HTU har flerårig erfarenhet av s.k. COOP-utbildningar, dvs. en varvad teoretisk utbildning med företagsförlagd och företagsfinansierad praktik.

Vårdhögskolan är en annan utbildning som har stor betydelse. Jag vill lyfta fram två ting från fyrstadsregionen som har både regional och nationell betydelse. Det ena är samverkansformen mellan Bohuslänstingets vårdhögskola i Uddevalla och Älvsborgs läns landstings vårdhögskola i Vänersborg. Det andra är erfarenheterna från ett spännande program i hälsovetenskap som ger 120 universitetspoäng.

Slutligen, fru talman, vill jag också nämna Stenebyskolan i Dalsland. Det är en fristående konsthänverksskola med kompetens och kvalitet som nu bör ges möjligheter och förutsättningar att organiseras som högskoleutbildning.

I fyrstad och Dalsland finns en bildnings- och kunskapsvision. Regionen kan klara kompetenslyftet om vi nationellt är beredda att sätta ett uthålligt och brett program för bildning, kunskap och kompetens.

Anf. 83 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s)

Fru talman! Tillväxt är ett ord som under årens lopp blivit hemtamt i detta rum och som i denna allmänpolitiska debatt studsat från vägg till läktare, ekat ur mikrofonerna och ofta förekommit i protokollssidor och tidningsblad.

Tillväxt är att växa, att växa till, att växa till sig, att ge varje människa rätt och möjlighet att växa, utvecklas och att välja bland de oändliga möjligheter till ständig förnyelse, vidareutveckling och kunskap som dagens samhälle erbjuder. Det är för mig tillväxtens innersta väsen och källan till ett samhälles blomstring och livskraft.

Alla analyser som gjorts och görs kring framtiden mynnar gemensamt i ett enormt behov av och krav på nya kunskaper, nya erfarenheter och ny kompetens, som vi behöver för att kunna garantera hela samhällets tillväxt.

Mitt i denna värdegemenskap vad gäller tron på kunskap och kompetens som den viktigaste faktorn för en framtida tillväxt låter vi begåvning och viktiga erfarenheter gå förlorade genom den sociala snedrekrytering till högre studier som fortfarande är så markant och vanlig att den kan uppfattas som accepterad och naturlig.

Det har alltid funnits problem och brister i vårt utbildningsväsende. Men med de krav som samhället i dag ställer på både kvantitet och kvalitet vad gäller utbildning växer bristen till en belastning, vilken bromsar den utveckling mot kunskapssamhället som vi alla ser som nödvändig för fortsatt och utvecklad välfärd.

Denna snedrekrytering bromsar också alltför många enskilda människors möjligheter att nå den trygghet som följer av att man känner att man utvecklas i den takt som krävs för att kunna stanna kvar på en arbetsmarknad, där omställning och förnyelse är ledorden.

Samtidigt ökar denna sociala snedrekrytering klyftan mellan de grupper som i generation efter generation varit i utvecklingens centrum och de grupper som i generation efter generation tenderar att komma allt längre bort från detta centrum.

Utredningen Ursprung och utbildning – social snedrekrytering till högre studier, som publicerades 1993, har gett ett mycket gott signalment på detta problem.

Den sociala snedrekryteringen ser enligt denna utredning ut på följande sätt:

Bland barn till högre tjänstemän fortsätter ca 45 % till traditionella universitetsstudier och ca 55 % till högskolestudier. Bland barn till okvalificerade arbetare fortsätter 7 % till traditionella universitetsstudier och 13 % till högskolestudier.

Detta samband mellan socialt ursprung och utbildning är i stort sett detsamma oberoende av kön. Detta samband är i stort sett detsamma oberoende av bostadsort, oberoende av nationalitet och oberoende av om det funnits en eller två föräldrar i familjen. Ja, detta samband är i stort sett detsamma även oberoende av tidigare skolprestationer.

Fru talman! I våras stod jag i denna talarstol och talade mig varm för ökad jämställdhet i utbildning och forskning. Jag tycker att det nu är dags att starta debatten om hur vi på sikt skall kunna minska den sociala snedrekryteringen till högre studier. Jag tror att vi i den debatten kommer att röra vid grundförutsättningarna för ett livslångt lärande omfattande alla. Det tror jag blir en mycket viktig del i tillväxtdebatten.

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Anf. 84 SONJA FRANSSON (s)

Fru talman! Sverige befinner sig i ett skede av snabb strukturomvandling. På kort tid har vi tagit steget in i ett kompetenssamhälle, där det är mycket svårt för den som saknar specialutbildning och kvalificerad erfarenhet att få ett jobb.

Ny teknik och nya produktions- och organisationsformer gör att de som är lyckliga nog att ha ett jobb ständigt måste vidareutbildas för att hänga med i utvecklingen.

Den snabba förändringstakten ökar riskerna för utslagning med personliga tragedier och stora kostnader för företag och samhälle som följd.

Statistiken talar sitt tydliga språk. Under perioden 1987–1993, alltså under sex års tid, försvann drygt 700 000 jobb för personer med högst nioårig utbildning och ytterligare 100 000 jobb för personer med högst tvåårigt gymnasium. Under samma tid tillkom 175 000 jobb för personer med akademisk utbildning. Detta ger en koncentrerad bild av de senaste årens enorma strukturomvandling inom både privat och offentlig sektor. Som exempel kan nämnas att andelen kortutbildade inom offentlig sektor i flera län har minskat med hela 40 %.

Kompetenströskeln för att komma in i arbetslivet har drastiskt höjts på några få år. 1989 fick 72 % av eleverna från gymnasieskolans sociala linje jobb direkt efter skolan. 1993 hade siffran sjunkit till 12 %. Det går inte längre att välja gymnasieinriktning enbart efter intresse och hoppas på att arbetsmarknaden står öppen.

Studievägledare och arbetsförmedlare har ett stort ansvar för att ge eleverna korrekt information om vilka utbildningar som leder till jobb på framtidens arbetsmarknad. Högskoleverket, Skolverket och AMS måste samordna och förbättra sin information på detta område.

Fru talman! Vårt stora problem just nu är att vi befinner oss i en situation med både hög arbetslöshet och brist på kvalificerad arbetskraft. Vi får inte lura oss själva att tro att konkurrensfördelarna av den låga kronkursen skall hjälpa oss särskilt länge till. Satsningar på kvalificerad utbildning och kompetensutveckling har en nyckelroll i en politik för den ökade konkurrenskraft som är nödvändig för att Sverige även i fortsättningen skall vara ett välfärdssamhälle.

Frågan är då hur denna utbildning skall organiseras och vem som skall betala. Den länge framgångsrika svenska modellen innebär att den offentliga sektorn svarar för såväl grundutbildning och yrkesutbildning som arbetsmarknadsutbildning.

Företagen har länge kunnat räkna med att det alltid finns tillgång på väl kvalificerade sökande och att samhället tar ansvar för omskolning av arbetskraften i samband med strukturomvandlingar. Man har kunnat begränsa sina investeringar till produktionsanläggningar och maskiner. I den svåra samhällsekonomiska situation som landet nu befinner sig i är detta inte längre möjligt. Det är nödvändigt att tänka i nya banor.

Fru talman! Samtidigt som stat och kommuner måste göra stora besparingar för att få balans i ekonomin redovisar exportföretagen rekordstora vinster, till stor del på grund av den låga kronkursen. Under

en femårsperiod fram till 1999 väntas storföretagen tjäna sammanlagt 750 miljarder kronor före skatt. Det är en ofattbart stor summa.

Vad används då dessa pengar till? För en tid ökade investeringarna i Sverige. Men nu tycks investeringsströmmarna ha vänt ut ur Sverige igen. Svenska företag investerade förra året 45 miljarder kronor utomlands.

Fru talman! Det är nödvändigt att de vinstrika företagen nu tar sin del av ansvaret för Sveriges långsiktiga kompetensutveckling och börjar använda en del av dessa pengar för investeringar i utbildning. Det är inte längre rimligt att företagen kastar ut överbliven lågutbildad personal i samband med effektiviseringar och överlämnar hela ansvaret för omskolning och vidareutbildning till samhället.

Det räcker emellertid inte att företagen tar ökat ansvar för kompetensutvecklingen av den egna personalen. Stora utbildningsbehov finns även hos t.ex. underleverantörer, som varken har ekonomiska eller organisatoriska resurser för att klara av nödvändiga satsningar. Precis som fallet är i Japan borde storföretagen börja känna ansvar för kompetensutvecklingen även för alla de mindre företagen, de som i realiteten utgör viktiga led i produktionskedjan.

Fru talman! För någon månad sedan gjorde jag ett studiebesök på ett högteknologiskt exportföretag i Borås. På detta företag ändrar man nu arbetsorganisationen så att arbetslag får ansvar för en lång kedja i produktionsprocessen, alltifrån kundens beställning fram till leverans. Detta medför krav på högre och bredare kompetens. Inte nog med detta - man tänker också minska antalet underleverantörer. Och av de underleverantörer som man behåller kommer det att krävas ökad kvalitet, som i sin tur förutsätter högre kompetens. Detta kompetenslyft är alltså en direkt angelägenhet för exportföretaget.

Fru talman! Förmodligen krävs det ändringar i skattelagstiftningen för att underlätta investeringar i utbildning och kompetensutveckling. Den allra viktigaste förändringen gäller dock sättet att tänka kring företagets uppgifter och funktioner i samhället. Det är alltför kortsiktigt att se ett företags enda uppgift vara att på kort tid maximera vinsten på insatt kapital. Hållbar utveckling kräver långsiktigt tänkande och långsiktiga investeringar. De som kammar hem vinsterna av den låga kronkursen, samtidigt som alla andra får känna av nedskärningar av samma anledning, bör nu ta ett ökat samhällsansvar för strukturomvandlingen i Sverige.

Anf. 85 BEATRICE ASK (m) replik

Fru talman! Jag tycker att Sonja Franssons inlägg om nödvändigheten av att tänka i nya banor när det gäller finansiering av kompetenshöjande insatser var mycket tänkvärt. Det är väl alldeles riktigt att man måste titta bl.a. på skatteregler och annat för att företag skall, och skall kunna, ta ett större ansvar. Det tycker jag att de skall göra ändå, därför att det finns väldigt många brister. I detta avseende ligger svenska företag sämre till än en del företag i andra länder.

Jag noterade dock, vilket kanske inte är så märkligt, att en socialdemokratisk riksdagsledamot inte ens leker med tanken på att det skulle

Prot. 1995/96:8

13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

gå att åstadkomma något slags möjlighet för individer att bidra i någon mån med resurser för den egna kompetenshöjningen.

Jag tror att vi måste komma fram till ett alldeles nytt system. Jag tror att företagen måste ta ett betydligt större ansvar, men jag tror också att det är väsentligt att ha klart för sig att kompetenshöjande insatser inte nödvändigtvis gäller bara dem som har jobb i företagen. Vi måste komma fram till litet olika modeller.

Jag beklagar – och där kan Sonja Fransson kanske göra en fantastisk insats – att utbildningsministern när jag ställde en fråga i våras eller i vintras var mycket tveksam till i varje fall våra moderata synpunkter på detta område. Det finns nu vissa möjligheter i den utredning om ett kunskapslyft vilken skall studera finansieringsfrågorna. Jag förväntar mig att Sonja Fransson aktivt kommer att påverka regeringen när det gäller att tänka nytt, så att vi kommer fram till lösningar på detta, som är mycket centralt.

Anf. 86 SONJA FRANSSON (s) replik

Fru talman! Också jag tycker naturligtvis att det är väsentligt att individen får möjlighet att vara med, men det kan ske på olika sätt, t.ex. genom att parterna på ett företag får vara med om att bestämma om hur utbildningen och kompetensutvecklingen skall se ut. Det som jag tror nu är det allra viktigaste är att företagen faktiskt inser att kompetens är en viktig investering. Det är en viktig investering för företagets vinster och framtid. Jag tycker därför att företagen bör investera mer i kompetens än vad de har gjort under en längre tid, när de har investerat mer i maskiner. Det bör bli minst lika viktigt att investera i kompetenslyft för de anställda.

Anf. 87 BEATRICE ASK (m) replik

Fru talman! Ett bekymmer som man väl ändå måste ha klart för sig, Sonja Fransson, är att den kompetenshöjning som blir aktuell inte nödvändigtvis kommer att uppfattas som en nytthet för det enskilda företaget. Där har vi ett stort problem. För egen del tror jag att det är mycket viktigt att individen har ett avgörande inflytande på valet av kompetenshöjning och på hur mycket resurser som skall användas vid givna tillfällen. Vi vet att om kompetenshöjande utbildning ligger för mycket i arbetsgivarnas händer, blir den mycket nyttoinriktad för företagen men ger inte alltid det lyft som mer generellt är nödvändigt. Med tanke på att vi inte vill åstadkomma inlåsnings effekter för människor i speciella företag tror jag att vi måste ha denna vidare vy.

Den här diskussionen oss emellan visar hur oerhört viktigt det är att vi får diskutera igenom detta. Vi moderater har inte tänkt färdigt i detaljerna, och det har inte heller socialdemokraterna gjort. Vi kan gärna återkomma till den här diskussionen, som jag tror blir mycket viktig de närmaste åren. Det är bråttom med lösningar.

Anf. 88 SONJA FRANSSON (s) replik

Fru talman! Jag håller med Beatrice Ask om att det här en mycket väsentlig diskussion för framtiden, både för Sverige som land och för

den enskilde individen och företaget. Jag är öppen för olika förslag. Jag tror att det för den enskilde individen är viktigt att man har ett delat ansvar både för utbildningen och för hur den genomförs. Jag är beredd att diskutera olika lösningar, men det är väsentligt att veta varifrån pengarna skall tas. Jag tycker att det är väsentligt att företagen inser att det är viktigt också för deras framtid att investera i kompetensutveckling.

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Anf. 89 AGNETA LUNDBERG (s)

Fru talman! Jag skall börja med att svara på en fråga som Beatrice Ask ställde till statsrådet. Eftersom jag är ordförande i den grupp som skall se över rekryteringen till industriprogrammet, kan jag tala om att det som vi först skall göra i kommittén är att åka ut till ett antal gymnasieskolor, som vi har valt ut, och ställa ett antal frågor till elever, lärare och skolledare. Jag hoppas att vi då skall kunna få svar på våra frågor men samtidigt också skall få idéer om vad skolan, arbetslivet och kanske riksdagen kan göra för att öka rekryteringen till industriprogrammet.

Vi kommer att lägga fram en första rapport den 1 december. Jag kan redan efter den korta tid som gått säga att jag har observerat en sådan dynamik som jag misstänkte att jag skulle upptäcka när vi började gå in på sökandet till industriprogrammet. Vi får säkert anledning att komma tillbaks till det.

Tillväxt handlar inte enbart om kronor och ören. Tillväxt innebär också att människor i ett land växer, och det innebär i sin tur att landet utvecklas. Vi behöver olika former av investeringar i vårt land för att få en ökad tillväxt, inte minst en långsiktig satsning på människorna, det s.k. humankapitalet.

Vårt samhälle är kunskapsintensivt, och utvecklingen pekar mot ett ännu mer kunskapsintensivt samhälle. Hur möter vi de krav som ställs utifrån detta faktum?

Skolan skall lägga grunden för ett livslångt lärande. För att stå väl rustade måste medvetenheten om vad som krävs finnas tidigt i grundskolan. Undervisningen av barn och ungdomar bör vara så utformad att de stimuleras till att ta ansvar och att deras motivation till att lära och själva söka kunskap ökas.

Barnen kommer till sin första skoldag fulla av entusiasm och en önskan att få lära sig nya saker. Det gäller att ta vara på denna motivation och att göra tiden i skolan stimulerande, trygg och rolig. Skolans ansvar är att ta hand om alla barn och låta dem utvecklas utifrån varje elevs förmåga. Detta uppdrag gäller rakt igenom hela utbildningssystemet.

Fru talman! Kunskapssamhället kräver att alla medborgare får ökade kunskaper, alltså inte enbart att mer utbildning ges till några få utan att alla får ökad utbildning. Inom industrin krävs stora utbildningsinsatser till den stora massan för att vi skall kunna klara konkurrensen gentemot andra länder. Dessa satsningar gäller inte bara utbildning i ny teknik utan även i de allmänna ämnena svenska, matematik och engelska.

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Utbildningspolitik

Tillväxt i form av satsningar på människorna är inte enbart samhällets ansvar utan även arbetsgivarnas. Satsningar i form av utbildning och förändringar i arbetsorganisationen som leder till lärande organisationer och ökad effektivitet är angelägna.

Vi kan inte ha sådana villkor i arbetslivet där man går in i ett arbete ytterst kompetent och efter ett antal år upptäcker att man inte längre är kompetent att sköta sitt jobb, beroende på att man inte har fått möjligheter att utvecklas i sitt arbete. Både från den enskildes synpunkt och ur företagsekonomisk synvinkel är detta ett oerhört slöseri med resurser.

Återkommande utbildning i arbetslivet är ett måste i framtiden, och ansvaret för detta måste tas. Om vi bara satsar på utbildning för barn och ungdom, bör vi veta att ungdomskullarna fyller på arbetsmarknaden med endast 2 %. Därför är utbildning av redan befintlig arbetskraft och av arbetslösa något som är angeläget.

Dessa människor är en viktig resurs, och det ställer krav på de ansvariga att motivera och utforma utbildningar utifrån varje enskilds behov, så att det för den enskilde känns angeläget att göra den extrainsats som krävs av denne. Jag tror att det krävs ett nytänkande vad gäller metoder och vägar att nå ett bra resultat. Det ställer krav på kreativa krafter och en oräddhet att söka även otraditionella metoder och vägar. Trots vårt, som vi kanske tycker, heltäckande utbildningssystem finns det även i dag en begåvningsreserv, som vi måste fånga upp.

Min förhoppning är att kommittén "Ett nationellt kunskapslyft för vuxna" skall lägga fram en hel del förslag i bl.a. den riktningen.

Anf. 90 BEATRICE ASK (m) replik

Fru talman! Jag vill tacka för svaret på frågan vad kommittén som ser över industriprogrammet skall göra. Jag ser med spänning fram emot rapporten i december, för detta är mycket allvarligt. Höstterminen 1994 kunde 134 elever av över 8 000 på yrkesinriktade program i Stockholms län tänka sig att gå industriprogrammet, varav 4 flickor.

Jag utgår från att man också tittar på de stora skillnaderna mellan pojkar och flickor när det gäller detta program. Unga kvinnor utgör uppenbarligen en jättelik begåvningsreserv för industrin. Antingen är det fel på programmet, eller så har vi misslyckats totalt med att förklara vad programmet kan tänkas ge. 134 elever, varav 4 flickor, kan tänka sig att gå industriprogrammet i Stockholms län. Det är faktiskt ganska allvarligt. Så risiga program skall vi naturligtvis inte ha.

Tittar ni också på könsaspekterna i arbetsgruppen?

Anf. 91 AGNETA LUNDBERG (s) replik

Fru talman! Självfallet gör vi det. Men vi kommer också att titta på varför man i vissa regioner tror att inte *någon* är intresserad av att gå industriprogrammet.

Anf. 92 BEATRICE ASK (m) replik

Fru talman! Jag vet inte om det var en insinuation som gällde Stockholmsområdet, men medvetenheten om svårigheterna finns. Annars hade inte Länsstyrelsen så noga redovisat dessa uppgifter.

Industrisektorn är ganska liten i detta område. Men det är märkligt att det i de söderkommuner där det av tradition finns en del större industrier är mycket dåliga siffror när det gäller denna utbildning. Det bekymrar mig.

Skall vi åstadkomma fler jobb och höja kompetensen behövs den typ av utbildning som kan ges i industriprogrammet. Då behöver vi också industrigymnasierna, vilka ni socialdemokrater dess värre tycks ha ett litet horn i sidan till.

Jag väntar på rapporten och ser med spänning fram emot den. Jag hoppas att ni kommer att kavla upp ärmarna ordentligt.

Övrigt

Anf. 93 INGA BERGGREN (m)

Fru talman! I dessa dagar är bostadsfrågor heta frågor. Fastighets-taxeringen engagerar 2,3 miljoner ägare till villor, radhus och fritidshus. I veckan kom resultatet av den första delen av den bostadspolitiska utredningens arbete.

Sveriges småhusägare har presenterats underlaget till de nya taxerigsvärdena, och många uttrycker stor ilska och t.o.m. förtvivlan. Effekterna av de höjda värdena kommer att bli förödande, speciellt för permanentboende i äldre villor i storstadsområden och skärgårdar.

Staten tar nästa år in ca 5 miljarder i fastighetsskatt från egna-hem-ägarna, och resterande delen – 0,6 miljarder – tas ut från flerfamiljshusen. Det har också framskymtat att intäkterna till staten skulle bli större än vad som här har redovisats.

De största höjningarna – genomsnittsvärden – görs bl.a. på Österlen i Skåne, i Borgholm på Öland, i Sunne i Värmland och i Oskarshamn.

Effekten blir att många, särskilt småhusägare som har betalat av sina lån, också drabbas av förmögenhetsskatt. Detta försätter många hushåll i en ohållbar situation.

Fastighetsskattens effekter på boendekostnaderna måste tas på allvar och kan inte längre negligeras av Socialdemokraterna. Dessa fastigheter kan inte få fortsätta vara mjölkko för staten.

Jag anser att höjningen av fastighetsskatten 1996 skall undanröjas. Underlaget för uttag av fastighetsskatt bör reduceras för permanentboende i skärgårdsområden och i andra attraktiva områden.

Klart är att fastighetsskatten har negativa verkningar på svensk bostads- och fastighetsmarknad. Dessutom har skatten starkt negativa effekter på hushållens förmåga att klara sina boendekostnader utan bidrag. Jag menar att dessa skäl talar för att fastighetsskatten på sikt skall avvecklas.

Den bostadspolitiska utredningen måste i sitt fortsatta arbete ta de skadliga effekter som det visat sig att fastighetsskatten har för de boendes kostnader ad notam och analysera dem på djupet. Som moderaternas ledamot i utredningen avser jag att driva frågan vidare.

I veckan avlämnade som bekant den nyss nämnda utredningen sitt delbetänkande. Huvuduppgifterna var dels att analysera krisåtgångarna

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Övrigt

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Allmänpolitisk debatt

Övrigt

1988–1993, dels att utvärdera Danellssystemet, dvs. 1993 års regler för bostadsfinansiering. Jag vill kort beröra mina ställningstaganden när det gäller dessa frågor.

Befrielsen från fastighetsskatt ytterligare ett år vad gäller bostäder färdigställda 1991 är bra på det sättet att den ger husägarna möjlighet att bättre planera sin ekonomi. När rekonstruktion ändå blir en nödvändighet innebär det en större möjlighet att finna den bästa ekonomiska lösningen för de boende totalt samt så små förluster som möjligt för inblandade parter.

Som jag tidigare sagt är fastighetsskatten en extra börda för ekonomin i fastighetsbeståndet över lag, i synnerhet för den årgång husägare som står i begrepp att under 1996 och 1997 omsätta sina lån. Jag menar att utredningens förslag att låta -91:orna få ett års respit med fastighetsskatten är bra. Det fokuserar dessutom på behovet av en mer långtgående sänkning av fastighetsskatten i syfte att förbättra bostadsmarknadens ekonomi och bidra till lägre boendekostnader.

Då det gäller utvärderingen av Danellssystemet instämmer jag i utredningens förslag och menar att det är för tidigt att dra några slutsatser. Däremot anser jag att förslaget att förändra reglerna vad avser subventionsgraden för räntebidragen är olyckligt. En sådan förändring sänder ut fel signaler till bostadsmarknaden och försvårar den fortsatta analysen och utvärderingen av finansieringssystemet.

Vidare medför de aktuella förslagen till förändringar att bostadssubventionerna på nytt ökar. Den klara och tydliga färdriktningen mot minskade subventioner bryts. Förutsägbarheten vad gäller finansieringsförutsättningarna byts mot tvivel och oklarhet. Dessutom är förslaget än så länge ofinansierat, vilket strider mot utredningens direktiv.

Så, fru talman, vill jag säga något om framtiden. Det viktiga är nu att arbeta fram en bostadsfinansiering där den enskilde ser och ges möjlighet att betala de faktiska kostnaderna för sitt boende i framtiden. Därför behöver utredningen fortsätta arbetet med att diskutera hur kommande bostadsparande skall främjas. För att nå en sund bostads- och fastighetsekonomi är det särskilt viktigt att öka andelen eget kapital så att behovet av lånade pengar och därmed räntekänsligheten minskar.

En bra bostad för alla till ett rimligt pris bör vara det konkreta målet för en bra och god bostadspolitik. Det innebär att bostadssektorn måste inordnas i den allmänna ekonomiska politiken. Med minskade statliga utgifter skapas på sikt utrymme för minskat skattetryck, inte minst vad gäller boende och fastighetsägande. Ett sänkt skattetryck är en viktig förutsättning för tillväxt i ekonomin, vilket i sin tur är en viktig förutsättning för en fortsatt god bostadsstandard, och det även för kommande generationer.

Den allmänpolitiska debatten var härmed avslutad.

2 § Nya riksdagsledamöter, m.m.

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Upplästes och lades till handlingarna följande från valprovsningsnämnden inkomna berättelse:

Berättelse om granskning av bevis för riksdagsledamöter, m.m.

Till Valprovsningsnämnden har från Riksskatteverket inkommit bevis om

dels att Laila Bjurling (s) utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 10 oktober 1995 sedan Maj-Lis Lööw (s) entledigats från sitt uppdrag som riksdagsledamot;

dels att Inger Segelström (s) utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 10 oktober 1995 sedan Maj Britt Theorin (s) entledigats från sitt uppdrag som riksdagsledamot;

dels att Eva Persson Sellin (s) utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 10 oktober 1995 sedan Birgitta Ahlqvist (s) entledigats från sitt uppdrag som riksdagsledamot;

dels att Björn von Sydow (s) utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 10 oktober 1995 sedan Tommy Waidelich (s) entledigats från sitt uppdrag som riksdagsledamot;

dels att Siw Wittgren-Ahl (s) utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 10 oktober 1995 sedan Anneli Hulthén (s) entledigats från sitt uppdrag som riksdagsledamot;

dels att Christin Nilsson (s) utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 10 oktober 1995 sedan Jan Andersson (s) entledigats från sitt uppdrag som riksdagsledamot;

dels att Henrik S Järrel (m) utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 10 oktober 1995 sedan Margaretha af Ugglas (m) entledigats från sitt uppdrag som riksdagsledamot;

dels att Carl Erik Hedlund (m) utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 10 oktober 1995 sedan Charlotte Cederschiöld (m) entledigats från sitt uppdrag som riksdagsledamot;

dels att Lars Hjertén (m) utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 10 oktober 1995 sedan Ivar Virgin (m) entledigats från sitt uppdrag som riksdagsledamot;

dels att Annika Jonsell (m) utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 10 oktober 1995 sedan Per Stenmarck (m) entledigats från sitt uppdrag som riksdagsledamot;

dels att Ingbritt Irhammar (c) utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 11 oktober 1995 sedan Karl Erik Olsson (c) entledigats från sitt uppdrag som riksdagsledamot;

dels att Bo Könberg (fp) utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 10 oktober 1995 sedan Hadar Cars (fp) entledigats från sitt uppdrag som riksdagsledamot.

Från Riksskatteverket har också, i samtliga fall, inkommit nya bilagor till tidigare utfärdade bevis för ersättare för riksdagsledamöter.

Prot. 1995/96:8
13 oktober

***Fel! Okänt
växelargument.***

Valprövningsnämnden har denna dag granskat bevisen för de nya ledamöterna och de nya bilagorna till bevis för ersättare och därvid funnit att de blivit utfärdade i enlighet med 15 kap. 1 § vallagen.

Stockholm den 12 oktober 1995

Lars Tottie/

Sven-Georg Grahn

3 § Anmälan om utskottens presidier

Andre vice talmannen meddelade att till ordförande respektive vice ordförande i utskotten hade valts följande ledamöter:

konstitutionsutskottet

Birgit Friggebo (fp) ordförande

Kurt Ove Johansson (s) vice ordförande

finansutskottet

Jan Bergqvist (s) ordförande

Per-Ola Eriksson (c) vice ordförande

skatteutskottet

Lars Hedfors (s) ordförande

Bo Lundgren (m) vice ordförande

justitieutskottet

Gun Hellsvik (m) ordförande

Lars-Erik Lövdén (s) vice ordförande

lagutskottet

Agne Hansson (c) ordförande

Anita Persson (s) vice ordförande

utrikesutskottet

Viola Furubjelke (s) ordförande

Göran Lennmarker (m) vice ordförande

försvarsutskottet

Arne Andersson (m) ordförande

Britt Bohlin (s) vice ordförande

socialförsäkringsutskottet

Maj-Inger Klingvall (s) ordförande

Gullan Lindblad (m) vice ordförande

socialutskottet

Sten Svensson (m) ordförande

Bo Holmberg (s) vice ordförande

kulturutskottet

Åke Gustavsson (s) ordförande
Elisabeth Fleetwood (m) vice ordförande

utbildningsutskottet

Jan Björkman (s) ordförande
Beatrice Ask (m) vice ordförande

trafikutskottet

Monica Öhman (s) ordförande
Per Westerberg (m) vice ordförande

jordbruksutskottet

Lennart Daléus (c) ordförande
Sinikka Bohlin (s) vice ordförande

näringsutskottet

Birgitta Johansson (s) ordförande
Tredje vice talman Christer Eirefelt (fp) vice ordförande

arbetsmarknadsutskottet

Johnny Ahlqvist (s) ordförande
Elver Jonsson (fp) vice ordförande

bostadsutskottet

Knut Billing (m) ordförande
Lennart Nilsson (s) vice ordförande

4 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1995/96:5 till lagutskottet

1995/96:11 till försvarsutskottet

1995/96:22 till justitieutskottet

1995/96:42 till utrikesutskottet

1995/96:49 och 52 till justitieutskottet

1995/96:55 till skatteutskottet

1995/96:59 till konstitutionsutskottet

1995/96:63 och 66 till finansutskottet

1995/96:69 till socialförsäkringsutskottet

1995/96:70 och 74 till näringsutskottet

1995/96:76 till jordbruksutskottet

1995/96:82 och 88 till lagutskottet

Skrivelse

1995/96:13 till näringsutskottet

Prot. 1995/96:8

13 oktober

Fel! Okänt

växelargument.

Prot. 1995/96:8
13 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

5 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Propositioner

1995/96:33 Ändring av samarbetsöverenskommelsen mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige (Helsingforsavtalet)

1995/96:61 Former för verksamhet som är beroende av statligt stöd, m.m.

1995/96:84 Borttagande av innehavsanteckningar från inskrivningsregistret

Skatteutskottets betänkande

1995/96:SkU1 Grön olja i jordbrukstraktorer

6 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställdes

den 12 oktober

1995/96:32 av *Ann-Kristine Johansson* (s) till jordbruksministern om importen av finska ägg

1995/96:33 av *Lennart Daléus* (c) till näringsministern om Vattenfall och kärnkraften i energisystemet

1995/96:34 av *Ulla Hoffmann* (v) till statsrådet Leif Blomberg om Lettland och asylrätten

1995/96:35 av *Ulla Hoffmann* (v) till statsrådet Leif Blomberg om Utlänningsnämndens praxis

1995/96:36 av *Hans Stenberg* (s) till kommunikationsministern om Vägverkets budgetarbete

1995/96:37 av *Lars Leijonborg* (fp) till statsrådet Leif Blomberg om uppehållstillstånd för omhändertagna barn och ungdomar

1995/96:38 av *Stig Grauers* (m) till försvarsministern om sjuktransporter med arméns helikoptrar

1995/96:39 av *Carin Lundberg* (s) till finansministern om röd dieselolja

1995/96:40 av *Dan Ericsson* (kds) till statsministern om vice statsministerns kontokort

den 13 oktober

1995/96:41 av *Rigmor Ahlstedt* (c) till civilministern om samverkan mellan företag inom detaljhandeln

1995/96:42 av *Inger Segelström* (s) till kommunikationsministern om utbyggnaden av kollektivtrafiken i Stockholm

1995/96:43 av *Kerstin Warnerbring* (c) till socialministern om bidragsfusk

1995/96:44 av *Torsten Gavelin* (fp) till kommunikationsministern om enskilda vägar m.m.

1995/96:45 av *Carl Fredrik Graf* (m) till finansministern om energiskatterna

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Frågorna redovisas i bilaga som fogas till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 17 oktober.

7 § Kammaren åtskildes kl. 14.11.

Förhandlingarna leddes
av förste vice talmannen från sammanträdet början t.o.m. 1 § anf. 20
(delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 66 och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

LISBETH HANSING ENGSTRÖM

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

1 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 7).....

Välfärdsolitik

Anf. 1	GULLAN LINDBLAD (m).....
Anf. 2	ANDREAS CARLGREN (c)
Anf. 3	BARBRO WESTERHOLM (fp).....
Anf. 4	ULLA HOFFMANN (v)
Anf. 5	RAGNHILD POHANKA (mp)
Anf. 6	ROSE-MARIE FREBRAN (kds)
Anf. 7	Statsrådet ANNA HEDBORG (s)
Anf. 8	GULLAN LINDBLAD (m).....
Anf. 9	ANDREAS CARLGREN (c)
Anf. 10	BARBRO WESTERHOLM (fp).....
Anf. 11	ULLA HOFFMANN (v)
Anf. 12	RAGNHILD POHANKA (mp)
Anf. 13	ROSE-MARIE FREBRAN (kds)
Anf. 14	Statsrådet ANNA HEDBORG (s)
Anf. 15	GULLAN LINDBLAD (m).....
Anf. 16	ANDREAS CARLGREN (c)
Anf. 17	BARBRO WESTERHOLM (fp).....
Anf. 18	ULLA HOFFMANN (v)
Anf. 19	RAGNHILD POHANKA (mp)
Anf. 20	ROSE-MARIE FREBRAN (kds)
Anf. 21	Statsrådet ANNA HEDBORG (s)
Anf. 22	MARGARETA E NORDENVALL (m).....
Anf. 23	KERSTIN HEINEMANN (fp).....
Anf. 24	STIG SANDSTRÖM (v).....
Anf. 25	CHATRINE PÅLSSON (kds).....
Anf. 26	LENNART KLOCKARE (s).....
Anf. 27	MARGARETA E NORDENVALL (m) replik
Anf. 28	LENNART KLOCKARE (s) replik
Anf. 29	MARGARETA E NORDENVALL (m) replik
Anf. 30	LENNART KLOCKARE (s) replik
Anf. 31	HANS KARLSSON (s).....
Anf. 32	MARGARETA E NORDENVALL (m) replik
Anf. 33	HANS KARLSSON (s) replik.....
Anf. 34	MARGARETA E NORDENVALL (m) replik
Anf. 35	HANS KARLSSON (s) replik.....
Anf. 36	CHATRINE PÅLSSON (kds) replik.....
Anf. 37	HANS KARLSSON (s) replik.....
Anf. 38	CHATRINE PÅLSSON (kds) replik.....
Anf. 39	HANS KARLSSON (s) replik.....
Anf. 40	KERSTIN HEINEMANN (fp) replik.....
Anf. 41	HANS KARLSSON (s) replik.....

Anf. 42	KERSTIN HEINEMANN (fp) replik	Prot. 1995/96:8	44
Anf. 43	HANS KARLSSON (s) replik	13 oktober	45
Anf. 44	STIG SANDSTRÖM (v) replik		45
Anf. 45	HANS KARLSSON (s) replik		45
Anf. 46	KARIN WEGESTÅL (s)		45
	<i>Utbildningspolitik</i>		47
Anf. 47	BEATRICE ASK (m)		47
Anf. 48	MARIE WILÉN (c)		49
Anf. 49	MARGITTA EDGREN (fp)		51
Anf. 50	BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v)		52
Anf. 51	TREDJE VICE TALMANNEN		54
Anf. 52	GUNNAR GOUDE (mp)		54
Anf. 53	BEATRICE ASK (m) replik		55
Anf. 54	GUNNAR GOUDE (mp) replik		55
Anf. 55	BEATRICE ASK (m) replik		55
Anf. 56	INGER DAVIDSON (kds)		56
Anf. 57	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)		57
Anf. 58	BEATRICE ASK (m) replik		60
Anf. 59	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)		60
Anf. 60	BEATRICE ASK (m) replik		61
Anf. 61	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)		61
Anf. 62	MARIE WILÉN (c) replik		61
Anf. 63	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)		62
Anf. 64	INGER DAVIDSON (kds) replik		62
Anf. 65	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)		63
Anf. 66	INGER DAVIDSON (kds) replik		63
Anf. 67	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)		63
Anf. 68	GUNNAR GOUDE (mp) replik		64
Anf. 69	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)		64
Anf. 70	GUNNAR GOUDE (mp) replik		65
Anf. 71	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)		65
Anf. 72	BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) re- plik		65
Anf. 73	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)		66
Anf. 74	BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) re- plik		66
Anf. 75	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)		67
Anf. 76	MARGITTA EDGREN (fp) replik		67
Anf. 77	Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)		68
Anf. 78	MARGITTA EDGREN (fp) replik		68
Anf. 79	TORGNY DANIELSSON (s)		68
Anf. 80	MARGITTA EDGREN (fp) replik		70
Anf. 81	TORGNY DANIELSSON (s) replik		70
Anf. 82	NILS-ERIK SÖDERQVIST (s)		70
Anf. 83	MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s)		72
Anf. 84	SONJA FRANSSON (s)		74
Anf. 85	BEATRICE ASK (m) replik		75

Prot. 1995/96:8
13 oktober

Anf. 86 SONJA FRANSSON (s) replik
Anf. 87 BEATRICE ASK (m) replik
Anf. 88 SONJA FRANSSON (s) replik
Anf. 89 AGNETA LUNDBERG (s).....
Anf. 90 BEATRICE ASK (m) replik
Anf. 91 AGNETA LUNDBERG (s) replik
Anf. 92 BEATRICE ASK (m) replik
Övrigt
Anf. 93 INGA BERGGREN (m).....

2 § Nya riksdagsledamöter, m.m.

3 § Anmälan om utskottens presidier.....

4 § Hänvisning av ärenden till utskott

5 § Bordläggning.....

6 § Anmälan om frågor

1995/96:32 av *Ann-Kristine Johansson* (s) till jordbruksministern om importen av finska ägg

1995/96:33 av *Lennart Daléus* (c) till näringsministern om Vattenfall och kärnkraften i energisystemet

1995/96:34 av *Ulla Hoffmann* (v) till statsrådet Leif Blomberg om Lettland och asylrätten

1995/96:35 av *Ulla Hoffmann* (v) till statsrådet Leif Blomberg om Utlänningsnämndens praxis

1995/96:36 av *Hans Stenberg* (s) till kommunikationsministern om Vägverkets budgetarbete

1995/96:37 av *Lars Leijonborg* (fp) till statsrådet Leif Blomberg om uppehållstillstånd för omhändertagna barn och ungdomar

1995/96:38 av *Stig Grauvers* (m) till försvarsministern om sjuktransporter med arméns helikoptrar

1995/96:39 av *Carin Lundberg* (s) till finansministern om röd dieselolja

1995/96:40 av *Dan Ericsson* (kds) till statsministern om vice statsministerns kontokort

1995/96:41 av *Rigmor Ahlstedt* (c) till civilministern om samverkan mellan företag inom detaljhandeln

1995/96:42 av *Inger Segelström* (s) till kommunikationsministern om utbyggnaden av kollektivtrafiken i Stockholm

1995/96:43 av *Kerstin Warnerbring* (c) till socialministern om bidragsfusk

1995/96:44 av *Torsten Gavelin* (fp) till kommunikationsministern om enskilda vägar m.m.

1995/96:45 av *Carl Fredrik Graf* (m) till finansministern
om energiskatterna

Prot. 1995/96:8
13 oktober 85

7 § Kammaren åtskildes kl. 14.11.85